

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI VE REKABETÇİ
KİMLİĞİNDE SOMALİ'NİN ÖNEMİ**

**Nur Asena GÜLSOY
2501161402**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. Meltem BOSTANCI**

İSTANBUL 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NUR ASENA GÜLSOY Numarası : 2501161402
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : DOÇ. DR. MELTEM BOSTANCI
Tez Savunma Tarihi : 16.05.2019 Saati : 12:00
Tez Başlığı : " TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI VE REKABETÇİ KİMLİĞİNDE SOMALİ'NİN ÖNEMİ "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. YAŞAR ONAY		
2- DOÇ. DR. MELTEM BOSTANCI		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜY. GÖZDE KURT		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MURAT ÖZGEN		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜY. KORHAN MAVNACIOĞLU		

ÖZ

TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI VE REKABETÇİ KİMLİĞİNDE

SOMALİ'NİN ÖNEMİ

Nur Asena Gülsoy

Bu çalışma dış yardım ve yumuşak güç arasındaki bağ temelinde, Türkiye'nin yumuşak gücünü daha verimli kullanma yoluna gittiği dönemde itibarının da bununla doğru oranda artıp artmadığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin kendine biçtiği özel rol, yardım kapasitesi ve cömert kimlik, yumuşak gücünün temel eksenlerindendir. Öyle ki Türkiye, Simon Anholt'un rekabetçi kimlik kavramına uygun şekilde bu alanda belirgin fark ve baskın kimlik yaratma yolundadır.

Bu etkinliğiyle takdir topladığı düşünülen Türkiye, yardım götürdüğü ülkelerde kalıcı iz bırakmayı hedeflemektedir. Bunun en görünür olduğu ülkelerden biri de Somali'dir. Özellikle 2011'den itibaren Türk varlığının arttığı ülke, Türk Devleti'nin söz konusu etkinliğinin sahnelendiği en güzel örneklerden birini teşkil etmektedir. Çalışmada Somali'nin örnek ülke olarak seçilmesinin sebebi budur.

Bu bağlamda Türkiye'nin yumuşak güç öğeleri, dış yardım kurumları ve faaliyetleri incelenmiş, Somalili resmî ve sivil aktörler ile dış yardım alanında etkin yabancı aktörlerin demeçleri, ayrıca yabancı medyanın Türk yardım faaliyetlerine ve Afrika ve özel olarak Somali'deki varlığına dair yazıları analiz edilmiştir. Bu analizin amacı, Türkiye-Somali dış yardım ilişkisine dair, Türk olmayan yetkin kişilerin görüşlerinin ne olduğunu ortaya çıkarmak, Türkiye'nin alandaki itibarını ölçmek, gerçekten rekabetçi kimlik yaratıp yaratamadığını anlamaktır.

Analizin sonucunda, Türkiye hakkında olumlu ve olumsuz görüşler bağlamında, ülkenin artı ve eksi yönleri değerlendirilip, geliştirebileceği strateji hakkında öneriler sunulmuştur.

Anahtar kavramlar: yumuşak güç, rekabetçi kimlik, ulus-marka, Türkiye, Somali, dış yardım, itibar

ABSTRACT
THE ROLE OF SOMALIA IN TURKEY'S FOREIGN AID AND
COMPETITIVE IDENTITY
Nur Asena Gülsoy

Turkey is in a period when she seeks a more efficient way of using her soft power. Based on the ties between foreign aid and soft power, this work aims to determine whether Turkey's reputation is strengthening in parallel. The special role that she assumes, her capacity of aid and the generous identity that she adopts, are the main axes of Turkey's soft power. As a matter of fact, Turkey is on her way to create a significant difference and a dominant identity in this field, in accordance with the competitive identity notion coined by Simon Anholt.

Turkey aims to leave a permanent mark in the countries which she delivers aid to. Somalia, where Turkey's visibility intensifies especially since 2011, is one of the most tangible examples. Hence, Somalia was chosen as the case country.

In this context, Turkey's soft power elements, foreign aid institutions and activities have been analyzed, as well as the declarations of Somali officials and civilians, foreign actors active in the foreign aid system, and the articles written by foreign media about Turkish aid activities and Turkey's presence in Africa, particularly in Somalia. The purpose is to reveal the opinion of non-Turkish community about Turkey-Somali aid relations and to measure Turkey's reputation in order to understand whether she has been able to create a competitive identity.

As a result, regarding these positive and negative remarks on Turkey, the assets and drawbacks of the country have been evaluated and suggestions have been made for an eventual strategy.

Key words: soft power, competitive identity, nation-brand, Turkey, Somalia, foreign aid, reputation

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın özündeki merak, yaklaşık son 10 yılda bölgesinde ciddi sorunlara maruz kalan Türkiye'nin itibarının hangi alanlarda güçlü olabileceği, hangi stratejilerin izlenmesi gerektiği ve Afrika ülkeleri ile nasıl daha verimli ilişkiler geliştirilebileceğini anlamaktır. Afrika ile ilgili bilgilerin ve haberlerin Batı medyasına son derece bağlı olduğu, Türkiye'nin itibarının ciddi eleştirilere maruz kaldığı, sömürgeci zihniyetin kırıntılarını görmekten rahatsızlık duyduğum bir dönemde bu çalışmayı yürütmeye karar verdim. Bu bir anlamda, çeşitli aksilikler yüzünden henüz hiç gidemediğim Afrika kıtasına karşı beslediğim kültürel sempatiyi dile getirmenin, kıtanın bugünkü sorunlarının kaynağı olan sömürgeciliğin verdiği acı hislerden, başkası adına utanma hissinden kurtulmanın adımdır. Somali ise kıtadaki en kritik ülkelerden biri olarak ayrı bir ilgiyi hak etmektedir. Dolayısıyla amacım hem ülkem in daha verimli ve etkili yardım ve özeleştir i yapmasını sağlamak, hem de Somali'nin algılanış kulesine bir taş daha koymaktır.

Çalışmada karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri Somali dilini bilmemek ve Somali basınının oldukça kısıtlı olması olmuştur. Ayrıca işim nedeniyle Somali'ye gidip yerinde gözlem yapamamak da ukde olarak kalmıştır.

Basın kuruluşunda çalıştığım dönemde kendisinden aldığım dersle bakış açımı değiştiren, ufkumu açan, tezimin her aşamasında ilgisi ve bilgisiyle yanımda olan değerli danışmanım Doç. Dr. Meltem Bostancı'ya şükranlarımı sunarım.

Aklının bir köşesinde beni sürekli tutup, Afrika ve Somali'ye dair her gelişmeyi, her haberi bana ileten, umutsuzluğa kapıldığımda moral veren değerli sınıf ve iş arkadaşlarıma, özellikle her derdime doğru anda yetişen biricik "Amirim" Oğuzhan'a teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca onları ihmal ettiğim her anı hoşgören, en büyük destekçilerim, hayat ışığım, canım Annem ve Babama;

Hayattaki tek uğraşım kendisine iyi örnek olup, yolunu açmak olan, özeleştir i kaynağı, can parçam Bihter'e sonsuz teşekkürler.

Nur Asena GÜLSOY

İSTANBUL 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
HARİTALAR LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YUMUŞAK GÜÇ, KAMU DİPLOMASİSİ VE REKABETÇİ KİMLİK

1. Gücün Tanımı ve Çeşitleri.....	3
1.1. Sert Güç.....	5
1.2.Yumuşak Güç.....	5
1.3. Akıllı Güç	8
2. Kamu Diplomasisi, Ulus-marka ve Rekabetçi Kimlik	9
2.1.Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi	9
2.2.Ulus-marka ve Rekabetçi Kimlik.....	13
3. Türkiye'nin Yumuşak Gücü.....	25
3.1.Dış Politikada Dönüşüm ve Yumuşak Güç.....	25
3.2.Türkiye'de Yumuşak Gücün Kurumsallaşması	27

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA VE DIŞ YARDIM

1. Kalkınma Kavramı.....	33
1.1.Tanımı ve Tarihi	33
1.2.Dünya Çapında Hedefler ve Veriler.....	36
2. Dış Yardım Kavramı	38
2.1.Tanımı ve Çeşitleri	38
2.1.Dünya Çapında Dış Yardıma İlişkin Veriler	44
3. Türkiye'nin Dış Yardım Faaliyetleri	58

3.1.Dış Yardımdan Sorumlu Kurumlar	58
--	----

3.2.Türkiye'nin Faaliyetlerine İlişkin Veriler	60
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN REKABETÇİ KİMLİĞİ VE SOMALİ'NİN ÖNEMİ

1. Afrika Kıtasının Yeri ve Önemi.....	64
---	-----------

1.1.Sömürgeleştirme Tarihi	66
----------------------------------	----

1.2.Osmanlı İmparatorluğu'ndan Bugüne Türkiye-Afrika İlişkileri.....	67
--	----

2. Kıtada ve Dünyada Somali'nin Önemi.....	74
---	-----------

2.1.Somali'nin Künyesi	74
------------------------------	----

2.2.Somali'nin Yakın Tarihi	79
-----------------------------------	----

2.3.Somali'nin Ticarî İlişkileri	83
--	----

2.4.Türkiye-Somali Siyasî İlişkileri	87
--	----

3. Somali'nin Türkiye Açısından Önemi.....	89
---	-----------

3.1.Türkiye'nin Somali'ye Gerçekleştirdiği Yardımlar	89
--	----

3.2.Yardımların Türkiye'nin Rekabetçi Kimliğine Etkisi	92
--	----

SONUÇ	104
--------------------	------------

KAYNAKÇA.....	109
----------------------	------------

EK	124
-----------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Bazı Afrika Ülkelerine Yapılan RKY Tutarlarının, Kıtanın Tamamına Oranı (2010-2017).....	51
Tablo 2: Somali'ye Yönelik RKY Donörleri (Milyon \$).....	53
Tablo 3: İnsanî Yardım Donörleri (Milyon \$).....	55
Tablo 4: Başlıca İnsanî Yardım Alıcıları (Milyon \$).....	56
Tablo 5: Türkiye'nin STK Yardımları (Milyon \$).....	61
Tablo 6: Somali'nin İthalat Kaynakları (2010-2017).....	84
Tablo 7: Somali'nin İhracatı (2010-2017).....	85
Tablo 8: Türkçe Demeçler (2010-2019).....	94
Tablo 9: İngilizce ve Fransızca Haberler (2010-2019).....	97
Tablo 10: İfadelerin Sınıflandırılması.....	99

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik RKY Tutarları	45
Grafik 2: DAC Ülkesi Olmayan Bazı Ülkelerin RKY Tutarları	46
Grafik 3: Başlıca DAC Üyelerinin ve Türkiye'nin RKY Tutarları.....	47
Grafik 4: Tüm Resmî Donörlerin Bölgelere Yönelik RKY Tutarları.....	48
Grafik 5: Afrika'ya Yönelik RKY Tutarları.....	49
Grafik 6: Afrika'da Bölgelere Yönelik RKY Tutarları	50
Grafik 7: Somali'ye Yönelik RKY Tutarları.....	52
Grafik 8: İnsanî Yardım Tutarları	54
Grafik 9: Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriye Vatandaşı Sayısı	62
Grafik 10: Türkiye ile Somali İkili Ticareti (\$).....	86

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Afrika Doğal Kaynaklar Haritası 65

Harita 2: Sömürge Afrika, 1914 C ivarı 70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İnsanî Kalkınma Endeksi (HDI)..... 33

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AMISOM	African Union Mission to Somalia - Afrika Birliği Somali Misyonu
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
BYEGM	Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü
CIA	Central Intelligence Agency - Amerikan Merkez İstihbarat Ajansı
DAC	Development Assistance Committee - Kalkınma Yardımları Komitesi
DI	Development Initiatives
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülkeler
FETÖ	Fetullahçı Terör Örgütü
GHA	Global Humanitarian Assistance - Küresel İnsanî Yardım
GSMH	Gayri Safi Millî Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HIV/AIDS	Human immunodeficiency virus/Acquired immune deficiency syndrome - İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü/Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu
KDK	Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
IMF	International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu
ITC	International Trade Center - Uluslararası Ticaret Merkezi
LRRD	Linking Relief, Rehabilitation and Development - Acil Yardım, Rehabilitasyon ve Kalkınmayı Birleştirmek
NATO	North Atlantic Treaty Organization - Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODA	Official Development Assistance - Resmî Kalkınma Yardımları

OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development - Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OOF	Other Official Flows - Diğer Yardım Akışları
RKY	Resmî Kalkınma Yardımları
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development - Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	United Nations Development Programme - Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	United Nations Environment Program - Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNITAF	Unified Task Force - Birleşik Görev Gücü
UNOCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - Birleşmiş Milletler İnsanî Yardım Koordinasyon Ofisi
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia - Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Küreselleşme sayesinde 21. yüzyılda dünya sahnesinde alışılmışın dışında aktörler önem kazanmaya başlamıştır. Bunların arasında Afrika kıtası özel ilgi gerektirir. Kalabalık ülke sayısı, potansiyeli yüksek genç nüfusu, maddî zenginlikleri, kültürel zenginliği, geniş ve bereketli coğrafyası sayesinde kıta ön plana çıkmaktadır. Fakat yapılan en büyük hatalardan biri kıtayı tek bir devlet gibi algılamak ve öyle değerlendirmektir. Afrika'da her bölgenin ve ülkenin kendine has yapısı ve sorunları vardır. Nitekim Somali de bu sıra dışı örneklerden biridir. On yıllar boyunca "başarısız devlet" olarak görülen Somali, aslında kendi kulvarında önemli yol almıştır. Bunda dış yardımların önemli bir payı vardır. Aldığı desteklerin en önemli kaynaklarından biri de Türkiye'dir.

21. yüzyıldan itibaren dış politikasında çeşitlendirme ve dönüşüm sürecine giren Türkiye Cumhuriyeti, yumuşak gücü sayesinde daha önce ihmal ettiği bölgelerle kolayca temas kurabilmiştir. Bu bölgelerden ilginç olanı ise Afrika'dır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Afrika kıtasının yalnızca belli bölümleriyle ilişki halinde olan Türk Devleti, Soğuk Savaş döneminde bu coğrafyadan uzak kalmış, ilişkileri tekrar canlandırmaya yönelik zayıf adımları 1990'ların sonunda, somut hamleleri ise 2000'li yıllarda yapmaya başlamıştır. Bölge ayırt etmeksizin kıtanın tamamında iyi ve verimli ilişkiler yürütme arayışında olan Türk Devleti, benimsediği yardımsever ve cömert tutumla da odak noktasına Somali'yi almıştır. Somali birçok ülkenin dikkatinden kaçmasa da Türkiye'nin bu ülkedeki faaliyetlerinin ayrıcalıklı ve farklı bir ruhu olduğu gözlemlenmektedir. Bu farklılık da Türkiye için "rekabetçi kimlik" yaratmaktadır.

Çalışmanın amacı da bu ayrıcalığın kaynaklarını araştırmak, Türkiye'nin kendine dünyada biçtiği bu rolün gerçekten uluslararası çapta takdir toplayıp toplamadığını anlamak, getirilen eleştiriler bağlamında faaliyetlerinin kalitesini nasıl artırabileceğini anlamaktır.

Bu sebeple birinci bölümde öncelikle güç kavramı açıklanmış ve yumuşak güç kavramına geniş yer ayrılmıştır. Daha sonra yumuşak güç ekseninde gelişen kavramlar olan kamu diplomasisi, yeni kamu diplomasisi, ulus-marka ve rekabetçi kimlik olgusunun doğuşu detaylı olarak incelenmiştir. Bölüm, Türkiye'nin yumuşak gücü ve bu gücün kurumsallaşması ile sona ermiştir.

İkinci bölümde ise kalkınma ve dış yardım kavramları ele alınmıştır. Önce kalkınma kavramı açıklanmış ve dünya çapındaki hedefler ve veriler sunulmuştur. Ardından dış yardım kavramı irdelenmiş ve istatistik bilgilerle desteklenmiştir. Bu bölüm, Türkiye'nin dış yardım faaliyetleri, kurumları ve istatistik verileriyle sona ermiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Afrika'nın cazibesinin sebepleri açıklanmış, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bugüne Türkiye'nin kıtadaki rolü anlatılmıştır. Ardından Somali'nin tarihi ve mevcut durumu çeşitli verilerle desteklenerek aktarılmıştır. Böylece Somali'nin kıtadaki yeri ve önemi genişçe anlatılmıştır. Devamında Türkiye'nin bu ülkedeki faaliyetleri özel olarak ortaya konmuş ve bu faaliyetlerin kendi rekabetçi kimliğine nasıl etki ettiği, Türkiye'nin dış yardım konusunda marka yaratma yolunda olup olmadığı, içerik analizinden elde edilen bulgular yorumlanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Somalili ve yabancı paydaşların Türkiye ve Türk yardımları hakkındaki açıklamaları sayısal ve kısmen betimsel analize tabi tutulmuştur.

Araştırmada kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda ulusal kütüphanelerden kitap; elektronik kütüphanelerden ise akademik makale, dergi makaleleri ve raporlar temin edilmiştir. Diğer elektronik kaynaklardan (TÜİK, OECD, BM kuruluşlarının veri bankaları vb.) ise harita ve sayısal veriler elde edilmiş, ayrıca Resmî Gazete'den hukuki metinler toplanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise basın taraması yapılmış, konu ile ilgili haberlere dair içerik çözümlemesi yöntemi uygulanmış, bu doğrultuda Türkçe, İngilizce ve Fransızca dillerinde, 2010-2019 yılları arasında ulusal ve yabancı basın kaynaklarının internet erişimine açık olan haberleri kullanılarak analiz edilmiştir. Kullanılan bu yöntemde ise Somali dilini bilmemek, Somali medyasının kısıtlı olması, diğer kaynaklarda bulunan her haberin internet erişimine açık olmaması, İngilizce ve Fransızca kaynaklarda Türkiye'nin Somali'deki faaliyetleri hakkında detaylı yazı ve inceleme olmaması, çalışmada karşılaşılan önemli güçlükler olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YUMUŞAK GÜÇ, KAMU DİPLOMASİSİ VE REKABETÇİ KİMLİK

Çalışma kapsamında dış yardımların itibar açısından ne ifade ettiği, Türkiye-Somali örneği ile incelenecektir. Bu amaçla öncelikle çalışmanın çerçevesini şekillendiren kavramları açıklamak gerekmektedir. Bu bölümde yumuşak güç, kamu diplomasisi ve Rekabetçi Kimlik üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda önce güç kavramının tanımı yapılarak çeşitleri açıklanacak, ardından yumuşak güç ekseninde gelişen kavramlar olan kamu diplomasisi ile bunun ulus-marka ve Rekabetçi Kimlik kavramlarına ilerleyişi tartışılacaktır.

1. Gücün Tanımı ve Çeşitleri

Güç, uluslararası ilişkilerde önemli yere sahip olan ancak üzerinde görüş birliği sağlanamamış bir kavramdır. Özellikle realist teorinin önem atfettiği bu sözcük, bazı teorisyenlere göre devletin askerî, ekonomik, teknolojik, diplomatik ve başka alanlardaki kabiliyetlerinin toplamıdır, ancak kimilerine göre gücün mutlak bir değeri yoktur ve görecelidir.¹ Hans Morgenthau'ya göre uluslararası siyaset de diğer tüm siyaset türleri gibi güç mücadelesidir ve güç her zaman asıl amaçtır.² Benzer şekilde Edward Hallett Carr da 1946'daki eserinde siyasetin özünde güç siyaseti olduğunu, zaten yaygın kullanımda da 'politik' dendiğinde güç savaşı kastedildiğini³ belirtip, askerî güç, ekonomik güç ve düşünce üzerinde güç olarak ayırım yapmıştır. Çoğu realist teorisyen, güç kavramının siyasî ilişkilerin önemli bir unsuru olduğunu kabul etmektedir. Yine de bu grubun içerisinde güç anlayışında nüanslar bulunmaktadır: Kimi insanın doğasını, kimi de uluslararası sistemi açıklama olarak kabul eder. Güç, potansiyel olarak sabit durduğunda bir anlam ifade etmemektedir denebilir. Gücün anlam ifade edebilmesi için kullanıma geçirilmesi gereklidir. Ayrıca güç, nihai hedefle ya da sonuçla beraber değerlendirilecektir. Yani bir ülke, kabiliyetini ve

¹ Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, **International Relations Theory**, 5th Edition, Boston, Longman, 2012, p.52.

² Hans Joachim Morgenthau, Kenneth W. Thompson, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, 6th Edition, Beijing, Peking University Press, 1985, p.31.

³ Edward Hallett Carr, **The Twenty Years' Crisis, 1919-1939, An Introduction to the Study of International Relations**, London, Macmillan, 1946, pp. 97, 102.

potansiyelini harekete dökmediği ve bunun sonunda başarılı olup istediklerini elde etmediği sürece "güçlü" görülmeyecektir. Buna ek olarak gücün birkaç boyutundan bahsedilmektedir. "X Devleti, Y Devleti'nin şu işi yapmasını sağlamıştır" ifadesi, birinci boyut olarak kabul edilir.⁴ "X Devleti, Y Devleti'nin şu işi yapmasını engellemiştir" ifadesinde ise ikinci boyut ortaya çıkar. Yani güçlü bir devlet sadece istediğini yaptırmaz, istemediği bir işin gerçekleşmesini, yapılmasını da engeller.⁵ Üçüncü boyutta ise davranışsal analiz öne çıkar. Bu boyuta göre X ile Y devletleri arasındaki güç ilişkisi, yalnızca X Devleti'nin Y Devleti üzerindeki yaptırım gücü ile ölçülmez. Y Devleti'nin de kendince düşünce ve hareket yöntemi vardır ve X Devleti ne kadar tehdit ya da etki uygularsa uygulasin, Y Devleti'nin bir işi gerçekleştireceği ya da gerçekleştirmeyeceği sonucunu değiştirmez.⁶

Uluslararası ilişkiler teorilerinde güç, amaç, etki ve kabiliyet bağlamlarında değerlendirilmektedir. Bölümün ilk paragrafında da belirtildiği üzere realist teoriye özellikle de Morgenthau'ya göre "güç her zaman asıl amaçtır".

Bu disiplinde güç olgusunun birçok bileşeni olduğundan bahsedilir ve birçok teorisyen farklı bileşenler sıralamıştır.

Hans Morgenthau, ulusal gücün şu öğelerden oluştuğunu savunur: Coğrafi özellikler, doğal kaynaklar, sanayi kapasitesi, askerî hazırlık, nüfus, ulusal mizaç, ulusal ahlâk, diplomasinin kalitesi ve devletin kalitesi.⁷ Bununla beraber, önemli olan sadece bu yeteneklere ve unsurlara sahip olmak değil, bunların ne derece verimli kullanıldığı ve gerçek "güce" nasıl dönüştürüldüğüdür.

CSIS'ye göre güç, istenilen sonucu elde etmek için diğerlerinin davranışını etkileme kabiliyetidir ve tarih boyunca nüfus, yüzölçümü, doğal kaynaklar, ekonomik güç, askerî güç ve toplumsal istikrar gibi kriterlerle ölçülmüştür.⁸

Bu kriterler bir yana, zaman içerisinde gücün farklı türleri olduğu tartışılmıştır ve birçok tipoloji ortaya konmuştur. Güç çalışmalarında, işbu çalışma kapsamında da değerlendirilecek olan üç tür öne çıkmıştır: Sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç.

⁴ Robert Dahl, "The Concept of Power", **Behavioral Science**, 2/3, July 1957, pp.202-203.

⁵ Paul Bachrach, Morton S. Baratz, "The Two Faces of Power", **The American Political Science Review**, Volume 56, Issue 4 (Dec., 1962), p.948.

⁶ Steven Lukes, **Power: A Radical View**, Palgrave, 2nd Edition, 2005, New York, p.28.

⁷ Morgenthau, Thompson, a.g.e., pp.127, 136, 139, 142, 146, 153, 158, 162.

⁸ CSIS Commission on Smart Power, **A Smarter, more secure America**, Washington, The CSIS Press, 2007, p.6.

1.1. Sert Güç

Uluslararası ilişkilerde güç kavramı, zımnen çoğunlukla sert güç olarak ele alınmıştır denebilir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelişen koşullarda askerî ve ekonomik kozların baskın olması, gücün bu şekilde kabul edilmesine yol açmıştır. Ancak realizmin terk edilmesi ve iki blok arasındaki duvarın yıkılmasıyla küreselleşmeye başlayan dünyada asimetrik aktörler ortaya çıkmış, bunların da ekonomik olsa bile askerî gücü olmamış, haliyle başka tipte güç uygulayabildikleri bir sürece girilmiştir. Realizmin baskın olduğu dönemde güçten kasıt sert güçken, Joseph Nye'in 1980'lerin sonunda ve 1990'lı yıllardan itibaren ortaya attığı yumuşak güç kavramıyla, mecburen bir ayrıma gidilmiş, sert güç ifadesi kendiliğinden ayrılmıştır. Joseph Nye, gücün türevlerini, özellikle de askerî gücü 1973'te Robert Keohane ile yazdığı **Power and Interdependence** başlıklı makaleden itibaren somut şekilde sorgulamaya, buna karşılık "etkilemenin" önemini vurgulamaya başlamıştır. Yukarıda güç tanımı yapılırken bahsedilen unsurlar aslında büyük ölçüde sert güç için geçerli sayılabilir. Ancak biraz daha detaylandırmak gerekirse sert güç, Nye'in da belirttiği gibi "diğer ülkelere bir şeyi yapma emri vermek" olarak tanımlanabilir.⁹ Nye, geleneksel anlayışta güçlü devletin gücünün, savaşta başarıyla ve askerî yeteneğiyle doğru orantılı olduğunu belirtir, ancak yeni çağda teknoloji, eğitim ve ekonomik büyümenin, coğrafi konum ve nüfusu geri plana attığını söyler.¹⁰ Carr ise ekonomik güçlülüğün, askerî güçle beraber kullanıldığında siyasî güç aracına dönüşebileceğini savunur.¹¹

Sert güç hakkında çalışma yürüten araştırmacıların hemen hepsi, unsurların askerî güç, ekonomik güç ve zorlayıcı diplomasi olduğu konusunda hemfikirdir. Sert güç kavramı, yumuşak güç kavramıyla beraber somutlaşarak irdelendiği için, yumuşak güç tanımlanmadan kavramı açıklamak kolay görünmemektedir. Dolayısıyla hem çalışmanın asıl odaklandığı konu olmasından, hem de bu sebepten yumuşak güç daha detaylı incelenecektir.

1.2. Yumuşak Güç

Çalışmanın özünü belirleyen özellikle Joseph Nye'in güç tanımı olmuştur. Nye, literatüre sert ve yumuşak güç ayrımını kazandırmıştır. Nye, açıklamasını şu şekilde

⁹ Joseph S. Nye, "Soft Power", **Foreign Policy**, No.80, (Autumn, 1990), p.166.

¹⁰ A.e., s.154.

¹¹ Carr, a.g.e., s.105.

yapar: Sert gücün temelinde ikna (havuç) ya da tehdit (sopa) olabilir. Fakat bazen hedefe açık tehdit ya da karşılık olmaksızın ulaşılabilir. İstedğini elde etmenin dolaylı yoluna bazen "gücün diğer yüzü" denmektedir. Bir ülke, diğerleri onun değerlerini beğendiği, örneğini taklit ettiği, refahına ve açıklığına gıpta ettiği için, dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilir. Yani diğerlerini sadece askerî güç ve ekonomik yaptırımlarla tehdit ederek değişmeye zorlamak değil, gündemi belirlemek ve diğerlerini de dünya siyasetinin içine çekmek de önemlidir. Yumuşak güç, yani başkalarının da sizin istediğinizi istemesini sağlamak, insanları zorlamak yerine ikna eder.¹²

Kendisinin de yazımına katkıda bulunduğu CSIS raporunda, gücün tanımlarında Nye'in ifadeleri kullanılmış olup, "meşruiyet, yumuşak gücün merkezidir" denmiştir.¹³ Nye, bu durumda çekici kişiliği, kültürü, siyasî değerleri ve kurumları görünmez kozlar olarak nitelendirmiştir.¹⁴ Bu doğrultuda bir devletin sert güç kapsamında kullanacağı araçlar, yaptırım, tazminat ve rüşvet iken, yumuşak güç kapsamında kurumlar, kültür, değerler ve mevcut politikalar devreye girer.¹⁵

Nye'in literatüre kazandırdığı bu yeni kavram oldukça ilgi çekmiş ve eleştirilmiştir. Kavrama getirilen eleştiriler, "yumuşak güç tek başına yeterli değildir" şeklinde özetlenebilir. Ancak uluslararası bağlam değiştikçe Nye, yumuşak gücün sıkça yanlış anlaşıldığını belirtmiş,¹⁶ sert ve yumuşak gücün kombine edilerek kullanılması gerektiği fikrini savunmuştur. İşte bu noktada **smart power** yani akıllı güç ortaya çıkmıştır.

Nancy Snow ise yumuşak gücü ölçmek üzere üç kriter sunar; bunlar "kültür ve düşüncelerin küresel normlara uygunluğu, devletin, küresel haber sunumu üzerinde etkisi olan birçok iletişim kanalına erişiminin olması ve ülkenin güvenilirliğinin iç ve uluslararası davranışlarla desteklenmesi"dir. Bu bağlamda özeleştirici yapan Snow, ABD'nin "kendi hikâyesini anlatma" ilkesinden, dünyayla değerleri, umutları, hayalleri ve ortak saygıyı paylaşma¹⁷ ilkesine geçmesi gerektiğini savunmuştur.

¹² Joseph S. Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2005, p.5.

¹³ CSIS Commission on Smart Power, a.g.e., s.6.

¹⁴ Nye, a.g.e., s.6.

¹⁵ A.e., s.32.

¹⁶ Joseph S. Nye, "The Velvet Hegemon", **Foreign Policy**, No. 136, (May - Jun., 2003), p.74.

¹⁷ Nancy Snow, Philip M. Taylor, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, New York, Routledge, 2009, pp.4, 5.

Bütün bu açıklamalar göz önünde bulundurulursa Carr'ın gücün üçüncü türü olarak sunduğu "düşünce üzerinde güç", yumuşak güç kapsamında ele alınabilir. Carr, "gemilerimiz, adamlarımız ve paramız da var" diyen savaşçıların şarkısından bir örnek vererek, üç siyasî gücün de bu dizede birleştirildiği şeklinde bir yorum getirmiştir. Düşünce üzerinde güç sahibi olmanın, siyasî amaçlar bağlamında, askerî ve ekonomik güç kadar önemli olduğunu, bu ikisiyle çok yakından ilişkilendirildiğini, ayrıca ikna sanatının siyasî liderler için önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Carr'a göre hitabet, devlet adamlığı için önemli bir unsur olsa da, "propagandanın çok farklı ve modern bir silah olduğuna dair popüler düşüncenin de aslında doğru bir düşünce olduğunu" ifade eder. O dönemin şartlarında ikna, hitabet, karizma ve propagandanın iç içe geçmiş kavramlar olduğu sonucuna varılabilir. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz üzere bu kavramlar evrilmiş ve aralarındaki girift ilişkiyi korumuştur. Carr, kitlesel anlamda düşünce üzerinde güç sahibi olmanın ekonomik ve askerî tekniklerin gelişimiyle önem kazandığını, dönemin politikacılarının az çok bilinç sahibi olan kitlelerin düşüncelerine hayatî derecede bağımlı olduğunu savunur.¹⁸ Carr'a göre düşünce üzerinde güç, askerî ve ekonomik gücün aksine maddi şeylerle değil, insanların düşünceleri ve duyguları ile ilgilidir. Düşünce üzerinde mutlak güce sahip olmanın önünde iki engel vardır. Bunlardan birincisi, anlatılanların, hedef kitlenin de erişiminin olduğu bazı somut gerçeklerle ve bilgilerle bağdaşması gerektiğidir, çünkü "gerçek er ya da geç ortaya çıkar". Burada Carr'ın reklamcılık örneği vermesi ise, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere ilginçtir. Eğitim propagandanın en önemli araçlarından biri olmakla beraber aynı zamanda bunun panzehiridir çünkü bağımsız muhakemeyi geliştirir. İkinci engel ise insan doğasının ütopyacı olmasıdır, bu da isyan etmenin kaçınılmaz hale gelmesinin sebebidir.¹⁹

Gilboa ise bir ülkenin kullandığı yumuşak gücün her toplumda aynı etkiyi yaratmadığını, hatta bazı durumlarda ters tepkiye yol açabileceğini belirtir.²⁰ Anketler ve akademik çalışmalar, bir halkın bir devleti sevip sevmediğini ölçmeye yardımcı olsa da, A devletinin, B devletinin yumuşak gücünün etkisi altında kalarak bir eylemi yapıp yapmadığını ölçmenin henüz imkânı bulunmamaktadır. Bu ölçüm meselesi de literatürde yumuşak güç kavramına getirilen en büyük eleştirilerden biridir.

¹⁸ Carr, a.g.e, pp.120, 121.

¹⁹ A.e., ss.129-130.

²⁰ Eytan Gilboa, "Searching for a theory of public diplomacy", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 616, 2008, p.62.

1.3. Akıllı Güç

Joseph Nye, sert güçle yumuşak arasındaki geçişkenliği ve bilgi çağında bu iki gücün dönüşümünü özellikle Amerikan dış politikası bağlamında sıkça analiz etmiştir. Yumuşak güç kavramını ortaya atmadan önce dahi askerî ve ekonomik yani sonradan sert olarak adlandırılacak gücün tek başına yeterli olamayacağını, yumuşak güç kavramını ortaya attıktan sonra da bunun tek başına yeterli olamayacağını çalışmalarında belirtmiştir. Bu bağlamda gelişen teknoloji çağında ve etki gücü yükselmekte olan devlet dışı aktörlerin varlığında ise bu iki gücün birlikte, uygun ve dengeli bir strateji çerçevesinde kullanılması gerektiğini savunmuştur. İşte bu noktada "akıllı güç" kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Akıllı güç, "ne sert ne de yumuşak güçtür; ikisinin birleşimidir" tanımını yapan Nye ve Armitage, hem askerî güç vurgusu yapmış hem de ittifakların ve ortaklıkların önemini altını çizmiştir.²¹ Akıllı güç kavramını ilk ortaya atan kişinin, ABD yönetiminin çeşitli kademelerinde görev yapmış olan Suzanne Nossel mi yoksa Joseph Nye mi olduğu tartışmalıdır. Joseph Nye 2003'te kavramı dillendirdiğini iddia ederken²², Suzanne Nossel 2004'te Foreign Affairs dergisinde yayımlanan bir makalesinde bu terimi kullanmış ve akıllı gücün tanımını doğrudan vermek yerine, Amerikan dış politikasına yönelik önerilerle açıklamaya çalışmıştır: Bu önerilerin özeti de sert gücün tek başına yetersiz kalacağı, çeşitli ittifaklar ve dünya çapında meşru kabul edilen, ekonomi, silahsızlanma ve çevre politikaları gibi alanlarda bazı adımların da beraberinde atılması gerektiğidir.²³

Ernest Wilson ise akıllı gücü, bir aktörün sert güç ve yumuşak güç unsurlarını, aktörün amaçlarına verimli şekilde hizmet edebilecek biçimde beraber kullanma kapasitesi olarak tanımlar ve bu gücün kime karşı kullanılacağı, gücü kullanacak olanın kendi hedef ve kapasitesinin bilincinde olması, hamlenin yapılacağı bölgesel ve küresel bağlamın değerlendirilmesi ayrıca kullanılacak araçların belirlenmesi gerektiğini söyler.²⁴

²¹ CSIS Commission on Smart Power, a.g.e., s.7.

²² Joseph S. Nye, "Get Smart", **Foreign Affairs**, 2009, (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart>, 29 Kasım 2018.

²³ Suzanne Nossel, "Smart Power", **Foreign Affairs**, 2004 (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2004-03-01/smart-power>, 29 Kasım 2018.

²⁴ Ernest Wilson III, "Hard Power, Soft Power, Smart Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Mar.2008, p.115.

Gilboa da iletişim, eğitim ve iktidarın dış ilişkilerde önemli araçlar haline geldiğini ve askerî gücün önemini geçtiğini belirterek, güç, diplomasi ve iletişim unsurlarının kombine edileceği bir strateji benimsenmesi gerektiğini savunur.²⁵ Hemen her çalışmada akıllı gücün tanımının benzer olduğu gözlemlenmektedir. 21. yüzyılın başında yeni iletişim araçlarının hem kitlelerin hem devlet (ve yöneticilerin) kullanımına sunulması, uygulanan politikaların sirayetini önemli ölçüde dönüştürmüştür denebilir. Dolayısıyla iletişimin önemi artmıştır. Bununla beraber son yıllarda siyasî yöneticilerin otoriter ve uzlaşmaz tavrı, Suriye'deki savaşın tüm hızıyla devam etmesi, dünyanın bazı bölgelerinde göç dalgalarına paralel olarak islamofobi ve yabancı düşmanlığının yükselişe geçmesi hatta ciddi insani krizlere yol açması, sert güçle yumuşak gücü karşı karşıya getirmiştir denebilir. Çünkü ikisinin beraber kullanıldığı kapsayıcı stratejilerin her zaman uygulanmadığı, hatta tüm kavramların iç içe geçtiği günümüz dünyasında sert gücün bazı dönemlerde ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

2. Kamu Diplomasisi, Ulus-marka ve Rekabetçi Kimlik

Yumuşak güç denildiğinde akla ilk gelen terim kamu diplomasisidir. Kamu diplomasisi, yumuşak gücün araçlarından biri olarak tanımlanabilir. Yumuşak güç ve itibar tartışmalarında konu dallanıp budaklanarak birçok başka alana kapı açmıştır. Yumuşak güç ekseninde, kavramlarla uygulamaların ne kadar girift olduğu açıktır. Bu ekseninde birçok uygulama türü mevcuttur. Bu girift kavramların arasında halkla ilişkiler, uluslararası halkla ilişkiler, imaj düzeltme teorisi gibi kavramlar bulunmaktadır. Çalışma kapsamında kamu diplomasisi, ulus-marka ve rekabetçi kimlik kavramları ele alınacaktır.

2.1. Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisinin ortaya çıkış tarihi net olmamakla birlikte, kavramı bugünkü anlamıyla ilk kullanan kişinin Edmund A. Gullion olduğu kabul edilmektedir. Tufts Üniversitesi'nde Fletcher School'da dekanlık yapmış olan Gullion'un kurduğu Edward R. Murrow Kamu Diplomasisi Merkezi'nin bir tanıtım broşüründe şöyle yazmaktadır: Kamu diplomasisi, dış politikaların kurgulanması ve uygulanması esnasında kamu tepkilerinin etkisiyle muhataptır. Geleneksel diplomasinin

²⁵ Gilboa, a.g.m., s.60.

ötesindeki uluslararası ilişkiler boyutlarını kapsar; yani devletin diğer ülkelerde kamuoyunu geliştirmesi, bir ülkenin özel gruplarının ve çıkarlarının diğer ülkedekilerle etkileşimi, dış ilişkilerin raporlanması ve politika üzerindeki etkisi, diplomatlar ve yurt dışı muhabirleri gibi, işi iletişim sağlamak olanlar arasındaki iletişim ve kültürlerarası iletişim sürecidir.²⁶ Cull, kavramın aslında Amerikan değil İngiliz olduğunu, 1856'da London Times'da bir makalede ilk defa kullanıldığını belirtmiştir. Daha sonra New York Times'da 1871'de, "açık, halk diplomasisi" olarak kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında kamu diplomasisi, yeni diplomatik araçları tanımlamaya yaramıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında çok kullanılmayan terim, savaş yıllarından sonra tekrar rağbet görmeye başlamıştır. Bu dönemde kamu diplomasisi, uluslararası ilişkiler ve propagandanın alanına girmiştir. 1965'te Gullion'un kullandığı anlamın bunca takdir görmesinin sebebi ise Amerikan yönetiminin ve USIA'nın, olumsuz anlam taşıyan propaganda kelimesinden başka bir kavrama ihtiyaç duyması olmuştur.²⁷ Simon Anholt'a göre ise kamu diplomasisinin, yani devletlerin kendilerini sadece diğer devletlere değil, yabancı halklara da tanıtmaya ihtiyacının, genelde 20. yüzyılın ortalarında doğduğu kabul edilir, oysa bu terim modern bir Amerikan terimidir ve ilk kez 1965'te Gullion tarafından kullanılmıştır.²⁸

Nye, kamu diplomasisi faaliyetlerinin zımni yürütülmesi gerektiğinden bahseder ve akıllı kamu diplomasisi için inanılır olmanın önemini kavramak, özeleştiriyi yapmak ve sivil toplumun rolünü anlamak gerektiğini belirtir, çünkü propagandaya dönüşen kamu diplomasisi hem iknada başarısız olur hem de yumuşak gücü zedeleyebilir.²⁹ Jan Melissen ise kamu diplomasisinin kendi başına bir uluslararası ilişkiler paradigması teşkil etmediğini, önceki şablonları ikame ettiğini belirtir.³⁰ Paul Sharp ise kamu diplomasisini, kendi çıkarlarını ve değerlerini ulaştırmak amacıyla, bir ülkenin toplumuyla doğrudan ilişkiler kurma olarak tanımlar ve bunu ekonomik

²⁶ Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy" Before Gullion: The Evolution of a Phrase, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.uscpublicdiplomacy.org/printpdf/22179>, s.1, 5 Mart 2019.

²⁷ Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy Before Gullion: The Evolution of a Phrase", **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, pp.19-20.

²⁸ Simon Anholt, **Brand America: The Mother of All Brands**, London, Cyan Books, 2005, s.49.

²⁹ Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 2008, Vol. 616, Issue 1, p.108.

³⁰ Brian Hocking, "Rethinking the 'New' Public Diplomacy", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Jan Melissen et al., London, Palgrave Macmillan, 2005, s.34.

karşılıklı bağımlılığın gerekli, iletişim devriminin mümkün ve demokratik beklentilerin ise arzulanır kıldığını belirtir.³¹

Kamu diplomasisinin halkla ilişkilerden farklı olduğunu vurgulayan Nye, bilgi aktarmanın ve olumlu imaj vermenin kamu diplomasisinin parçası olduğunu, ancak asıl işin devlet politikalarının uygulanmasına elverişli ortam sağlayacak olan uzun süreli ilişki inşa etmek olduğunu söyler. Nye ayrıca etkili kamu diplomasisinin, hem dinleme hem konuşma gerektiren çift yönlü bir yol olduğundan bahseder. Nye'a göre kamu diplomasisi, yönetimlerin, sahip oldukları kaynakları, yabancı ülkelerin devletleriyle değil, halklarıyla iletişime geçmek ve onları cezbetmek için kullandığı araçtır.³²

Kamu diplomasisi ve yumuşak güç arasında sıkı bir ilişki olduğu söylenebilir çünkü her ikisi de aynı aktörlere, yani devletler değil halklar arasındaki iletişime odaklanmaktadır.³³

USIA, 1997'de görev tanımının "yabancı toplumları anlayarak, bilgilendirerek ve etkileyerek ulusal çıkarları ve ulusal güvenliği sağlamak, ayrıca Amerikan vatandaşları ve kurumlarının, yabancı benzerleriyle olan diyalogunu genişletmek" olduğunu belirtmiştir.³⁴

Mark Leonard'a göre ise kamu diplomasisi, ilişki kurmaktır, bu uğurda da diğer ülkelerin, halkların ve kültürlerin ihtiyaçlarını anlamak, kendi görüşünü aktarmak, yanlış algıları düzeltmek ve ortak payda bulabilmektir. Ayrıca kamu diplomasi geleneksel diplomasiden ayıran şey, çok daha geniş kitleleri ve devletlerinkinden daha geniş çıkarları kapsamasıdır.³⁵ Hans Tuch ise kamu diplomasisini, bir ülkenin kendi ulusunun fikirlerini, hedeflerini, kendi kurumlarını ve kültürünü, ayrıca ulusal hedef ve mevcut politikalarını diğer halklara anlatma niyeti taşıyan bir devletin iletişim süreci olarak tanımlar.³⁶ Gilboa ise kamu diplomasisini, yumuşak güç

³¹ Paul Sharp, "Revolutionary States, Outlaw Regimes and the Techniques of Public Diplomacy", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Jan Melissen et al., London, Palgrave Macmillan, 2005, s.106.

³² Nye, a.g.m., ss.95, 108.

³³ Efe Sevin, "Understanding Soft Power Through Public Diplomacy in Contrasting Polities", **The Routledge Handbook of Soft Power**, Naren Chitty et al., New York, Routledge, 2017, s.62.

³⁴ USIA, "Definitions of Public Diplomacy", (Çevrimiçi), <http://dosfan.lib.uic.edu/usia/usiahome/USIA-S~1/PUBLIC.HTM>, 28 Nisan 2018.

³⁵ M. Leonard, C. Stead, **Public Diplomacy**, London, Foreign Policy Center, 2002, ss.8-9.

³⁶ Hans N. Tuch, **Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, New York, St.Martin's Press, 1990, s.3.

kaynaklarını eyleme dönüştüren resmî politika olarak ifade eder.³⁷ Bostancı'ya göre ise kamu diplomasisinin iki temel amacı vardır: Siyasal bilgilendirme ve kültürel etkileşim. Bunun dışında "kamuoyunu yönlendirme, alışkanlıkların, davranışların biçimlendirilmesi, algı yönetimi (algının şekillendirilmesi), itibar yönetimi, imaj yönetimi gibi unsurlar" da mevcuttur.³⁸

Gücün artık sadece zorlamayla değil, bilgi paylaşımı ve cazibeyle elde edildiği günümüzde, bu iki öge yumuşak güç için vazgeçilmez olmuştur ki kamu diplomasisinin amacı da zaten yumuşak gücü artırmaktır.³⁹

Kamu diplomasisi literatürde sıkça eleştirilmiş, kıyaslamalara tabi tutulmuş bir kavramdır ve bu alanın birçok flu kavramı gibi evrime uğramış ya da uğratılmıştır. Gelişen teknolojiler sayesinde iletişim araçlarının çeşitlenip kitleler ve yöneticileri yakınlaştırmasıyla, kamu diplomasisi de yeni kamu diplomasisine doğru ilerlemiştir. Uluslararası ilişkiler sahnesindeki aktörlerin çoğalması ve çeşitliliğin artması, devletlerin ve toplumların daha farklı yöntemlerle, daha farklı gruplarla muhatap olması sonucunu doğurmuştur. Yeni kamu diplomasisi artık mesaj verme, tanıtım kampanyaları ya da dış politika amaçları kapsamında hükümetlerin doğrudan yabancı halklarla temasa geçmesiyle sınırlı değildir. Yeni kamu diplomasi deyince artık başka ülkelerdeki sivil toplum aktörleriyle ilişki, yurt içinde ve dışında hükümet dışı gruplarla da ağları güçlendirme anlaşılmaktadır.⁴⁰

Cull, kamu diplomasisi ile yeni kamu diplomasisi arasında yedi farktan bahseder. Cull'a göre 1-Uluslararası ilişkilerde geleneksel olmayan aktörler ve STK'ler artmaktadır, 2-Bu aktörler özellikle internet gibi yeni küresel ve anlık iletişim araçlarını kullanmaktadır, 3-Yurt içi ve yurt dışı arasındaki katı sınırlar bu teknolojiler sayesinde belirsizleşmiştir, 4-Kamu diplomasisi, propagandanın eski kavramlarının yerine pazarlamadan türeyen kavramları daha fazla kullanmaktadır, 5-Yumuşak güç ve markalama kavramları tartışmaya açılmıştır, 6-Soğuk Savaş'ta baskın olan aktörden halka iletişim, halktan halka iletişime dönüşmüştür, 7-Dikey olarak mesaj

³⁷ Gilboa, a.g.m., s.61.

³⁸ Meltem Bostancı, **Stratejik Bir İletişim Aracı Olarak Kamu Diplomasisi: Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2012, ss.44-45.

³⁹ Jozef Bátora, "Public Diplomacy In Small And Medium-Sized States: Norway And Canada", **Clingendael Discussion Paper in Diplomacy 97**, The Hague, The Clingendael Institute, s.1.

⁴⁰ Melissen, a.g.e., s.22.

verme önemini kaybederken, ilişki kurma ilkesi yeni kamu diplomasisinin temel amacı haline gelmiştir. Artık aktör-yabancı halk arasındaki ilişki yerine birbirine yabancı iki halk da ilişki geliştirir.⁴¹

Tanımlar ne kadar detaylı olursa olsun, yumuşak güç etrafında dönen tartışmaların ve oluşturulan kavramların, iletişim araçlarındaki dönüşüm, aktörlerin çeşitlenmesi ve halklar arasındaki sınırların gittikçe erimesi sebebiyle hep girift ve belirsiz kalacağı sonucuna varılabilir. Nitekim çok tartışılan kavramlardan biri olan diplomasiye günümüzde "dijital" sıfatı da verilmiş ve bu ekseninde yeni tartışmalar doğmuştur.

2.2. Ulus-marka ve Rekabetçi Kimlik

Devletlerin yumuşak güçlerinin artmasıyla birlikte etki derecelerinin de arttığı söylenebilir. Bu durumda bir toplumun yabancı bir devlet ya da toplum hakkında belli bir algısı varsa değişir, yoksa oluşur denebilir. Ülkelerin kendilerini ne olarak ve hangi yöntemlerle tanıttıkları bu bağlamda önemli rol oynamaktadır. İtibar ise güven ilişkisi kurmayı gerektirir. Bir ülke, itibar kazanmak ve sonra onu korumak üzere güvenilir olmak, ayrıca "diğerlerinden farklı olmak" ve "bir adım öne çıkmak" zorundadır.⁴²

Bu süreç içerisinde ortaya çıkan bir başka olgu da ulus-markadır. Buradaki "marka" sözcüğü, aslında işletme ve pazarlama konularının bir unsuru olduğundan, uluslararası ilişkiler disiplinde, yumuşak güç araştırmalarında nasıl yer edindiğini anlamak üzere, çalışmanın bu kısmında farklı tanımlara yer verilecektir.

Marka, belli bir kurumun ürününü ayırt etmeye yarayan isim, sembol, tasarım ya da bunların toplamıdır.⁴³ Amerikan Pazarlama Derneği ise markanın bir satıcının ya da satıcı grubunun mal ve hizmetlerini tanımlamak ve rakiplerinden ayırt edilmek üzere kullandığı isim, terim, işaret, sembol, tasarım ya da bunların bütünü olduğunu

⁴¹ Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons from the Past**, Los Angeles, Figueroa Press, 2009, ss.12-13.

⁴² Bostancı, a.g.e., s. 33.

⁴³ Peter Doyle, Phillip Stern, **Marketing Management and Strategy**, 4th Edition, Essex, Pearson, 2006, s.164.

belirtir.⁴⁴ Bu tanımları genişletenler ise markanın, alıcı ile satıcı arasında benzersiz bir deneyim vaadeden, işlevsel ve duygusal değerler bütünü olduğunu savunur.⁴⁵

Literatürde pazarlama kavramlarına atıfta bulunarak devlet düzeyinde itibar ve etki çalışmalarına yön veren birçok araştırmacı vardır. Bunlardan başlıcaları, ilerleyen kısımlarda da görüleceği gibi Simon Anholt ve Wally Olins gibi isimlerdir ve bu konu hakkındaki çalışmalarda da sıkça anılırlar. Ancak yumuşak güçten bahsederken, dönem de göz önünde bulundurulursa, bilinçli ya da bilinçsiz olarak pazarlama tekniğine referans veren bir isim de Carr'dır. Düşünce üzerinde gücü, güç türlerinden biri olarak sayan Carr'a göre iyi bir reklam, kalitesiz ürünlerle üretilen bir kremin en iyi krem olduğuna kamuyu inandırabilir. Ancak en uzman reklamcı bile, vitriolden [sülfürik asit] yapılmış bir yüz kremi satamaz.⁴⁶ Bu benzetme ile Carr, "gerçeğin er geç ortaya çıkacağına" vurgu yapmaktadır ve bu da, bir ülkenin anlattığı öykünün ya da kendini sunuş tarzının, özüyle bağdaşması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Simon Anholt'a göre marka, ismi, kimliği ve itibarı ile birlikte değerlendirilen bir ürün, hizmet ya da teşkilat iken, markalama, itibar yaratmak ya da yönetmek amacıyla ismi ve kimliği tasarlama, planlama ve iletme işidir. Anholt ikisi arasındaki farkın, söz konusu uluslar olunca önemli olduğunu savunur ve her ulusun, bölgenin ve şehrin marka imajları olsa da, ürünler, hizmetler ve şirketler gibi markalanamayacağını söyler.⁴⁷ Anholt, markalama teriminin gülünç ve kibirli bulunabileceği için, kendilerini ne kadar modern gösterdiğini düşünseler de, bazı durumlarda siyasetî yöneticilerin bunu kullanmaktan kaçınmalarını önerir.⁴⁸ Keith Dinnie'ye göre, marka kelimesine duyulan antipati nedeniyle, markalama yerine itibar sözcüğü kullanılsa, ulus-markalama kavramına da bu kadar şüpheyile bakılmayabilir.⁴⁹

⁴⁴ The American Marketing Association, "Brand", (Çevrimiçi) <https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=B>, 29 Nisan 2018.

⁴⁵ Joanne Lynch, Leslie de Chernatony, "The power of emotion: Brand communication in business-to-business markets", **Journal of Brand Management**, 11, 5, 403–19, 2004, s.414.

⁴⁶ Carr, a.g.e., s.121.

⁴⁷ Simon Anholt, **Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions**, London, Palgrave Macmillan, 2007, s.4.

⁴⁸ A.e.

⁴⁹ Keith Dinnie, **Nation Branding: Concepts, Issues, Practice**, Oxford, Butterworth-Heinemann, 2008, s.173.

Wally Olins'e göre ulusları markalamak, Aydınlanma Çağı'nda **Liberté, Égalité, Fraternité** yani Fransa'ya ait olan "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" gibi sloganlarla başlamıştır.⁵⁰ Dinnie'ye göre ise ulus-marka, bir ülkeye kültürel olarak ayırt edilme sağlayan unsurların çok yönlü karışımıdır.⁵¹ Roy'a göre ulus-markalama, ulusal kimliğin belirli görsel işaretler yoluyla fetişistik inşasıdır.⁵² Fan ise, ulus-markalamanın, bir ulusun imajını desteklemek için markalama ve pazarlama iletişimi tekniklerinin uygulamalarından ibaret olduğunu savunur.⁵³ Gudjonsson ise buna benzer bir tanımlı kabul eder ve markalamanın başlangıç noktası olarak devleti işaret ederek onun dolaylı dahlini ve etkisini belirtir ve ekler: "Bir devlet ya da özel şirket, ulusun imajını değiştirme yeteneğine sahip olanları etkilemek için gücünü kullandığında bu ulus-markalama olur. Ulus-markalama, davranışları, tutumları, bir ulusun kimliğini ya da imajını olumlu yönde değiştirmek için markalama araçlarını kullanır."⁵⁴

Szondi ise ulus-markalamanın menşei ülke araştırmaları ile kimliğe siyasî, kültürel, sosyolojik ve tarihsel yaklaşımları kapsayan ulusal kimlik disiplininin türediğini savunur. Ulus-markalama, markalama teriminden bağımsız olarak kavramsallaştırılabilir ve şöyle tanımlanabilir: "Bir ülkenin, yurt içinde dışında ekonomik, siyasî ve sosyal çıkarları destekleyerek itibar sermayesi yaratma amacı ile stratejik öztanımlı." Szondi'ye göre ulus-markalamanın başarılı olması için yurttaşların da o markayı yaşaması/hissetmesi gerekir.⁵⁵ Buna ek olarak ulus-markalama, dikkatleri siyasî ya da askerî güçten döndürüp, ayırt etme yöntemi olan kültürel kimliklere çeker. Ulus-markalama, küresel akışta ulusal teşkilatların meşruiyet kaybetmesine karşı bir önlem olarak ortaya atılır; ulusal güç, kimlik ve

⁵⁰ Wally Olins, **Brand New: The Shape of Brands to Come**, London, Thames & Hudson, 2014, s.132.

⁵¹ Dinnie, a.g.e., s.15.

⁵² Ishita Sinha Roy, "Worlds Apart: Nation-branding on the National Geographic Channel", **Media, Culture & Society**, Vol 29, Issue 4, 2007, p.569.

⁵³ Ying Fan, "Nation branding: What is being branded?", **Journal of Vacation Marketing**, 2006, 12(1): 5-14, p.6.

⁵⁴ Hlynur Gudjonsson, "Nation branding", **Place Branding**, 2005, Vol 1, 3, p.285.

⁵⁵ Gyorgy Szondi, "Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences", **Discussion papers in Diplomacy**, The Hague, The Clingendael Institute, 2008, pp.4-5.

otorite çökerken, siyasî liderler, ekonomik aktörler ve yurttaşlar, kültürel özelliklerini ve siyasî-ekonomik egemenliği ifade edecek alternatif yollar ararlar.⁵⁶

Her ulus kendisi hakkında algıya sahiptir ve buna ulusal kimlik denebilir. Eğer ulus itibarı/ımağı amaç ise, ulus-markalama da o ülke vatandaşlarının, diğer ülkeler tarafından nasıl algılanmak istediğidir denebilir.

Ulus-markalama ile kamu diplomasisi arasındaki bağın oldukça girift olduğu söylenebilir. Bazı yazarlar bu iki kavramın birbirinden farklı iki öge olduğunu kabul ederken, bazıları birinin diğerinin bir parçası olduğunu belirtir. Kimi teorisyenler iki kavramın kesişme noktalarına sahip olabileceğini, kimisi de aslında ikisinin aynı şey olduğunu savunur. Çalışma kapsamında yapılan araştırmadan çıkarılan sonuçlardan biri, ikisinin arasındaki farkın süre olabileceğidir. Kamu diplomasisi daha rutin ve kapsayıcı bir etkinlik iken, ulus-markalama daha spesifik bir alana odaklanmaktadır denebilir. Ulus-markalama kavramını eni konu ele alan yazarlardan Anholt, daha sonra **competitive identity** yani rekabetçi kimlik kavramına yönelmiştir. Kamu diplomasisi genel olarak bir ülkenin imajını iyileştirmeye yararken, ulus-markalama özel, belirli bir alanda fark yaratma çabasıdır denebilir. Kamu diplomasisi birçok alana dokunabilir. Bunlar ekonomi, kültür vb. olabilir ama ulus-markalama ve sonrasında rekabetçi kimlik belli bir fark yaratmalıdır. Kamu diplomasisi genel olarak bir diplomasi türüyken rekabetçi kimlik daha çok iletişim biçimidir/aracıdır. Ulus-markanın hedef kitleyle etkileşimi daha farklıdır. Kamu diplomasisi bir ülkenin kendini sevdirmeye çabasıdır denebilir. Oysa ulus-marka ya da daha sonra göreceğimiz gibi rekabetçi kimlik, o ülkenin ne olduğunu, farkının ne olduğunu gösterme çabasıdır.

Anholt bu iki kavram arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: Kamu diplomasisi ulus-markalamanın hayati bir unsuru olarak görülmektedir. Aslında bu iki kavram, sıkça birbirinin yerine kullanılmaktadır, bu da kısmen, [Amerikan] Dışişleri Bakanlığı, ulusu pazarlamakla görevli olduğu içindir. Fakat bu terimi bu bağlamda kullanmak karışıklığa sebep olur, çünkü daha net bir anlamı vardır – devlet politikasının halka iletilmesi – ki bu da altıgenin bir kenarıdır, tamamı değildir.⁵⁷

⁵⁶ Melissa Aronczyk, **Branding the Nation: The Global Business of National Identity**, New York, Oxford University Press, 2013, pp.10, 37.

⁵⁷ Simon Anholt, Jeremy Hildreth, **Brand America: The Making, Unmaking and Remaking of the Greatest National Image of All Time**, Marshall Cavendish, 2010, p.51.

Ying Fan'a göre kamu diplomasisi, ulus-markalamanın, bir ulusun siyasî markasına odaklanan alt kümesidir; ulus-markalama ise bütün olarak bir ulusun uluslararası düşünceleri yeniden şekillendirmesiyle ilgilidir. Başarılı bir ulus-markalama kampanyası, uluslararası kamuoyunda uzun soluklu ve olumlu imaj yaratarak, ülkenin yumuşak gücünü artırır.⁵⁸

Melissen, kamu diplomasisini ortaya atanların, uygulayıcı ekip olduğunu, oysa markalamanın, ulusun, itibarını yurt dışında destekleyebilecek tüm güçlerini seferber etmesini gerektirdiğini hatırlatır ve bu yüzden bu iki kavramın özünde kardeş olduğunu kabul eder. Ulus-markalama, kamu diplomasisine göre daha hırslı bir etkinliktir: Kamu diplomatları için dünya bir pazar değildir ve bu kişiler etkili olabilmek için kendi sınırlarını bilmelidir. Oysa markalama kampanyaları bütüncül bir yaklaşıma sahiptir, ayrıca markalama terimi çekici geldiği için özellikle zayıf itibarlı ya da hiç itibarı olmayan ülkeler nezdinde rağbet görmüştür. Buna ek olarak, ulus-markalama bir ülkenin kimliğine vurgu yapar ve gerçeklikten uzaklaşamaz, bu bağlamda ülkenin öz-itibarını ve kimliğini yeniden kurmaya yöneliktir. Kamu diplomasisiyle bu yönde benzerlik gösterir. Burada özellikle vurgulanması gereken ise bu iki kavramın tamamlayıcı olduğudur. Aralarındaki fark ise, kamu diplomasisinin sınırlardan çok uzaklaşmadan, akıcı, pürüzsüz uluslararası ilişkiler yaratma çabasıdır, oysa ulus-markalama itibar ve kimlikle doğrudan ilgilenir.⁵⁹ Bu ayırmadan yola çıkarak, kamu diplomasisinin amacı siyasî çıkarları desteklemek iken, ulus-markalamanın amacının özellikle ekonomik çıkarları desteklemek olduğu söylenebilir.

Gudjonsson, ulus-markalama tartışması yürütenleri üç gruba ayırır ve bunları mutlakçılar, ılımlılar ve kralcılar olarak isimlendirir. Yazara göre mutlakçılar, ulusun, markalama araçları kullanarak şirketler ve ürünler gibi markalanması gerektiğini söyler; ılımlılar, ulusun markalanamayacağını, ancak markalama araçları kullanarak değerinin artırılabilceğini savunur; kralcılar ise ulusun bütünsel doğası nedeniyle markalama teknikleri ile markalanamayacağını iddia eder. İlimliler ve kralcılar, bir ulusun markalanamayacağı konusunda hemfikirdir ancak ılımlılar, katma değer

⁵⁸ Ying Fan, "Soft Power: Power of attraction or confusion?", **Place Branding and Public Diplomacy**, Palgrave, Vol. 4, 2, 2008, p.1.

⁵⁹ Melissen, a.g.e., ss.19-21.

yaratmak amacıyla ulusun imajını değiştirmek üzere, markalamanın gücünü kullanma taraftarıdır.⁶⁰

Kamu diplomasisi, devletlerin ulus-markalama faaliyetleri boyunca giderek daha fazla başvurduğu bir kavramdır.⁶¹ Szondi'ye göre kamu diplomasisinde devlet yönetiminin görünürlüğü ve rolü, sivil toplum kuruluşları gibi daha inanılır aktörlerin lehinde azalırken, ulus-markalama icracıları, koordinasyonu ve bütünsel yaklaşımı sağlamak üzere devlet yönetimine daha fazla rol alması için çağrı yapmaktadır.⁶²

Bir ülkenin imajı, diğer toplumlar tarafından nasıl algılandığı, onların gözünde hangi konumda olduğuyla alâkalı olduğu ve zaman içinde değişim gösterebileceği söylenebilir. Bir ülkenin kimliği ise kendini nasıl konumlandığı, kendini nasıl gördüğü ve aktardığı ile ilgilidir. İşte ulus-markalama da bu noktada devreye girmektedir.

Nye'in da dediği gibi siyaset, rekabetçi inanılrlık yarışmasına dönüşmüştür.⁶³ Ülkeler daha cazip hâle gelmeyi isterler ancak bazı alanlarda bu ister istemez rekabete dönüşmektedir ve ülkeler benzerlerinden daha cazip olmak, bu sayede pazardaki ya da siyaset sahnesindeki yerlerini garanti altına almak ve sağlamlaştırmak isterler. Bu noktada, 1990'larda ülkelerin de (ticarî) ürünler gibi markalanabileceğine inanan Simon Anholt'un ulus-marka kavramını terk ederek yöneldiği rekabetçi kimlik kavramı irdelenecektir. Yazara göre marka yönetimiyle elele giden kamu diplomasisi, rekabetçi kimlik düşüncesinin temelini oluşturan şeydir.⁶⁴ Anholt, ulus-markalama kavramından vazgeçip rekabetçi kimlik kavramını tercih etmesini yenileşimin (inovasyon) önemiyle açıklar: Ticarî markalama teknikleri yerine yenilik getirmek, yeni fikirler, yeni politikalar, yeni yasalar, yeni ürünler, yeni hizmetler, yeni şirketler, yeni sanat ve bilim geliştirmek, eğer bir de ulus hakkında gerçeklik aktarmayı başarabilirse, imajını değişmeye başlayacaktır, o bölge merak uyandıracak, insanlar dikkat kesilecek ve bakışlarını değiştirmeye hazırlanacaklardır.⁶⁵ İlginçtir ki, daha önce de belirtildiği üzere, "düşünce üzerinde güç" sınıflandırmasını yapıp reklam örneği vermiş olan Carr'ın, yine bilinçli ya da

⁶⁰ Gudjonsson, a.g.m., s.283.

⁶¹ Dinnie, a.g.e., s.251.

⁶² Szondi, a.g.m., s.12.

⁶³ Nye, a.g.m., s.106.

⁶⁴ Anholt, a.g.e., s.12.

⁶⁵ Dinnie, a.g.e., s.22.

bilinçsiz mi kullandığı bilinmeyen bir sıfatı vardır. Carr, 1946'daki eserinde "rekabetçi propaganda" çağında gerçeğin er ya da geç ortaya çıkacak olmasının, "düşünce üzerinde güç" dediği, bugün yumuşak güç olarak ele alınabilecek olan güç türünün önünde önemli bir engel olduğundan bahsetmiştir.⁶⁶

TDK'ye göre kimlik, "toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünüdür".⁶⁷ Kimlik, "Ben kimim?" sorusuyla ortaya çıkar. Uluslararası ilişkiler teorilerinde kimlik olgusunun yeri oldukça tartışmalıdır. Klasik realist teorinin merkezinde çıkar ve çıkar çatışması yer alırken, kimlik etkeni inşacı kuramın merkezinde yer almıştır. Kimlik kavramı, tehdit, fırsat ve çıkar kavramlarının oluşturulmasında anahtardır.⁶⁸ Ulusal güvenlik, ulusal kimliğe bağlıdır ve kimlik sayesinde bir devlet dostlarını ve düşmanlarını tanımlar. Bir ayrıma göre iç kimlik, ulus-devletin kesimleri arasındaki tutarlılığı tanımlarken, dış kimlik ulus-devleti benzerlerinden ayırmaya yarayan özellikleri tanımlar.⁶⁹

İnşacı kuram yalnızca aktör olarak devletle değil, uluslararası örgütlerle de ilgilenir; dahası, uluslararası yapıyı normlar, kurallar ve yasalar da dahil, düşünsel etkenlerle donanmış bir sosyal yapı bağlamında inceler, bu yapı da aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını etkileyebilir. Buna ek olarak inşacılar, dünyayı her daim inşa aşamasındaki bir proje olarak değerlendirirler⁷⁰, bu da ülkelerin itibarının olumlu ya da olumsuz yönde değişebileceği fikriyle örtüşmektedir denebilir.

Rekabetin sözcük anlamı ise "aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış"tır.⁷¹ OECD'ye göre rekabet, firmaların veya satıcıların, belli bir ticarî hedefe, örneğin kâr, satış ve/veya pazar payına ulaşmak amacıyla alıcıların

⁶⁶ Carr, a.g.e., s.121.

⁶⁷ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, "Kimlik", (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af04b6fd2f683.96060587, 7 Mayıs 2018.

⁶⁸ Marc Lynch, "Jordan's Identity and Interests", **Identity and Foreign Policy in the Middle East**, Eds.: Shibley Telhami, Michael N. Barnett, London, Cornell University Press, 2002, s.26.

⁶⁹ Paul A. Kowert, "The Three Faces of Identity", **Origins of National Interests**, Glenn Chafetz et al., New York, Frank Cass Publishers, 1999, ss.4-5.

⁷⁰ Viotti, Kauppi, a.g.e., ss.278-279.

⁷¹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, "Rekabet", (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af1f2975daad1.70421654, 8 Mayıs 2018.

rağbetini sağlamak üzere bağımsız olarak çaba gösterdiği piyasa durumudur.⁷² Rekabetçilik ise OECD'ye göre bir ülkenin, ürünlerinin uluslararası pazarlarda satılmasındaki avantaj veya dezavantajının ölçüsüdür.⁷³ Pazardaki bir şirketin rekabetçi olması somut örneklerle açıklanabilir bir durumdur: Eğer şirket çalışanlarının ücretini, alacaklılarının borçlarını ya da hissedarlarının payını ödeyemezse, pazardan çekilir; ancak söz konusu bir ülke olduğunda bu somut durumdan bahsetmek zordur.⁷⁴ Söz konusu siyasî alanda rekabet ise daha karmaşıktır. Küreselleşme ile birlikte ülkelerin artık sadece sert güçlerine dayanamaması, yumuşak gücün anlamını da kavramış olmalarıyla dünya sahnesinde bir konum edinmek ve ulusal itibar uğruna rekabet, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi nükleer silahlarla değil, kültürle de ifade edilir olmuştur denebilir. İşte bu bağlamda hem ülke yönetimleri hem de pazar aktörleri, devleti yarı-girişim ortaklığı şeklinde yeniden konumlandırmaya çalışmışlardır.⁷⁵ Bu kapsamda da her ulus kendi itibarını yaratma, kimliğini öne çıkarma ve safını böyle belli etme yanlısı olmuştur denebilir. Ulusal itibar, uygulanabilecek etkiyi ya da ulusal kimliğin değerini artıran ya da düşüren olaylar ve imgeler vasıtasıyla üretilen izlenimi tanımlar. Ulusal itibar, bir algı ve iletişim meselesidir ve siyasî liderler de bunun getirilerinden bireysel düzeyde faydalanmak ister; bu nedenle, devletler birbirleriyle sadece uluslararası sistemin doğası gereği olduğu için değil, ülke içerisindeki dinamikler nedeniyle de rekabet ederler.⁷⁶

Anholt'un temel düşüncesi, imajın yaratılamayacağı, yalnızca edinilebileceğidir. Zayıf ya da olumsuz bir imajın ilacı ise düzgün politikalar, yatırım ve yeniliktir (inovasyon), pazarlama değildir.⁷⁷ Anholt işte tam da bu yüzden ulus-marka kavramını ortaya attığını ancak ulus-markalama fiilinden hiç bahsetmediğini ısrarla belirtmiştir.

⁷² OECD, "Competition", (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=3163>, 9 Mayıs 2018.

⁷³ OECD, "Competitiveness", (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399>, 9 Mayıs 2018.

⁷⁴ Paul Krugman, "Competitiveness: A Dangerous Obsession", **Foreign Affairs**, 73, 2, 1994, s.31.

⁷⁵ Philip G. Cerny, "Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization", **Government and Opposition**, 32, 2, 1997, s.251.

⁷⁶ William Bloom, **Personal Identity, National Identity And International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 1990, s.84.

⁷⁷ Sean Carey, "What aid does to a country's image", **New African**, August-Sept, 2010, Issue 498, pp.94-96.

Michael E. Porter'a göre uluslararası rekabete dair birçok tartışmada küresel homojenlik ve ulusların rolünün azaldığı vurgulanır, oysa ulusal farklılıklar rekabetçi başarının merkezindedir.⁷⁸ Keith Dinnie de benzer şekilde, devletlerin markalama tekniklerini, kendi uluslarını rakiplerinden farklı kılma yönünde kullandığını vurgulamıştır.⁷⁹

Competitive Identity adlı eserinde Anholt, bu kavramı marka yönetiminin, kamu diplomasisi ile ticaret, yatırım, turizm ve ihracatla olan sentezi olarak tanımlar.⁸⁰ Anholt, modern kamu diplomasisinin devlet politikalarının iletilmesinden fazlasını yaptığını ve bazı durumlarda rekabetçi kimlikle eş anlamlı olduğunu ileri sürer. Ayrıca kamu diplomasisi ifadesinin, kamu kelimesinin hedef kitleye olduğu kadar ileten kitleye de uygulandığı takdirde rekabetçi kimliğin anlamına yaklaşacağını belirtir. Yazara göre ülkelerin çoğu dünyanın geri kalanıyla altı doğal yoldan iletişim, bunlar turizm, ihracat markaları, devletin iç ve dış siyaset kararları, yatırım cazibesi, kültürel değişimler ve faaliyetler ile ülkenin vatandaşları. Anholt, geleneksel diplomasinin devlet-devlet (G2G) ilişkisi olduğunu, kamu diplomasisinin ise devletten insana (G2P) olduğunu hatırlatır ve etkili ulus-markalamanın da insandan insana (P2P) işleyeceğini belirtir.⁸¹ Dış yardımların hangi kapsamda değerlendirileceği çalışmanın ilerleyen bölümlerinde anlatılacaktır.

Ülkenin tanıtımına yönelik tüm adımlar ve değişim programları kendi başlarına amaç değil, ülkenin itibarını oluşturacak araçlar olarak değerlendirilmelidir. Bunun için de Anholt, ülkedeki tüm kurumların eşgüdüm halinde, belli bir ortak ulusal strateji dahilinde hareket etmesi gerektiğini savunur. Anholt'a göre bir ülkenin rekabetçi kimliğini yaratmak için, insanların bu ülke hakkında algılarının nasıl oluştuğunu anlamak önemlidir, bunlar: 1-Ülkede ne işlerin yapıldığı ve nasıl yapıldığı, 2-Ülkede nelerin üretildiği ve nasıl üretildiği, 3-Diğer insanların ülke hakkında konuştukları, 4-Ülkenin kendi hakkında söyledikleri. Son unsur aslında bir bağlamda propagandaya dönüşebildiği ve maliyeti çok yüksek olduğu için, en az etkili unsurdur, dolayısıyla icraat yani ilk iki unsur, aslında anahtar unsurdur. Anholt bu noktayı sıkça vurgulamıştır: Reklam ve pazarlama, kötü bir kenti güzel gösteremez, bu

⁷⁸ Michael E. Porter, **The Competitive Advantage of Nations**, New York, Free Press, 1990, p.779.

⁷⁹ Dinnie, a.g.e., s.139.

⁸⁰ Anholt, a.g.e., s.3.

⁸¹ A.e., ss.13, 25, 105.

propagandadır, marka yönetimi değildir ve etkisiz olduğu kadar da israftır, ayrıca kırılan ulusal gururu tamir etme aracı da değildir.⁸²

Anholt işte bu cümlelerle ulus-markalamanın ve imaj yönetiminin ne kadar çetrefilli olduğunu belirtmiştir. Ülkeler, gücü kendilerininkinden çok daha fazla olan ülkelerle kendilerini kıyaslamak yerine, onları özel, benzersiz kılan ve rekabet güçlerini oluşturacak yeteneklerini ve zenginliklerini bulmalıdırlar. Anholt yüz yüze iletişimin önemini vurgular. Çeşitli iletişim ve medya hamleleri destek verebilir, ancak tek başına yeterli olmaz. Bu noktada devreye özellikle turizm girer çünkü insanların ve genel olarak toplumların yüz yüze tanışmasını, karşılıklı keşfi, böylece de ülkenin (zihinlerde) doğrudan markalanmasını mümkün kılar.⁸³ Aslında ihtiyaç sahibi ülke toprağında yapılan dış yardım da yine yüz yüze iletişim kapsamında değerlendirilebilir, hatta duygusal boyutu da hesaba katılırsa daha derin anlamlar ve etkiler taşıyabilir.

Anholt, gelişmekte olan dünyada zenginlik yaratmanın en iyi yolunun yoksul ülkeleri de kendi markalarını yaratmaya teşvik etmek olduğunu belirtir, bunun için de yoksul ülkelerin ihracatlarını markalamayı, bu sayede katma değeri olan ürünleri doğrudan dünyanın diğer bölgelerindeki zengin tüketicilere ulaştırmayı, böylece menşe ülke etkisini geliştirmeyi ve turizm, yatırım vb. gelirleri artırmayı önerir ve şöyle der: Güçlü ve olumlu bir uluslararası itibara sahip olmak, küresel pazara giriş biletidir ve onsuz, Lagos gibi ülkelerin kendi ekonomilerini inşa edip dış bağımlılığını nasıl bitireceğini görmek zordur. Anholt için rekabetçi kimlik, insanların, bir ülkenin başarılarına dikkat etmek istemesini sağlar ve o ülkenin niteliklerine inandırır; bu da yumuşak gücün modern ve mükemmel örneklerinden biridir. Kendi rekabetçi kimliğini geliştir(e)meyen yerler, diğer ülkelerle ticaretin ve alışverişin gittikçe zorlaştığını ve dünyadaki tüketiciler, turistler, sermaye, yatırım, kültürel alışveriş, saygı ve dikkatten paylarını alamadıklarını görecektir.⁸⁴

Simon Anholt rekabetçi kimlik yaratmak için üç temel ögeden bahseder:

⁸² A.e., ss.62, 67.

⁸³ A.e., ss.79, 85, 88.

⁸⁴ A.e., ss.114, 122, 127.

1-Strateji: Ülkenin var olma sebebi nedir? Ülkemizin manevi amacı nedir? Bütün yurttaşlar da bu amaca katkı sunmalıdır. Başarılı bir strateji, yaratıcı, ülkeye özel, dar kapsamlı, tüketici için anlamlı ve basit olmalıdır.

2-Esas: Amaca karar verdikten sonra tüm ulusal imkânların bu uğurda seferber edilmesi gerekir.

3-Manidar hamle: Bunun için reklam standı maalesef faydalı olmaz. Ülke, nelere değer verdiğini ve niyetinin ne olduğunu kanıtlamalıdır.⁸⁵

Anholt, bir icraat yapılmadan önce onu yapmış gibi anlatmanın propaganda olduğunu söyler ve icraate odaklanmak gerektiğinde ısrar eder. Propaganda ile rekabetçi kimlik arasındaki ilişkiyi de şu şekilde açıklar: Birçok kişinin propagandadan anladığı, kamuoyunu siyasî bir emeli gerçekleştirmek amacıyla manipüle etmektir. Rekabetçi kimlik arayışı ise, siyasî bir amacı gerçekleştirmek için kamuoyunun hayati bir unsur olduğunu anlamış olmanın sonucudur.⁸⁶ Anholt ayrıca kamu diplomasisinin, gelişmiş ve [uluslararası sahnede] öne çıkan ülkelerin uluslararası ilişkileri için ana disiplini olduğunu, rekabetçi kimliğin ise gelişmekte olan ve daha az bilindik ülkeler için ekonomik kalkınma alanında ana disiplin olduğunu kabul eder.⁸⁷

Güç ile itibar arasındaki ilişkinin oldukça karışık olduğu açıktır. İster sert ister yumuşak olsun, güç sahibi olabilmek için öncelikle itibar, isim sahibi olabilmek gerekir denebilir. Ying Fan bu durum için Nelson Mandela ve Rahibe Teresa örneklerini vermiştir.⁸⁸ Fan'a göre bu iki önemli kişilik yumuşak güç sahibiydi, çünkü her ikisi de öncesinde itibar sahibiydi. Bu durumda neden-sonuç ilişkisinin iyi irdelenmesi gerekmektedir. Yumuşak güç, başarılı ulus-markalama ya da rekabetçi kimlik faaliyetlerinin bir sonucudur, meyvesidir denebilir. Bu durum şu soruyu da getirebilir: Eğer Anholt'un "son derece olumsuz bir itibarı çok olumlu bir itibara

⁸⁵ The Public Diplomat, "Simon Anholt: Identity vs. Brand", 3.12.2013 (Çevrimiçi), <https://soundcloud.com/thepublicdiplomat/simon-anholt-identity-vs-brand>, 4 Mayıs 2018.

⁸⁶ Anholt, a.g.e., ss.37, 39.

⁸⁷ Simon Anholt, "Public Diplomacy and Competitive Identity: Where's the Link?", **International Public Relations And Public Diplomacy**, Guy J. Golan et al., New York, Peter Lang, 2015, pp.191-192.

⁸⁸ Fan, a.g.m., s.2.

çevirmek, sıfırdan başlayıp itibar edinmekten daha kolaydır"⁸⁹ sözünü temel alırsak, aslında dilimizde sıkça kullanıldığı gibi "reklamın iyisi kötüsü olmaz" fikri kabul edilebilir. Bir ülke, küresel pazarda ve siyasette kendini sevdirmek ya da sempati kazanmak zorunda değildir, ismini duyurabilmiş olması yeterli olabilir. Çünkü bu durum diğer toplumların ilgisini çekmesine vesile olup, hakkında daha fazla bilgi edinmek üzere araştırma yapmalarını sağlayabilir. Bunun neticesinde de ziyaretçiler ve meraklılar kendi fikirlerini edinip, çevrelerine bunu yayacaklardır.

Bir ülke tarafından başka bir ülkeye yapılan yardımların ise hangi kapsamda değerlendirilmesi gerektiği tartışma konusudur. Dış yardım ve türevleri çalışmanın ilerleyen bölümlerinde tanımlanacak olup, bu kısımda daha ziyade yumuşak güç ve kamu diplomasisi, ulus-markalama ve rekabetçi kimlikle ilişkisi irdelenecektir.

Ekonomik kaynaklar sert olduğu kadar yumuşak güç davranışı da doğurabilir; ödemelerin ve yardımların ise hem sert hem yumuşak boyutları vardır.⁹⁰ Yardım diplomasisi ekonomik gücün (sert güç) bir örneği olmakla birlikte, yumuşak gücü artıran bir kamu diplomasisi aracıdır: Dünya kamuoyu, bir ülkede afet ya da kriz yaşandığında hangi ülkelerin yardıma koştuğuna, hangilerinin gelmediğine dikkat eder, bu bağlamda gizli emelleri olmadan en çok fedakârlık gösteren ülkeler de bu oyunun kazananı sayılır.⁹¹

Bir röportaj esnasında Nye, ekonomik etkinin, alıcısını cezbedecek olumlu bir atmosfer yarattığında, yumuşak güç de yaratacağını, hatta ABD'nin Avrupa için hazırladığı Marshall Planı'nın, hem sert hem yumuşak güç doğuran bir yardım programı örneği olduğunu belirtmiştir.⁹² Buna ek olarak, devletlerin çeşitli sebeplerle yardım gerçekleştirdiğini söyler: ABD, yardımlarının karşılığında güvenliğini sağlamak ister, Çin ham madde ararken, Rusya yakın çevresinde etkisini artırma peşindedir, fakat bunlar bir yana, devletler salt kalkınma yardımı yaparken bir ulusun inşasına, bir müttefikin doğrulmasına yardımcı oluyor olabilir. Buna karşılık, donör ülkelerin alıcı ülkeler üzerindeki etkisi ve yumuşak gücü ister istemez artar.⁹³

⁸⁹ Anholt, a.g.e., s.79.

⁹⁰ Joseph S. Nye, **The Future of Power**, New York, Public Affairs, 2011, ss.52, 76.

⁹¹ Naomi Leight-Give'on, "The Two Sides of Aid Diplomacy", **CPD Blog**, Jan 15, 2010, (Çevrimiçi) <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/two-sides-aid-diplomacy>, 6 Mayıs 2018.

⁹² Kang Hyun-kyung, "Soft Power Leads to Better Ties", **The Korea Times**, 13 August 2008, http://m.koreatimes.co.kr/phone/news/view.jsp?req_newsidx=29271, 6 Mayıs 2018.

⁹³ Nye, a.g.e., ss.76-77.

Küreselleşen ve temel teorilerin asimetrik ilişkileri açıklamakta gittikçe daha fazla zorlandığı günümüz dünyasında, tüm bu unsurları birbirinden bağımsız değerlendirmek ne kolay olur ne de doğru sonuç verebilir.

3. Türkiye'nin Yumuşak Gücü

Türkiye'nin yumuşak gücü, özellikle Osmanlı Devleti'nin Balkanlar, Orta Doğu ve Afrika'daki mirasına ve Orta Asya kökenlerine dayanmaktadır. Türk Devleti'nin bu bölgelerle tarihsel ve kültürel sebeplerle ilişkileri devam etmektedir, bu da aslında devletin etki alanını izah etmektedir. Fakat Türkiye'nin bu bölge ülkelerindeki etkisi hem dönem hem coğrafya bağlamında değişkenlik göstermiş ve göstermeye devam etmektedir.

Türkiye'nin tarihsel ve dinî dayanakları dışında, gelişmiş demokrasisi, devlet anlayışı, sivil toplumu ve geliştirmekte olan ekonomisi de güncel dayanakları arasında yer almaktadır. Bu özellikleriyle Türkiye, geliştirmekte olan ülkeler arasında önemli bir örnek olarak kabul edilmektedir. Bu da etki alanını genişletmektedir denebilir. Bununla birlikte iç ve dış siyasî gelişmeler de ülkenin yumuşak gücünü etkilemektedir. 15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminin ardından Türk Devleti'nin FETÖ'ye karşı yoğunlaştırdığı mücadele, bölücü terör örgütü PKK ile on yıllardır devam eden mücadele, meslekle alâkası olmayan faaliyetleri ve terör örgütlerine destekleri nedeniyle bazı basın mensupları ve akademisyenler hakkında yasal işlem başlatılması, bazı Avrupa devletlerince seçim malzemesi olarak kullanılmış, propagandaya alet edilmiş ve dolayısıyla Türkiye'nin haklı olduğu konularda bile otoriter ve özgürlük karşıtı bir ülke gibi algılanmasına sebep olmuştur. Bu da Türkiye'nin yumuşak gücünü olumsuz etkilemiştir. Bununla beraber yumuşak güç bölgeye göre değişken olduğundan, Türkiye'nin de mücadele ettiği örgütlerle mücadele eden ülkeler, örneğin Afrika ülkeleri nezdinde Türkiye'nin yumuşak gücü korunmuştur denebilir. Bunda elbette Türk kurumlarının eşgüdüm halinde davasını düzgün biçimde aktarabilmesinin de payı önemlidir.

3.1. Dış Politikada Dönüşüm ve Yumuşak Güç

Türkiye'nin jeopolitik konumu gereği birçok bölgeyle ve hatta denizaşırı ülkelerle temas halinde olması gerekmektedir. Bu anlamda Türk dış politikasının incelenmesi önemlidir. 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı sırasında denge aramış, diplomatik çaba sarf ederek savaşa girmemiş, ekonomisini

güçlendirmeye odaklanmıştır. Bu süreçte askerî darbelerle sivil demokrasinin kesintiye uğradığı Türkiye'de, Orta Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi uzak bölgeler, tarihsel bağlara rağmen ikinci planda kalmak zorunda olmuştur çünkü devlet, iç sorunlara ek olarak komşu bölgelerdeki sorunlara ve kendi bağımsızlığını pekiştirmeye odaklanmıştır. Çok yönlü diplomasiye önem vermek için Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığını beklemek gerekmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, iki kutuplu sistemde izlenen tek merkezli ve tek yönlü dış politika sorgulanmaya başlanmıştır.⁹⁴ Küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkiler ve dış dünyaya açılma gibi faktörler hem iç hem dış politikada değişim yaşanmasına ve çok yönlü yaklaşımların benimsenmesine sebep olmuştur, Türkî cumhuriyetlerle ileride sıkılaşacak bağların tohumları da bu dönemde atılmıştır. Özal yönetiminin özellikle bürokratik aygıtı bypass ederek⁹⁵ karar alması ve dış politikada ekonomiyi öncelemesi ise en büyük eleştiri nedeni olmuştur ve dış politikada yürütme açısından bütünlüğün kaybolmasına sebebiyet vermiştir. Buna ek olarak 2000'li yılların başında yaşanan kriz ortamında 2002 genel seçimlerini kazanan AK Parti, tek başına iktidar olmuştur. Türkiye'de değişim yaşandığını ve yaşanacağını sinyallerini veren parti, statükodan vazgeçileceğini dile getirerek Türk dış politikasında önemli değişimlerin gerçekleşeceğini işaretlerini vermiştir. Nitekim AK Parti döneminde Batı ile ilişkiler devam ettirilirken, Doğu'ya, daha doğrusu Orta Doğu ve Asya ülkelerine de yaklaşmıştır ve bu faaliyetler günümüzde de devam etmektedir. Bu süreçte "eksen kayması" eleştirileri getirilirken, devlet yöneticileri bunun çok yönlü ve proaktif dış politika anlayışının yansıması olduğunu vurgulamıştır. Türkiye bu bölgelerde sadece siyasî ilişkileri değil, ticarî ve kültürel ilişkileri de geliştirme yolları aramıştır. Özal döneminde Türkî cumhuriyetlerden öğrencilerin yüksek tahsil için kabul edilmesi ve Türkiye'den de bu ülkelere öğrenci gönderilmesi uygulamasına başlanmıştır. Bu faaliyetler günümüzde farklı coğrafyalara genişleyerek devam etmektedir. Bu uygulama Türkiye'nin yumuşak gücünü pekiştirmektedir, çünkü doğrudan bireylere hitap etmektedir ve ileride kendi ülkelerinde önemli konumlara gelme ihtimali olan bireylerin ülkeyi yakından tanımasına olanak vermektedir.

Kültüre ek olarak Türkiye, din ögesini de etkin şekilde yumuşak güce dönüştürmektedir ve müslüman kimliğini vurgulamaktadır. Hem laik hem demokratik

⁹⁴ Özden Zeynep Oktav, Helin Sarı Ertem, **2000'li yıllarda Türk Dış Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Krizler**, İstanbul, Nobel, 2015, s.20.

⁹⁵ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, Cilt II, İstanbul, İletişim, 6. Baskı, 2003, s.28.

olup hem de ekonomik gelişim gösteren Türkiye, müslüman ülkeler arasında önemli bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, iyi eğitim almak isteyen, daha iyi koşullarda yaşamak isteyen müslümanların tercih edeceği ülkelerden biri olarak sunulmaktadır. Fakat Türkiye din ögesini sadece İslam olarak düşünmemekte, ülkede diğer dinlere de hoşgörü gösterildiğini sıkça vurgulamaktadır. Bu da müslüman olmayan bireyler için aynı şekilde cazibe unsuru olmasını sağlamaktadır. Türkiye'de vurgulanan bir başka özellik de yardımseverlik ve misafirperverliktir. Dünyada artan felâketler ve savaşlar ile Türkiye bu alandaki faaliyetlerini güçlendirmiştir. Acil insanî yardım gerektiren olayların dışında, Suriye iç savaşı gibi uzun soluklu sorunlarda Türkiye, durumun özellikle insanî boyutuna vurgu yaparak, uluslararası kamuoyunda duyarlılık yaratarak farkını ortaya koymuştur ve insanî sorunlara özel önem atfeden ülke olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla insanî duyarlılığın da Türkiye'nin yumuşak güç unsuru olduğu ve bunun da 2000'li yıllarda, proaktif dış politikayla iyice yoğunlaştığı söylenebilir.

3.2. Türkiye'de Yumuşak Gücün Kurumsallaşması

Türkiye'de yumuşak gücü ve bu kapsamdaki faaliyetleri yürüten birçok kurum bulunmaktadır. Bunların başında Dışişleri Bakanlığı gelmektedir. Bakanlığın faaliyetleri diplomatik ve siyasî ilişkilerle sınırlı kalmamaktadır. Bakanlık bünyesindeki Enformasyon Genel Müdürlüğü, "Bakanlık sözcülüğü, Bakanlığın yerli ve yabancı medya kuruluşları ve medya mensupları ile ilişkilerinin yürütülmesi, basın toplantılarının ve Bakanlık açıklamalarının yapılması görevlerini yürütür. Dış politika alanında medya aracılığıyla yerli ve yabancı kamuoyu ile iletişimi sağlar, kamu diplomasisi alanındaki faaliyetlerin planlanması ve icra edilmesinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde hareket eder". Yine Bakanlık bünyesindeki Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İşler Genel Müdürlüğü ise, "ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak suretiyle, kültür, eğitim, bilim, spor ve benzeri alanlarında diğer ülke ve uluslararası kuruluşlarla ikili ve çok taraflı ilişkileri ve işbirliğini yürütür. Türkiye'nin yurtdışındaki tanıtımına yönelik proje ve faaliyetlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlar."⁹⁶

1985'te kurulan Başbakanlık Tanıtma Fonunun amacı; "ülkemizi yurtiçi ve yurtdışında çeşitli yönleriyle tanıtmakla görevli kuruluşların kaynaklarını artırmak,

⁹⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 1, 10 Temmuz 2018, m.141, m.142.

Türk kültür varlığının yayılmasını sağlamak, devlet arşiv hizmetlerini müessir hale getirmek, milletlerarası kamuoyunu memleketimizin menfaatleri istikametinde yönlendirmeye çalışmak" olarak tanımlanmıştır.⁹⁷ 16 Nisan 2018'de düzenlenen referandumla kabul edilen Anayasa değişikliği sonucunda, 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Genel seçimler sonrasında devletin teşkilat yapısında değişikliğe gidilmiş ve Başbakanlık makamı ilga edilmiştir. Dolayısıyla Başbakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlar da Cumhurbaşkanlığına devredilmiştir. Tanıtım Fonu da bu kurumlardan biridir.

Bu dönemde Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan İletişim Başkanlığı Teşkilatı'nda, ülkenin tanıtım ve kamu diplomasisi faaliyetlerinden sorumlu birimler kurulmuştur, mülga Başbakanlığa bağlı bazı kurumlar da bu yeni birime devredilmiştir, nitekim Tanıtım Fonu da bunlardan biridir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesindeki birimlerden biri de Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığıdır ve görevleri "Türkiye'nin ulusal ve uluslararası alanda ileri sürdüğü tezlerini ve politika tercihlerini belirlenen stratejik iletişim çerçevesinde uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olacak şekilde aktarmak ve etkin tanıtımını gerçekleştirmek; Uluslararası kamuoyu nezdinde ülkemizin tanıtımına yönelik çalışmalar yürüten kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde araştırmalar yapmak, raporlar hazırlamak, programlar organize etmek veya benzeri projeleri desteklemek; Türkiye'nin uluslararası alanda menfaatlerini destekleyecek çalışmaları sağlamak üzere panel, sempozyum, konferans, proje veya program gibi faaliyetlerde bulunmak, ilgili kurum ve kuruluşlarla gerekli koordinasyonu sağlayarak bahse konu çevrelerin ülkemizle ilişkilerinde sürekliliği sağlamak; Yurtdışında uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olan ve Türkiye ile ilgili çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar ile kişilerin çeşitli organizasyonlar vasıtasıyla ülkemiz hakkında doğru bir şekilde bilgilendirilmelerini sağlamak; Cumhurbaşkanınca belirlenen uluslararası tanıtıma ilişkin hedef ve stratejileri uygulamak; Uluslararası platformlarda, uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesine yönelik olarak kamu diplomasisi yöntem ve araçlarını kullanarak stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak; Türkiye'nin tanıtılmasını sağlayacak genel ve özel araştırmalar ve projeleri hazırlamak veya gerektiğinde uzman kişi ve

⁹⁷ T.C. Başbakanlık Tanıtım Fonu Genel Sekreterliği, "Hakkımızda" <http://www.tanitmafonu.gov.tr/Kurumsal.aspx?id=1>, 10 Ağustos 2018.

kuruluşlara yaptırmak; Uluslararası tanıtım faaliyetlerini yönlendirmek ve bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları ve özel kuruluşlarla işbirliği yapmak; [...] Türkiye hakkındaki propaganda faaliyetlerini izlemek, değerlendirmek, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmak ve gerekli tedbirleri almak"tır. İletişim Başkanlığı bünyesindeki Basın ve Yayın Dairesi Başkanlığının görevleri ise, "Devlet tanıtma ve aydınlatma hizmetleri kapsamındaki iç ve dış her türlü açık enformasyonu sağlamak; [...] Yapılan faaliyet ve hizmetlerin kamuoyuna etkin bir biçimde yansıtılmasına ve bunların kamuoyu üzerindeki etkisinin belirlenmesine ait çalışmalar yapmaktır".⁹⁸

Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayan diğer önemli kurum da Kültür ve Turizm Bakanlığıdır. Bu bakanlığın görevleri arasında "Türkiye'nin evrensel kültür, sanat ve turizm değerlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayarak yaşatmak ve tanıtmak, toplumsal bilincin oluşmasında bilgiye erişimi kolaylaştırmak ve Türkiye'nin dünya turizminden alacağı payı artırmak bulunmaktadır". Bakanlık bu amaçla uluslararası çapta birçok faaliyet düzenlemektedir. Son yıllarda UNESCO nezdinde çeşitli ülkelerde sergilenen Türk tarihî ve kültürel varlıklarının Türkiye'ye iadesi konusunda girişimler artırılmıştır. Buna ek olarak bakanlık, Nisan 2014'te "Turkey Home" kampanyasını başlatmıştır ve bu kampanyanın bir algı stratejisi ürünü olduğunu, Türkiye'nin turizm dışında diğer özelliklerini, esas değerlerini de vurgulamak amacı olduğunu belirtmiştir.⁹⁹ Bakanlık ayrıca Troya'nın UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne kabulünün 20. yıl dönümü ve Avrupa'da Kültür Mirası Yılı ilan edilmesi nedeniyle 2018 yılını Troya Yılı ilan etmiştir. Etkinliğin internet tanıtım sayfasında ise "Arka planında ikna kabiliyeti yüksek bir 'değer' üzerine inşa edilmiş bir iletişim stratejisi ile güçlü algı yönetimini turizm hareketine çevirecek sürdürülebilir uluslararası etkinlikler oluşturulmalıdır. Dünya tarihinin en kıymetli miraslarından biri olan Troia, son yıllarda yaşanan bölgesel ve küresel olumsuzlukların gölgesinde kalan Türkiye turizmi tekrar güçlü dönemlerine geçişine önemli katkı sağlayacak çok yerinde bir iletişim aracı olacaktır. Özellikle son dönemde ülke imajımız aleyhinde sürdürülen olumsuz propaganda girişimlerine karşı stratejik iletişim çalışmaları büyük önem arz etmektedir" denmektedir.¹⁰⁰ Bu bilgi, bakanlığın iletişim stratejisi güttüğünü, imaj konusuna önem atfettiğini somut olarak göstermektedir.

⁹⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 14, 24 Temmuz 2018, m.6, m.7.

⁹⁹ "About Turkey Home", (Çevrimiçi), <https://hometurkey.com/en/pages/about-turkey-home>, 11 Ekim 2018.

¹⁰⁰ "Neden 2018 Troya Yılı", (Çevrimiçi), <http://www.troya2018.com/neden-2018-troia-yili/>, 11 Ekim 2018.

2011 yılında kurulan AB Bakanlığı ise, 2018'de kapatılarak Dışişleri Bakanlığı bünyesine Avrupa Birliği Başkanlığı olarak aktarılmıştır. Bünyesindeki Sivil Toplum, İletişim ve Kültür Başkanlığı, Türkiye'nin katılım süreci hakkında iç ve dış kamuoylarını bilgilendirir, iletişim stratejisi hazırlar ve uygular, özel sektör, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarıyla ve üniversitelerle işbirliği yapar. Kurum, Ankara'da ve İstanbul'da 9 Mayıs Avrupa Günü vesilesiyle birçok etkinlik düzenlenmiştir. Ayrıca düzenli olarak AB Sivil Toplumla Diyalog Toplantıları düzenlenmiştir. Bu etkinlikler siyasî düzeyden toplum ve sivil toplum düzeyine doğru iletişim açısından önemli etkinlikler olmuştur denebilir.

2010 tarihinde Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün amacı ise, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yayımlanan genelgede "kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak"¹⁰¹ olarak belirlenmiştir. Koordinatörlük, Akil Adamlar Konferans Serisi boyunca alanında tanınmış araştırmacı ve akademisyenleri Türkiye'de ağırlamış, Ülke Toplantıları boyunca yurt dışında Türkiye üzerine araştırma yapan kişilerle Türk araştırmacılar buluşturulmuş, bunun dışında Gençlik Programları ve benzer başka programlar düzenlenmiştir. Bu etkinliklerin hepsi Türkiye konusunda bilgi sahibi olan ve olmak isteyen yabancı uzmanlar ve geleceğin uzmanlarıyla, Türk araştırmacıların birebir temas etmesine vesile olmuştur. 2018'de Başbakanlık kurumunun ilgasıyla, Koordinatörlük de Cumhurbaşkanlığı bünyesindeki İletişim Başkanlığına devredilmiştir.

Mülga koordinatörlüğün sekreteryası işlerini de yürütmüş olan BYEGM ise, 1920'de kurulmuş ve 24 Temmuz 2018'de aynı şekilde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na devredilmiştir. Bu başkanlığın görevleri ulusal ve uluslararası medyayı yakından izleyerek kamuoyunu ve ilgili makamları aydınlatmak, hükümet faaliyetlerini Türk ve dünya kamuoyuna anlatmak, Türkiye'nin tanıtım faaliyetlerini gerçekleştirmek ve iletişim stratejileri oluşturmak olarak belirlenmiştir. Amacı ise dünyada gerçekçi bir Türkiye algısının yerleşmesine katkıda bulunmaktır.

Türkiye'nin tanıtımına ve sesini duyurmaya katkıda bulunan diğer kurumlardan biri de AA'dır. 1920'de Milli Mücadele ruhunu önce halka sonra da dünyaya

¹⁰¹ Resmî Gazete, Genelge 2010/3, (Çevrimiçi), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>, 12 Ekim 2018.

anlatabilmek, ayrıca savaş nedeniyle dünyadan bihaber kalmış Türk halkını dünya gündemi hakkında bilgilendirmek üzere kurulan millî haber ajansı, bugün 13 dilde yazılı ve görsel yayın yapmaktadır. Bu noktada AA'nın kendi başına politika üretici ya da karar alıcı olmadığını ve devletin yürüttüğü politikaları medya alanında destekleme faaliyeti yürüttüğünü hatırlatmakta fayda vardır. Nitekim 2017 yılında gerçekleştirilen "Yükselen Afrika" projesi de buna örnektir. Ajans, devlet politikasına paralel olarak, Afrika kıtasının önemini ortaya çıkaran bu projeyi kitaplaştırmıştır.

Diğer önemli medya organı da 2015'te kurulan ve İngilizce yayın yapan TRT World'dür. 2008'de kurulan TRT Kurdî ise 1 Ocak 2009'da yayın hayatına başlamıştır. Kürtçenin Kurmanci ve Sorani lehçeleri ile Zazaca yayın yapan kanalın amacı Türkiye'nin zenginliklerini aktarmak olarak belirlenmiştir. Türki Cumhuriyetlerle köprü amacını ise 2009'dan beri TRT AVAZ üstlenmektedir. Türk dünyasının ortak sesi olmayı hedefleyen kanal, Türk ve Türk soylu halklar ile kardeş topluluklara yönelik yayın yapmaktadır. TRT, Arapça dilinde de yayın yapmaktadır. Bu görevi 2010'da TRT-Ettürkiye adıyla kurulan ve 2015 yılında TRT-El Arabia ismini alan kanal üstlenmektedir. 1937'de yayına başlayan Türkiye'nin Sesi Radyosu, Türkçe ve 35 yabancı dilde, Türkiye'yi ve Türk kültürünü tanıtmak amacıyla yayın yapmaktadır. Kültürel bir yapı olan Yunus Emre Vakfı, Türkiye'yi, dilini ve kültürünü dünyaya tanıtmak üzere 2007'de kurulmuş bir kamu vakfıdır. YEE ise 2009'da faaliyetlerine başlamış ve bugün dünyanın birçok noktasında kültür merkezleri olan bir kurumdur. Amacı ise iş birliği yaparak diğer toplumların Türkiye'yi daha yakından ve doğru tanınmasıdır. Bu kapsamda çeşitli ülkelerde Türkiye günleri ve Türk Kültürü günleri gibi etkinlikler düzenlenmiş, yabancı öğrenciler Türkiye'de ağırlanmış ve çeşitli ülkelerle kültür alanında iş birlikleri, Türkoloji projeleri, Türk sineması projeleri düzenlenmiştir.

2010 tarihinde kurulan YTB ise yurtdışındaki Türk vatandaşlar, kardeş topluluklar ile Türkiye'de öğrenim gören yabancı burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine eder. Amaç, bu bireylerle ilişkileri kuvvetlendirme, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda bağları güçlendirmektir. YTB'nin düzenlediği programlar kapsamında Türkiye'den burs kazanan yabancı öğrenciler ise yurtdışında gönüllü elçiler olarak değerlendirilmektedir. Bu kurumun düzenlediği projelerin arasında Türkiye Bursları ve Türkiye Stajları bulunmaktadır. Buna ek olarak Türkiye Mezunları ağı sayesinde YTB, Türkiye'de eğitim almış yabancı öğrenciler ağını canlı tutarak FETÖ ile mücadeleye katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'nin dünyadaki görünür diğer yüzleri olan TİKA, AFAD ve Türk Kızılayı kurumlarına ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA VE DIŞ YARDIM

Tarih boyunca ülkelerin gelişimi ve kalkınması birbirinden değişik seyretmiştir. Küreselleşen dünyada ise entegre finansal ve ekonomik sistemler, iş birliği, sınır aşan askerî ve siyasî istikrarsızlıklar ve tehditler nedeniyle, ülkeler birbirinin refahını da gözetmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple bir ülkenin kalkınması ve refaha ve istikrara kavuşması sadece kendini değil komşularını da ilgilendirir olmuştur. Bu kapsamda dış yardım kavramı ortaya çıkmış ve zaman içinde kurumsal hâle gelmiştir. Bu bölümde önce kalkınma kavramı, ardından dış yardım kavramı, ikisi arasındaki ilişki, son olarak dünyada ve Afrika'da yardım faaliyetleri irdelenecektir.

1. Kalkınma Kavramı

İlerleme, gelişme, yenilik insanlık tarihinin en eski kavramlarından denebilir. Tarihin akışıyla paralel seyreden bu olgular, Antik Çağ'dan beri tartışılmaktadır. Fakat bugünkü anlamına ulaşması için oldukça uzun zaman geçtiği ve refah boyutunu da kapsamaması için dünya çapında belli evreler aşıldığı görülmektedir. Bölümün bu kısımda kalkınma kavramının tanımı ve tarihi hakkında bilgi verilecektir.

1.1. Tanımı ve Tarihi

Kalkınma sözcüğü sanayileşmenin başladığı dönemde ortaya çıkmıştır fakat bugünkü anlamını ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra almıştır. Bu dönemde savaş nedeniyle ekonomisi yerle bir olan Avrupa tekrar istikrar kazanmaya çalışırken, Avrupa ülkelerinin sömürgeleştirdiği ülkeler de bağımsızlık yolunda adım atmaya başlamıştır. Bu dönemde Avrupa'nın ekonomisini düzeltmek üzere BM, Dünya Bankası ve IMF kurulmuştur. Daha sonra bu kurumların faaliyet alanları genişlemiş ve dünyaya yayılmıştır.

Kalkınma kavramı, uluslararası anlamıyla ABD Başkanı Harry Truman'ın 1949'daki konuşmasında geçmektedir. Truman konuşmasında ayrıca "az kalkınmış" kavramından da bahseder, ABD'nin gelişmiş bir ülke olduğunu ve özgür ülkelere

yardımlar yapacağını duyurur.¹⁰² Böylece kalkınmayla dış yardım arasında ilişki vurgulanmıştır. Ancak sorunun bu boyutuna ilerleyen kısımlarda daha detaylı olarak değinilecektir.

Kavram 1950'li ve 1960'lı yıllarda, savaşın ardından, sömürgelerin de bağımsızlık hareketleriyle birlikte, geri kalmış ülkelerin, sanayileşmiş olanların seviyesine yetişmesi kapsamında önem kazanmıştır. Tıpkı 1850'den sonraki yıllarda olduğu gibi bu dönemde de özellikle ekonomik büyümeye yani maddî getiriye vurgu yapılmış, kalkınma kavramının karşılığı bu şekilde kabul edilmiştir. Başka bir deyişle kalkınmadan anlaşılan gelişmişlik olmuştur ve bu kavram da az gelişmişlik üzerinden tanımlanagelmıştır. Ekonomik büyüme ise bunun göstergesi olarak kabul edilmiştir, bu kavram ise kişi başına düşen millî gelir ve yıllık büyüme oranı olarak hesaplanmıştır. 20. yüzyılın sonuna doğru ise Amartya Sen, Mahbub Ul Haq ve Martha Nussbaum gibi araştırmacılar mevcut gelişmişlik konseptinin, sosyal ve bireysel boyutu yeterince kapsamadığını belirterek kavramın seyrini değiştirmiştir denebilir. 1974'te Meksika'da bir grup araştırmacı tarafından, UNCTAD ve UNEP sponsorluğunda düzenlenen toplantının sonunda Cocoyoc Bildirgesi kabul edilmiştir. Bu belgede de kalkınmanın insanî ve bireysel boyutuna vurgu yapılmış, "nesnelerin değil insanın gelişmesi" şeklinde tekrar tanımlanması gerektiği belirtilmiş, ekonomik büyümenin toplumun tüm gruplarına eşit dağıtımının altı çizilmiştir.¹⁰³ Gunnar Myrdal bu dönemde kalkınmayı "sosyal sistemin tamamının yukarı yönlü hareketi" olarak tanımlamış ve "ekonomik faktörlerin yanında, her grubun yaptığı tüketim, ortak tüketim, eğitim ve sağlık tesislerinin varlığı, toplumda güç dağılımı [...] gibi ekonomik olmayan faktörlerin de" bu tanıma girdiğini belirtmiştir.¹⁰⁴ Mahbub Ul Haq, 1980'lerin sonunda ekonomistlerin, "yüksek gelirin insanların yoksunluğuna karşı tek başına bir savunma sağlamadığını, yüksek büyüme oranlarının iyileştirilmiş yaşam olarak tezahür etmediğini" anladıklarını ve bu dönemde ekonomik büyümenin karakteri, dağılımı ve kalitesinin sorgulandığını belirtmiştir.¹⁰⁵ Bu yıllarda gelişmekte olan ülkelerde Dünya Bankası ve IMF'nin uyguladığı yapısal uyum programlarının sert

¹⁰² Harry S. Truman's 19. Inaugural Address, (Çevrimiçi), <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1030>, 22 Ekim 2018.

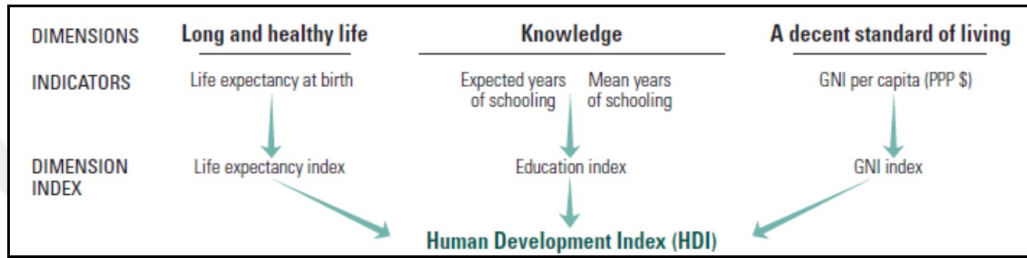
¹⁰³ "The Cocoyoc Declaration", **International Organization**, Vol. 29, No. 3, International Responses to Technology (Summer, 1975), p.896.

¹⁰⁴ Gunnar Myrdal, "What Is Development?", **Journal of Economic Issues**, Vol. 8, No. 4, 1974, p. 729.

¹⁰⁵ Mahbub Ul Haq, **Reflections On Human Development**, New York, Oxford University Press, 1995, p.25.

etkileri de ekonominin insanî boyutunu sorgulamaya iyice teşvik etmiştir. Mahbub Ul Haq'ın UNDP yöneticisi Draper'a 1989'da, yıllık insanî kalkınma raporu hazırlanmasına dair önerisini sunmasıyla, ilk İnsanî Kalkınma Raporu 1990'da hazırlanmıştır ve böylece İnsanî Kalkınma Endeksi benimsenmiştir. Bu endeks Şekil 1'deki öğelerden oluşmaktadır:

Şekil 1 - İnsanî Kalkınma Endeksi

Kaynak: UNDP, "Human Development Index", (Çevrimiçi), <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>, 22 Mayıs 2018.

UNDP, kalkınmanın boyutlarını uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili olma ve insana yakışır bir hayat standardı olarak belirlemiştir. Uzun ve sağlıklı yaşamın göstergesi ise doğumda beklenen yaşam süresidir ve bu Yaşam Süresi Endeksi ile ölçülür. Bilginin göstergesi ise beklenen eğitim süresi, ortalama eğitim süresi olarak belirlenmiştir ve Eğitim Endeksi ile ölçülür. Son olarak yaşam standardının göstergesi de kişi başına düşen millî gelir olmuştur ve bu da GSMH ile ölçülmektedir. Tüm bunların birleşimi, İnsanî Kalkınma Endeksi'ni oluşturur. Daha sonra kalkınma kavramına ve bu endekse getirilen yeni eleştiriler sonucunda ise, 1997'de kalkınma kavramı içerisinde benimsenen İnsanî Yoksulluk Endeksi yerine, 2010'da Küresel Çokboyutlu Yoksulluk Endeksi benimsenmiştir.

OECD ise 2011'de "daha iyi bir yaşam" anlamına gelen endeksini (**Better Life Index**) ortaya atmıştır. Yaşam kalitesinin sadece GSYİH ile ölçülemeyeceğini belirten örgüt, esenliği ölçebilmek için farklı boyutların değerlendirme kapsamına alınması gerektiğini kabul etmiş ve buna göre ölçüm düzenlemesi geliştirmiştir. OECD bu boyutları şöyle sıralamaktadır:

- Gelir ve varlık (Hane geliri ve malî zenginlik)
- İş ve kazançlar (Maddî kazanımlar, iş piyasası güvenliği ve işsizlik)
- Barınma (Barınma koşulları ve emlak fiyatları)
- Sağlık durumu (Yaşam süresi)

- İş ve yaşam dengesi (İş gününün uzunluğu, kişisel zaman ayırabilme)
- Eğitim ve edinilen yetenekler
- Toplumsal bağlantılar/Topluluk (Aidiyet)
- Vatandaşlık ve yönetim (Demokrasiye katılım)
- Çevre kalitesi (Su ve hava temizliği)
- Kişisel güvenlik (Cinayet ve saldırı oranları, güvende hissetme)
- Hayattan memnuniyet/Öznel esenlik (Mutluluk seviyesi).¹⁰⁶

On yıllar içerisinde gelişmenin ve bu uğurda yapılan ekonomik faaliyetlerin çevreye verdiği zararlar ayrıca verimsizliği gözlemlenmiştir. Kalkınmanın herkes için verimli olması, gelecek nesillerin de bu haktan eşit yararlanabilmesi, faaliyetlerin çevreye verdiği zararlar konusunda getirilen eleştiriler neticesinde BM, "sürdürülebilir" kalkınma terimini ortaya atmıştır. Bu kavram 1982'de kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, diğer adıyla Bruntland Komisyonunun 1987 tarihli "Ortak Geleceğimiz" (**Our Common Future**) raporunda, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını da karşılama imkânına zarar vermeden, bugünkü ihtiyaçlara cevap verebilen kalkınma olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁷ Böylece sanayileşmenin ve ekonomik gelişimi sağlayacak her türlü etkinliğin, çevreye olan etkilerinin düşünülmesi, bu yönde strateji geliştirilmesi, dünyada en fakir gruplara öncelik tanınması sağlanmıştır. İlerleyen yıllarda ise buna yönelik programlar ve hedefler belirlenmiştir.

1.2. Dünya Çapında Hedefler ve Veriler

Kalkınma, özellikle de sürdürülebilir kalkınma konusu bir ülkenin tek başına kolaylıkla yürütebileceği bir program olmayabilir: Küreselleşen dünyada çevresel faktörler de göz önünde bulundurulacaksa, uluslararası iş birliği yapmak gerekir. Bu nedenle dünyanın en kapsayıcı örgütü sayılabilecek BM tarafından birtakım hedefler benimsenmiştir.

2000'de düzenlenen BM Zirvesi'nde Binyıl Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir. 2015'e kadar gerçekleştirilmesi planlanmış olan 8 hedef şöyle açıklanmıştır:

- Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması

¹⁰⁶ OECD, "Better Life Index 2017: Definitions and Metadata", (Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/statistics/OECD-Better-Life-Index-2017-definitions.pdf>, Nov. 2017, 24 Mayıs 2018.

¹⁰⁷ United Nations, "Our Common Future", 1987, (Çevrimiçi), <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, 23 Mayıs 2018.

- Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi
- Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi
- Çocuk ölümlerinin azaltılması
- Anne sağlığının iyileştirilmesi
- HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
- Kalkınma için küresel ortaklık geliştirilmesi.¹⁰⁸

Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin ardından 2015'teki BM Zirvesi'nde ise, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında 17 adet hedef kabul edilmiştir. Bu hedefler şöyle sıralanmaktadır:

- Yoksullukla mücadele
- Açlıkla mücadele
- AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele, sağlıklı bir yaşam sağlama
- Nitelikli eğitim sağlama
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama
- Erişilebilir ve temiz enerji sağlama
- İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme sağlama
- Sürdürülebilir ve yenilikçi sanayi üretimi ile sürdürülebilir altyapı sağlama
- Eşitsizliklerin giderilmesi
- Sürdürülebilir şehir ve yaşam alanlarını inşa etme
- Sorumlu tüketim ve üretimi sağlama
- İklim değişikliği ile mücadele
- Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı
- Karasal ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilir kullanımı
- Barış ve adaleti sağlama
- Hedefler için yeni ortaklıklar kurma.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Birleşmiş Milletler, "Binyıl Kalkınma Hedefleri", (Çevrimiçi), <http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf>, 23 Mayıs 2018.

¹⁰⁹ United Nations, "The Sustainable Development Agenda", (Çevrimiçi), <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>, 23 Mayıs 2018.

2. Dış Yardım Kavramı

Kalkınma her ülkede ve bölgede farklılıklar göstermektedir. Yapılan harcamalara rağmen bazı ülkeler bu faaliyetlerle beklenen gelişmeyi gösterememektedir ve böylece kalkınma dünya çapında eşitsiz hale gelmektedir. Yoksulluk, işsizlik ve istikrar arasında sıkı bir bağ olduğu kabul edilirse, terörizm, iç savaş, doğal afetlerin sıklığı, siyasî istikrarsızlık ve altyapı eksikliğinden en çok etkilenen ülkeler, genelde kalkınma konusunda en çok sıkıntıyı çekenler olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, afet ve kriz zamanları dışında da dış yardımlara ve desteğe ihtiyaç duyarlar.

Tarih boyunca yaşanan afetlerde ve krizlerde, ayrıca bunların dışındaki dönemlerde imkânı olan devletler, zor durumdakilere kısa ya da uzun vadeli destekte ve yardımda bulunmuştur. Günümüzde yardım konusu uluslararası ilişkiler disiplininde detaylı olarak incelenmekte olup, çeşitli türlere ayrılmıştır.

2.1. Tanımı ve Çeşitleri

TDK'ye göre yardım, "kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet", "bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri", "işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek" anlamlarına gelmektedir.¹¹⁰

OECD DAC'ın 1969'da kabul ettiği yardım tanımına göre RKY'lerin üç temel özelliği vardır: Devletler, hükümetler ya da bunlara bağlı resmî kurumlar tarafından gerçekleştirilir; gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını ve esenliğini iyileştirmeyi hedefler; piyasa faiz oranlarından daha düşük olmak suretiyle hibe ya da kredi (%25'i hibe olacak biçimde) şeklindedir.¹¹¹ Yardımların temel amacı ekonomik kalkınma ve refah olan (askerî veya diğer kalkınma amaçlarına yönelik yardımlar hariç), hibe veya sübvansiyonlu kredi şeklinde sunulan, finansal akışlar, teknik yardımlar ve mallardır. Bu yardımlar ikili yöntemle olduğu gibi (donörden doğrudan alıcıya) çok yönlü de gerçekleştirilebilir (donör, yardımı aracı kuruma örneğin

¹¹⁰ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, "Yardım", (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af88b9086e495.58932369, 13 Mayıs 2018.

¹¹¹ OECD, **From Aid to Development: The Global Fight against Poverty**, OECD Insights, OECD Publishing, 2012, p.49.

uluslararası örgütlere devreder ve birçok donörün kaynağını bünyesinde toplayan örgüt, yardımı alıcıya ulaştırır).¹¹²

DAC, RKY dışında iki aktarım türünün daha varlığını kabul eder. Bunlardan biri "Diğer Resmî Akışlar" anlamına gelen OOF'dir. Burada bahse konu yardımlar, ya doğrudan kalkınmaya yönelik olmadığı için ya da hibe unsuru %25'ten az olduğu için, DAC'ın RKY statüsüne girmeyen türdedir. Buna ek olarak "Özel Akışlar" anlamına gelen **Private Flows** ise, özel sektör tarafından finanse edilen, doğrudan yatırımları ve finans/bankacılık araçlarını kapsar.¹¹³

DAC, RKY'den başka iki yardım türünün de olduğunu belirtir: Bunlar özel hayırseverlik etkinlikleri (dernekler, sivil toplum kuruluşları ve devlet dışı aktörler, örneğin Gates Vakfı, Sınır Tanımayan Doktorlar, Oxfam) ile DAC üyesi olmayan (örneğin Arap ülkeleri ve Çin, Brezilya, Hindistan gibi gelişmekte olan ülkeler) ülkelerin gerçekleştirdiği resmî yardımlardır ki bu ülkelere de bazen "yeni kalkınma partnerleri" denmektedir. Buna ek olarak, yardımlar ihtiyaç sahibi bir ülkenin kalkınmasını sağlayan tek araç değildir ve yatırım ile ticaret de bu konuda büyük önem taşımaktadır.¹¹⁴

Radelet, dış yardımların amaçlarını şu şekilde sıralar:

- Altyapı oluşturarak, tarım gibi verimli sektörleri destekleyerek ya da yeni fikir ve teknolojiler sunarak ekonomik büyüme sağlamak
- Eğitim, sağlık, çevre ya da siyasî sistemi güçlendirmek
- Özellikle yardım operasyonları ya da insanî krizlerde gıda ve diğer ürünlerin tüketimini desteklemek
- Ekonomik şokların ardından ekonominin istikrar kazanmasına yardım etmek.¹¹⁵

Bununla beraber dış yardımların kalkınma ile olan ilişkisi ise oldukça çetrefilli görünmektedir ve kanıtlamasının zor olduğundan bahsedilir, çünkü bu etkinlikler her alıcı ülkede eşit şekilde sonuç vermemektedir.

¹¹² OECD, "What is ODA?", (Çevrimiçi), <https://www.oecd.org/dac/stats/What-is-ODA.pdf> 30 Ekim 2018.

¹¹³ OECD, "DAC Glossary of Key Terms and Concepts", (Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/dac-glossary.htm#ODF>, 30 Ekim 2018.

¹¹⁴ OECD, a.g.e., ss.53-54.

¹¹⁵ Steven Radelet, "A Primer on Foreign Aid", Center for Global Development, Working Paper 92, July 2006, p.7, (Çevrimiçi), https://www.cgdev.org/sites/default/files/8846_file_WP92.pdf, 13 Mayıs 2018.

Savaş sonrası dönemde dış yardım anlayışını Gedde şu şekilde sınıflandırmıştır:

- 1960'lı yıllar: Durumunu iyileştiren Avrupa, kendini değişim ve ilerleme hareketinin parçası olarak görmüştür ve bu şekilde yoksul ülkelere yardım etmeye karar vermiştir. Bu dönemde ortaya çıkan iyimser hava da BM Genel Kurulu'nun 1961 yılını Kalkınma On Yılı ilân etmesine vesile olmuştur.
- 1970'li yıllar: BM Genel Kurulu, 6. Özel Oturumu'nda (1974), sömürgeci sistemden kalma adaletsiz ticaret döngüsünü ortadan kaldırmak amacıyla Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen oluşturulması çağrısında bulunmuştur. Fakat petrol fiyatlarından kaynaklı dönemin olumsuz şartları nedeniyle iyimser hava kaybolmuştur.
- 1980'li yıllar: Krediler 1970'li yıllarda olduğu gibi serbestçe verilmemeye başlanmıştır. Krediler ancak alıcı ülke, borcun geri ödenmesini ve ekonomik yeniden yapılanmayı garanti altına alan Yapısal Uyarlama Politikalarını kabul ederse verilir olmuştur. Yoksul ülkeler böylece sağlık, eğitim ve kalkınma gibi alanlarda daha az harcayacak ve geri ödeme ile ekonomi politikalarına öncelik verecektir. Ancak bu politikalar sosyal alanda olumsuz etkilere yol açmış ve alıcı ülkenin vatandaşlarının hayat standardını hayli düşürmüştür.
- 1990'lı yıllar: Bu dönemde iyi yönetime ve demokrasiye, ayrıca kalkınma ve çevre konularına katılımcı yaklaşımlara ağırlık verilmiştir. Avrupa ve ABD'de yaşayanların hayat standartları yükselmiş olsa da yoksul bölgelerde özellikle AIDS gibi hastalıkların yayılması sebebiyle yaşam kalitesi genel olarak düşmüştür. Birçok ülke sağlık alanına kaynak aktarması gerekirken Dünya Bankası ve IMF'ye borç ödemek durumunda kalmıştır.
- 2000'li yıllar: BM, 2000'de düzenlenen Binyıl Zirvesi'nde, Binyıl Kalkınma Hedeflerini açıklamıştır. BM, Batı ülkelerini yoksul ülkelere uygulanan tek tip liberalleştirme planını terk etmeye çağırmıştır. Bu dönemde özellikle yoksullukla mücadele ön plana çıkmıştır ve **MAKEPOVERTYHISTORY** hareketi (Yoksulluk Tarih Olsun) doğmuştur. Yoksul ülkelere yardım göndermek yerine onlarla ticaret yapılması çağrısında bulunulmuştur.

- 2010'lu yıllar: 2008'de gelişmiş ülkeleri sarsan küresel krizin etkileri ancak hissedilmeye başlanmıştır, bu sebeple yardım bütçelerinde düşüş gözlenmiştir. Genç işsizliği en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir, buna iklim değişikliği ve gıda güvenliği de eklenmiştir.¹¹⁶

Barratt, modern anlamıyla yardımın, sömürgecilik döneminde sorumluluk hissiyle ortaya çıktığını iddia eder: Kalkınma yardımının en modern örneklerinden kabul edilen 1929 Sömürge Kalkınma Yasası (Birleşik Krallık), İngiltere'nin denizaşırı topraklarındaki sorumluluklarını dile getirir ancak biraz karmaşık bir belgedir çünkü İngiltere'nin bu topraklarla ticaretini de destekler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Marshall Planı ve Truman Doktrini ise yardımların siyasî amaçlar için kullanılabileceğini göstermiştir.¹¹⁷

Uzun soluklu kalkınma yardımlarının dışında bir de acil insanî yardımlar bulunmaktadır. OECD'ye göre insanî eylem, savaş veya doğal afetlerin etkili olduğu bir bölgede hayat kurtarmayı, acıları azaltmayı ve insan onurunu korumayı amaçlar.¹¹⁸ Bu tipteki yardımlar akut yardımlardır, kısa solukludur, özellikle barınma/korunma, gıda, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlara odaklanır.

Bu faaliyetin öğelerini OECD şöyle sıralar: Kalkınma yardımları vasıtasıyla krizleri önlemek ya da halk ve kalkınma açısından riskleri en aza indirmek; insanî yardım vasıtasıyla krizlere cevap vermek; insanî yardımla kalkınma yardımlarının bir karışımını kullanarak insanî bir durumdan uzun vadeli kalkınmaya daha iyi bir geçiş sağlamak.¹¹⁹

2007 Avrupa İnsanî Yardım Mutabakatı'na göre ise insanî yardım dört ilke üzerine kuruludur:

- Tarafsızlık: Bir çatışma ya da ihtilâf durumunda insanî yardım hiçbir kesimi kayırmamalıdır.
- İnsanîlik: İnsanî acılar dünyanın neresinde olursa olsun, en korunmasız durumdaki gruplara özel ihtimam gösterilerek azaltılmalıdır.

¹¹⁶ Maïa Gedde, **Working In International Development And Humanitarian Assistance**, London, Routledge, 2015, pp.7-9.

¹¹⁷ Bethany Barratt, **Human Rights and Foreign Aid**, London, Routledge, 2008, pp.17-18.

¹¹⁸ OECD, "Towards Better Humanitarian Donorship", 2012, p.7, (Çevrimiçi) <https://www.oecd.org/dac/peer-reviews/12lessons.pdf>, 24 Mayıs 2018.

¹¹⁹ A.e.

- Bağımsızlık: İnsanî amaçlar siyasî, ekonomik, askerî ya da diğer amaçlardan ayrılmalıdır. İnsanî yardımın tek amacı acil insanî durumların kurbanlarının acılarını azaltmak ve önlemektir.
- Nesnellik: İnsanî yardım yalnızca ihtiyaçlara odaklanmalı, ilgili toplumlar arasında ya da içerisinde ayırım yapmamalıdır.¹²⁰

AB tarafından finanse edilen, BM kuruluşları, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde ihtiyaç sahiplerine dağıtılan insanî yardım, gıda, barınma, sağlık, su ve eğitim alanlarını kapsamaktadır¹²¹, buna afetin nevine göre giysi ve ekipman/araç yardımı da eklenebilir. Fakat literatürde bu anî krizlerin aslında yapısal sorunlar ve kalkınmayla ilişkili sebepleri olduğu da tartışılmıştır. Bu nedenle hangi vakanın insanî kapsamda, hangisinin kalkınma kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirsiz olduğundan bu iki alan arasında bir "gri bölge" olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan kavramlardan biri de LRRD olmuştur, çünkü aynı bölgelerde benzer ve hatta birbiriyle bağlantılı olduğu değerlendirilen sorunlar belli aralıklarla tekrarlanmıştır. Çıkış tarihi net olmamakla birlikte kavramın 1970'li yıllarda lineer bir anlayışla ortaya çıktığı, 1980'lerde – özellikle Afrika'daki gıda krizlerinin ardından – ve 1990'larda evrilerek bitişik bir anlayışa kavuştuğu kabul edilmektedir.¹²² Başka bir deyişle, önce acil yardım, sonra geçiş süreci (**transition**) olan rehabilitasyon, ardından kalkınma çabaları olarak ele alınan yardım faaliyetlerinin mevcut sorunlara yeterli çare olmadığı anlaşıncaya, bu üç unsurun birleştirilmesi ve eşzamanlı yürütülmesi gerektiği değerlendirilmiştir. LRRD kavramının ilk kez resmî olarak 1991'deki BM kararında kayıtlara geçtiği kabul edilmektedir. A/RES/46/182 sayılı bu belgede, acil durum, rehabilitasyon ve kalkınma arasında belirgin bir ilişki olduğu ve yardımdan rehabilitasyona ve kalkınmaya yumuşak geçiş sağlayabilmek için, acil yardımların toparlanma ve uzun vadeli kalkınmayı destekleyecek şekilde yapılması gerektiği, dolayısıyla acil

¹²⁰ Journal Officiel de l'Union européenne, "Déclaration commune du Conseil et des représentants des gouvernements des États membres réunis au sein du Conseil, du Parlement européen et de la Commission européenne", (Çevrimiçi), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex:42008X0130\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex:42008X0130(01)), 24 Mayıs 2018.

¹²¹ Commission européenne, "Aide humanitaire", (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/echo/what/humanitarian-aid_fr, 24 Mayıs 2018.

¹²² Journal Officiel de l'Union européenne, "Communication de la Commission au Conseil et au Parlement Européen - Liens entre l'aide d'urgence, la réhabilitation et le développement - Évaluation /* COM/2001/0153 final */", (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52001DC0153>, 24 Mayıs 2018.

durumda alınan önlemlerin uzun vadeli kalkınmaya doğru bir adım olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir.¹²³ Uzun vadeli kalkınma da tıpkı insan eliyle oluşturulan krizlerden meydana gelen acil durumlar gibi, siyasî mekanizmaya müdahale gerektirmektedir. Ancak bu, insanî yardımın doğasına ters düşmektedir. Bu da LRRD yaklaşımına yöneltlen en büyük eleştirilerden biridir.

Dış yardım ve kalkınma arasındaki bağın oldukça karmaşık olduğu, bu bölümün başında da belirtilmiştir. Dış yardım faaliyetlerine getirilen en büyük eleştirilerden biri, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeleri buna bağımlı kılması durumudur. Bu konu özellikle Afrika ülkeleri açısından tartışılmaktadır. Dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların, alıcı ülkeler belli bir refah ve düzen seviyesine ulaştıktan sonra kesilmesi gerektiği fikri dile getirilmiştir. Fakat bu aşamayı saptamak zor olduğundan, yardımların ne zaman sona ermesi gerektiği de tartışma konusu olmuştur. Bu eleştirinin odak noktası ise, sadece yardım alan ülkelerin belli sektörlerinin buna bağımlı hale gelmesi, bu sebeple kendini geliştirmeye ihtiyacı, isteği ve alanı olmaması, ekonomik gelişmesini de sağlayacak sektörlerin (örneğin sanayi üretimi, tarım üretimi) kendine yetecek kadar gelişmemesi, dolayısıyla sosyal etkilerin de gerçekleşmemesi, bunun sonucu olarak da bağımsızlığının tehlikeye düşmesidir. Yardımların türleri de eleştiri konusu olmuştur. Maddî yardımların şeffaflık sorunu ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelere yapılan para yardımının şeffaf ve sağduyu sahibi olmayan yöneticilerin/hükümetlerin eline geçmesi sonucu, halk doğrudan yardımlardan faydalanamamış, yöneticilerin yolsuzluk faaliyetleri yardımlar yüzünden güçlenmiş (bu konu özellikle Afrika kıtası ekseninde tartışılmıştır), yardımların verimlilik konusu tekrar tartışmaya açılmıştır. Aynî yardımlar ise başka sorunlara yol açmıştır: Dağıtım sürecinde problemler ortaya çıkmış, etnik ya da dinî ayrımlara yol açmış, hatta Afrika'nın bazı bölgelerinde terör örgütleri, halkı bu aynî yardımları aldıkları takdirde cezalandıracaklarını söyleyerek engel olmuştur. Bu sorunlara ek olarak literatürün aslında en eski eleştirilerinden biri de dış yardımların siyasî ve diplomatik araç olarak kullanılması durumudur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan Marshall Planı bu tartışmalara konu olmuştur. Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri'ne gönderilen Amerikan yardımları ise, Amerikan yönetiminin bu toplumları etkilemek amacıyla yaptığı faaliyetler olarak eleştirilmiştir. Dünya çapında da özellikle eğitim alanında ve

¹²³ United Nations, A/RES/46/182, 19 December 1991, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm>, 24 Mayıs 2018.

kadın ve çocuklara yönelik yapılan yardımların altında genelde, donör ülkenin kendi etki gücünü artırmaya yönelik "gizli planı, gizli emelleri" olduğu eleştirisi getirilir. Elbette dış yardımlar, bir ülkenin yabancı bir ülkede bulunan STK görevlisi/gönüllüsü ya da resmî yardım ajansı çalışanı, donör ülkenin bazı çıkarlarına (siyasî, diplomatik, istihbarî) hizmet edebilir. Ancak yardımların sadece bu çerçeveden değerlendirilmesi, yardımseverlik ve yardım kavramlarının içini boşaltma riski taşımaktadır denebilir. 19. ve 20. yüzyıllarda Afrika'da sömürgeleri bulunan devletlerin, bugün bu ülkelerin ekonomik gelişimi ve kalkınmasına katkıda bulunmak için yardım yapıyor olması ironik gelebilir, bu yüzden eleştirilebilir. Fakat bu eleştirileri yaparken hangi devletin hangi ülkeye/bölgeye, hangi amaçla yardım yaptığı iyi analiz edilmelidir, çünkü bu durumda Türkiye gibi, işin özellikle "insanî ve vicdanî" boyutuna vurgu yapan ülkeler de bu potada değerlendirilir ve yapılan faaliyetin itibarı zedelenebilir. Bununla birlikte bu yardımların donör ülkeye, özellikle uzun vadede ve siyasî alanda birtakım olumlu dönüşlerinin olduğu gerçeği de yadsınamaz. Ayrıca yardım yapan bazı STK'lerin, ilişkilendirildikleri ya da menşei oldukları ülkeyle olan ilişkisi ve bunun yarattığı etkiler de göz önünde bulundurulmalıdır. Buna benzer bir tecrübeyi Türkiye, FETÖ ile yaşamıştır. Örneğin aslında terör örgütü olan FETÖ, birçok isim altında, dünyanın birçok ülkesinde eğitim kurumları ve okullar açarak eğitim alanında yardım faaliyetleri düzenler gibi görünmüştür. Fakat 2016'da yaşananlar örgütün gerçek "ajandasını" ortaya çıkardığında, Türkiye açısından bu "yardım" faaliyetleri sorun teşkil etmiştir. Çünkü çok uzun süredir Afrika ülkelerinde eğitim kılıfı altında faal olan örgüte mevcut sempatiyi kırmak ve Türkiye'yi temsil etmediği gerçeğini vurgulamak gerekmiştir. Neticede her ülke, acil durumlar dışında ekonomik gelişme ve kalkınma sağlayabilmek için yardıma ihtiyaç duyabilir ve bu son derece doğaldır. Bununla beraber bu yardımların herhangi bir "ajandayla" yapılıp yapılmadığı, nasıl bir planlamayla ve ne kadar sürede icra edildiği, ihtiyaçlara ne kadar süre içerisinde cevap verebildiği, halkın ya da hedef topluluğun tamamına verimli ve yeterli olup olmadığını, planlanan aksine geçici çözümler üretip üretmediği, değerlendirilmesi gereken faktörlerdir.

2.1. Dünya Çapında Dış Yardıma İlişkin Veriler

Bazı veriler dünya çapında yardım akışının anlaşılabilmesinde yardımcı olacaktır. Bu verilerden bazıları aşağıdaki şekillerde gösterilmektedir. Dış yardımlar

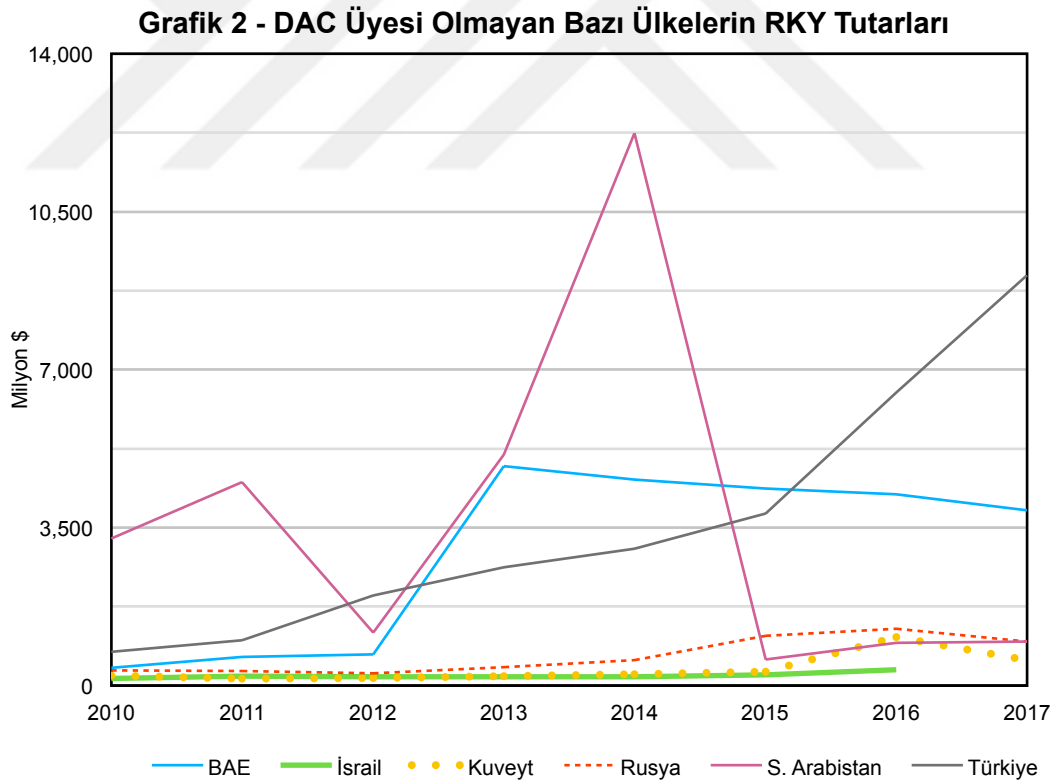
Grafik 1 - Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik RKY Tutarları

Yıl	Donör ülkelerin toplamı	DAC üyesi ülkelerin toplamı	DAC üyesi olmayan ülkelerin toplamı
2010	135,000	120,000	15,000
2011	138,000	122,000	16,000
2012	135,000	118,000	17,000
2013	136,000	122,000	14,000
2014	165,000	125,000	40,000
2015	162,000	132,000	30,000
2016	178,000	140,000	38,000
2017	178,000	138,000	40,000

OECD verilerinden derlenerek oluşturulan Grafik 1'de görüldüğü üzere, 2010 yılında 137,7 milyar dolar tutarında olan Resmî Kalkınma Yardımları, 2011'de artarak 141,7 milyar dolar tutarına ulaşmış ve 2012'deki düşüşle 136 milyar dolar tutarında gerçekleşmiştir. 2013'te bu tutar 169 milyar dolar seviyesine yükselirken, 2014'te 159,1 milyar dolara ulaşmıştır. 2015'te yaşanan düşüşle bu tutar 155,9 milyar dolar

seviyesine inmiş, 2016'daki yükselişin (177,4 milyar dolar) ardından 2017'de tekrar azalmıştır (177 milyar dolar). DAC üyesi ülkeler Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Güney Kore, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. DAC üyeleri en çok yardımı 2016'da gerçekleştirmiştir (144,9 milyar dolar).

DAC üyesi olmayan fakat gönüllü olarak OECD'ye bu alandaki verilerini bildiren ülkeler ise Azerbaycan, Bulgaristan, Hırvatistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Estonya, İsrail, Kazakistan, Kuveyt, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Malta, Romanya, Rusya, Suudi Arabistan, Çin, Tayland, Timor-Leste, Türkiye, BAE ve diğer donör ülkelerdir. Bu ülkelerin en çok yardımda bulunduğu sene ise 2014 olarak göze çarpmaktadır (21,6 milyar dolar).

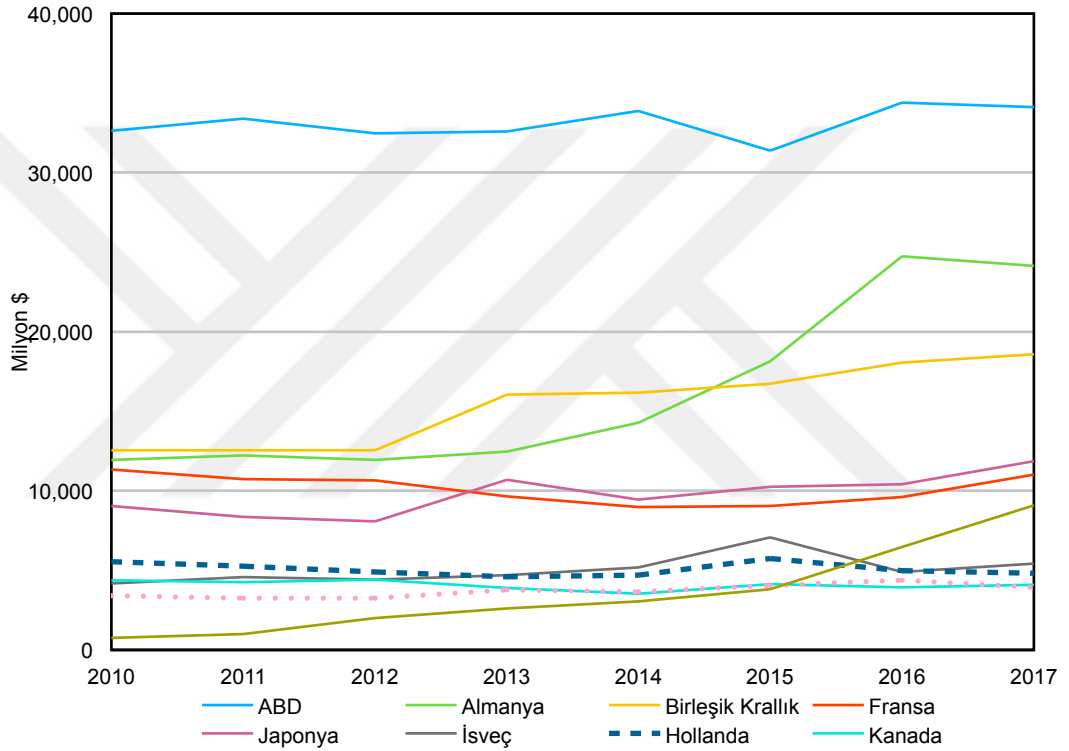

Kaynak: OECD, "Total flows by donor (ODA+OOF+Private) [DAC1]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

Grafik 2'de DAC üyesi olmayan bazı ülkeler dikkate alınmıştır. Bu ülkeler arasında en yüksek tutarları harcamış olan Suudi Arabistan göze çarpmaktadır, fakat hem

yüksek tutarlı hem istikrarlı harcamalar gerçekleştiren ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. 2010-2017 yılları arasında BAE'nin gerçekleştirdiği toplam RKY tutarı yaklaşık olarak 23,6 milyar dolar olmuştur. Kuveyt 2,9 milyar dolar, Rusya 5,2 milyar dolar, Suudi Arabistan 28,8 milyar dolar, İsrail 1,5 milyar dolar, Türkiye ise 28,7 milyar dolar harcamıştır.

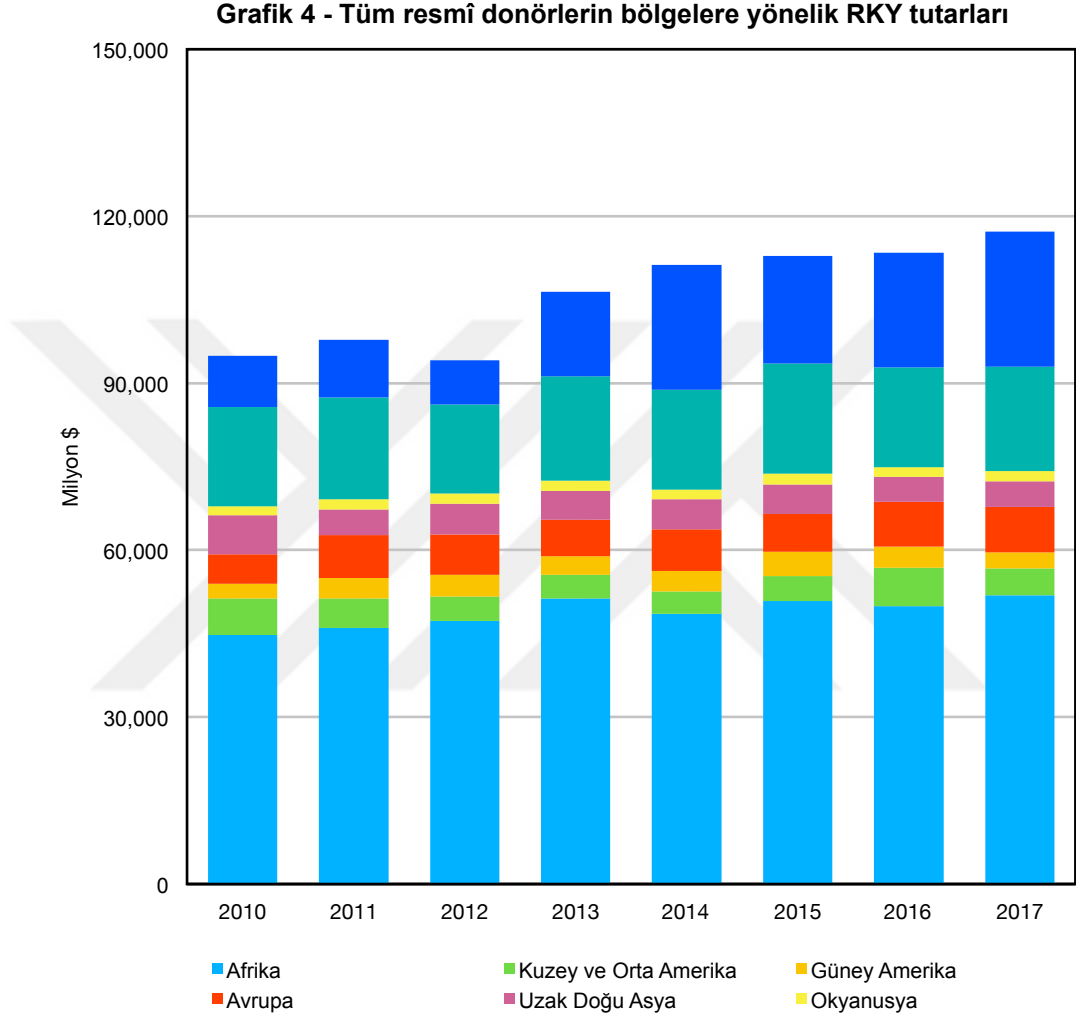
Grafik 3 - Başlıca DAC üyelerinin ve Türkiye'nin RKY tutarları

Kaynak: OECD, "Total flows by donor (ODA+OOF+Private) [DAC1]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

Türkiye ile bazıları aynı zamanda G7 üyesi ve/veya AB üyesi de olan bazı ülkeler kıyaslandığında ise, Türkiye'nin RKY konusunda kapasitesinin rekabetçi olduğu söylenebilir. Yukarıdaki Grafik 3'te istikrarlı çizgisi yine dikkat çeken Türkiye, 2010-2017 döneminde bu alanda 28,7 milyar dolar harcama gerçekleştirmiştir. Söz konusu dönemde artarak giden sıralama şu şekildedir: Norveç (29,7 milyar dolar), Kanada (32,6 milyar dolar), İsveç (40,4 milyar dolar), Hollanda (40,5 milyar dolar), Japonya (78,1 milyar dolar), Fransa (81 milyar dolar), Birleşik Krallık (123,2 milyar dolar), Almanya (129,8 milyar dolar) ve ABD (264,9 milyar dolar).

Yardımlar dünyanın birçok bölgesinde gerçekleştirilmektedir ve her bölgenin aldığı tutar farklıdır.

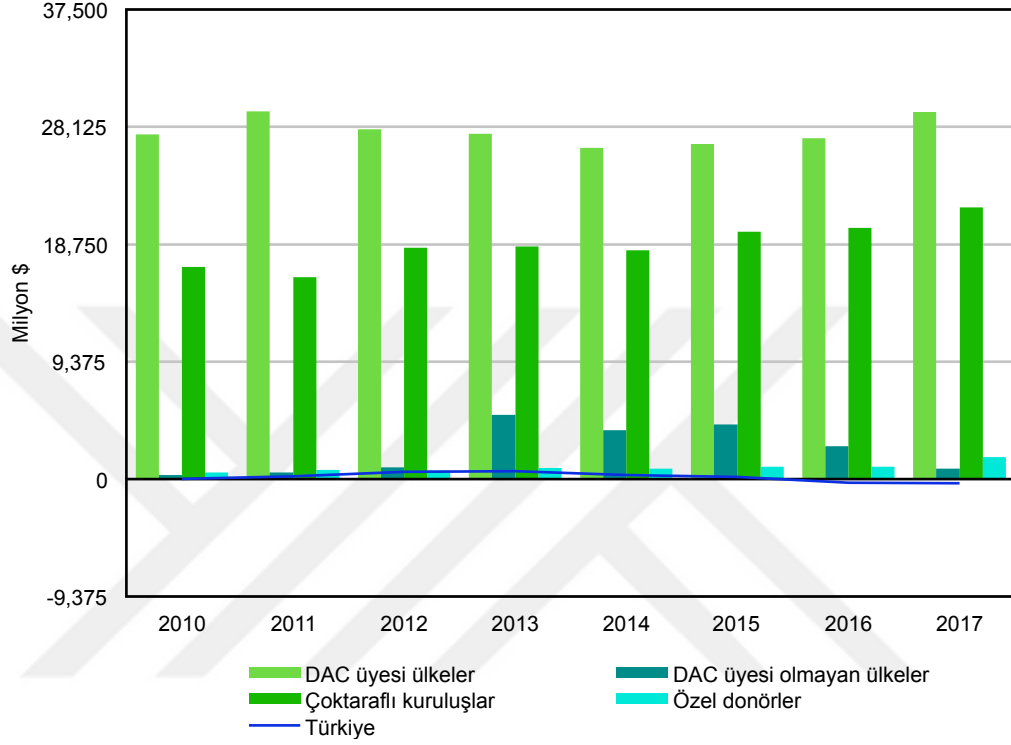

Kaynak: OECD, "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

Grafik 4'te kıta ve bölgelere yönelik RKY tutarları görülmektedir. Buna göre Afrika kıtası 2010-2017 yılları arasında en çok RKY gerçekleştirilen bölge olmuştur (yaklaşık 390,55 milyar dolar). Afrika'yı 145,15 milyar dolarlık RKY ile Güney ve Orta Asya izlemiştir. Dünyada en çok RKY alan üçüncü bölge ise Orta Doğu olmuştur (129,4 milyar dolar). Bunları sırasıyla Avrupa, Uzak Doğu Asya, Kuzey ve Orta Amerika, Güney Amerika ve Okyanusya takip etmiştir. Rakamlar Afrika'ya ne kadar önem atfedildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Çalışmanın kapsamı gereği Afrika'ya yapılan yardımların tutarları da detaylı olarak incelenmektedir.

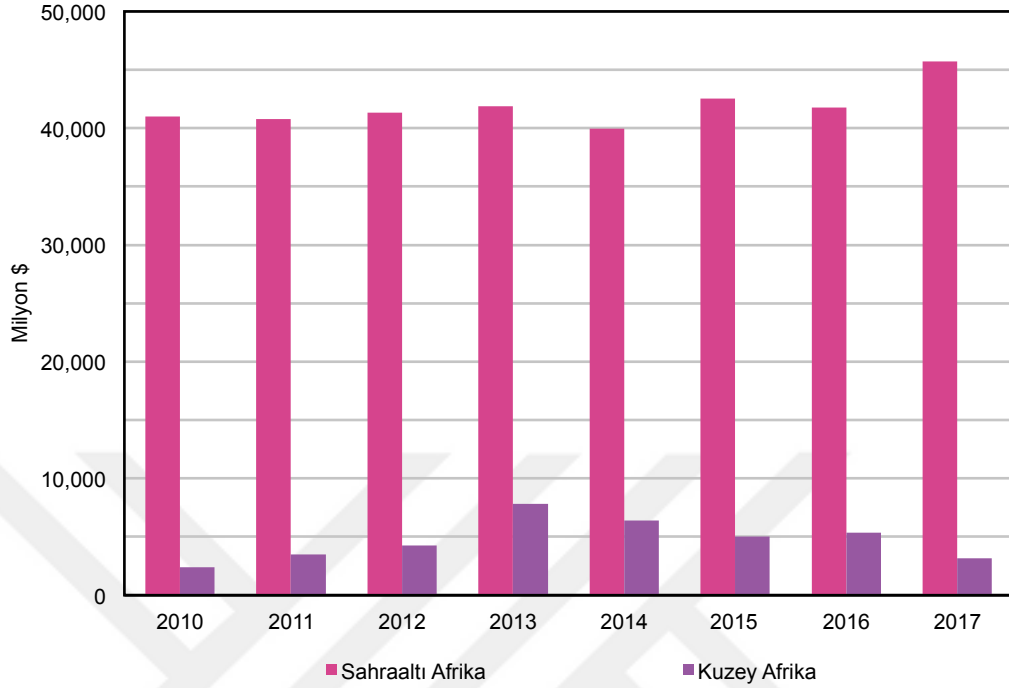
Grafik 5 - Afrika'ya yönelik RKY tutarları

Kaynak: OECD, "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, Çevrimiçi, <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

Grafik 5'te görüldüğü üzere Afrika kıtasının tamamında DAC üyesi olan ülkeler ve çok taraflı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen yardımlar genel olarak yüksek ve istikrarlıdır, ancak DAC üyesi olmayan ülkelerin yaptığı RKY nispeten düşüktür ve 2013 yılında 5,15 milyar dolar seviyesini geçtikten sonra özellikle 2016'da 2,64 milyar dolar seviyesine düşmüştür. Türkiye ise bu dönemde en yüksek harcamalarını 2012 (590,26 milyon dolar) ve 2013 (619,21 milyon dolar) yıllarında gerçekleştirmiştir. 2013'ten sonra Türkiye'nin Afrika'ya yönelik kalkınma yardımlarında ciddi düşüş gözlenmektedir.

Grafik 6 - Afrika'da Bölgelere Yönelik RKY Tutarları

Kaynak: OECD, "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

Grafik 6'da Afrika'ya yönelik RKY'den en büyük payı Sahraaltı Afrika ülkelerinin aldığı görülmektedir ve bu bölgeye yapılan yardım tutarının, Kuzey Afrika bölgesine oranla çok daha yüksek olmasının başlıca sebebi ülke sayısıdır. Kuzey Afrika'ya yönelik yardım miktarı 2013'te rekor seviyesine ulaşırken (yaklaşık 7,8 milyar dolar), Sahraaltı Afrika en çok 2017 yılında yardım almıştır (yaklaşık 45,7 milyar dolar).

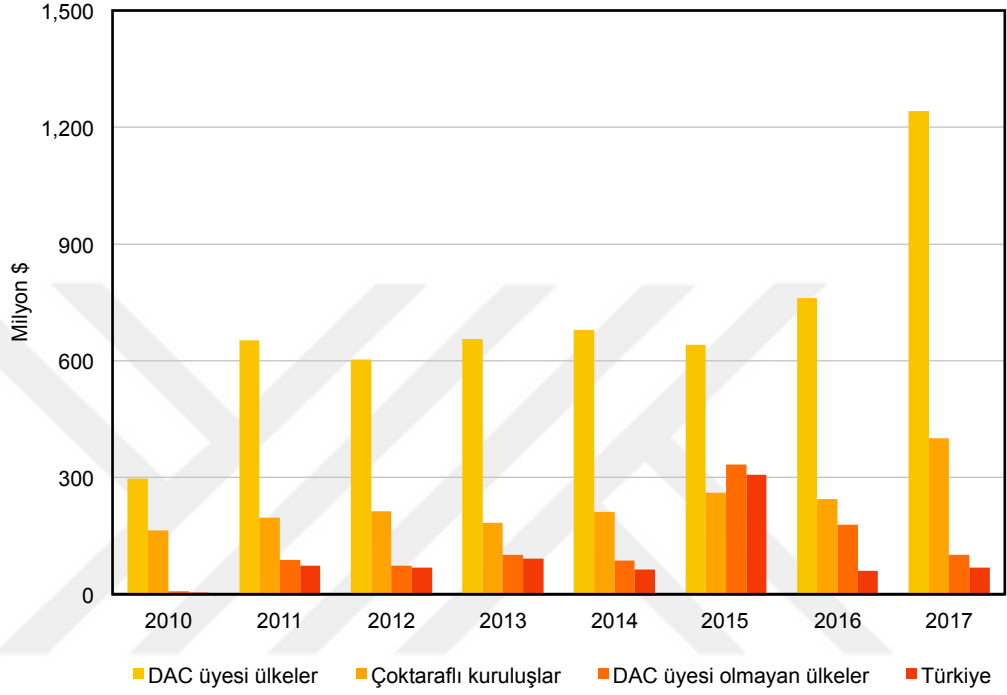
Tablo 1 - Bazı Afrika ülkelerine yapılan RKY tutarlarının, kıtanın tamamına oranı (2010-2017)			
Sıralama	Ülke	Toplam RKY tutarı (Milyon \$)	Oran (%)
1	Etiyopya	27606,45	7,068
2	Kongo Dem. Cumh.	22189,31	5,681
3	Tanzanya	20530,78	5,257
4	Kenya	18969,55	4,857
5	Nijerya	18237,68	4,669
6	Mozambik	14610,39	3,741
7	Uganda	12971,44	3,321
8	Gana	11357,73	2,908
9	Güney Sudan	9922,77	2,540
10	Sudan	9613,86	2,461
11	Güney Afrika Cumh.	9199,82	2,355
12	Mali	9152,28	2,343
13	Fildişi Sahili	8709,01	2,229
14	Somali	8376,69	2,144
15	Malavi	8342,89	2,136
16	Ruanda	8270,2	2,117
17	Burkina Faso	7698,96	1,971
18	Zambiya	7427,83	1,901
19	Senegal	7175,61	1,837
Toplam		246212,9	67,8

Kaynak: OECD, "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

2010-2017 yılları arasında Afrika'ya yönelik toplam RKY tutarı 390,55 milyar dolar olmuştur. Tablo 1'de kıtada en çok RKY gerçekleştirilen ülkelere bazıları derlenmiştir. Bu ülkelerin başında Etiyopya gelmektedir ve Somali de edindiği yaklaşık 8,3 milyar dolarlık RKY ile 14. sırada bulunmaktadır. Bu zaman diliminde Somali'ye gerçekleştirilen RKY tutarı, kıtanın tamamına yönelik RKY'nin yaklaşık %2,14'ünü oluşturmaktadır ve bu oran, ülkenin içinde bulunduğu durum göz önünde

bulundurulursa, çok yüksek değildir. Somali'nin komşusu Etiyopya, 27,6 milyar dolarla kıtanın tamamına oranla en çok RKY alan ülkesidir (%7,068).

Grafik 7 - Somali'ye Yönelik RKY Tutarları

Kaynak: OECD, "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

2010-2017 yılları arasında Somali'ye toplamda 8,3 milyar dolar tutarında RKY yapılmıştır. Grafik 7'den anlaşılacağı üzere bu yardımın çoğunu DAC üyesi ülkeler sağlamıştır ve özellikle 2011'den itibaren bu yardım en az ikiye katlanmış ve 2017'de önemli bir artış yaşanmıştır. DAC üyesi olmayan ülkeler de benzer şekilde 2011'den itibaren ivme yakalamış, 2015'te tutarı en az üçe katlamış ve 2016'dan itibaren azalma göstermiştir. Türkiye ise DAC üyesi olmayan ülkeler arasında Somali'ye en çok RKY aktaran ülkelerdendir. 2010-2017 yılları arasında DAC üyesi olmayan ülkelerin Somali'ye gerçekleştirdiği toplam RKY tutarı 969,5 milyon dolar iken, Türkiye tek başına 734,5 milyon dolar aktarmıştır ve aktardığı en düşük tutar 2016'da yaklaşık 60 milyondur.

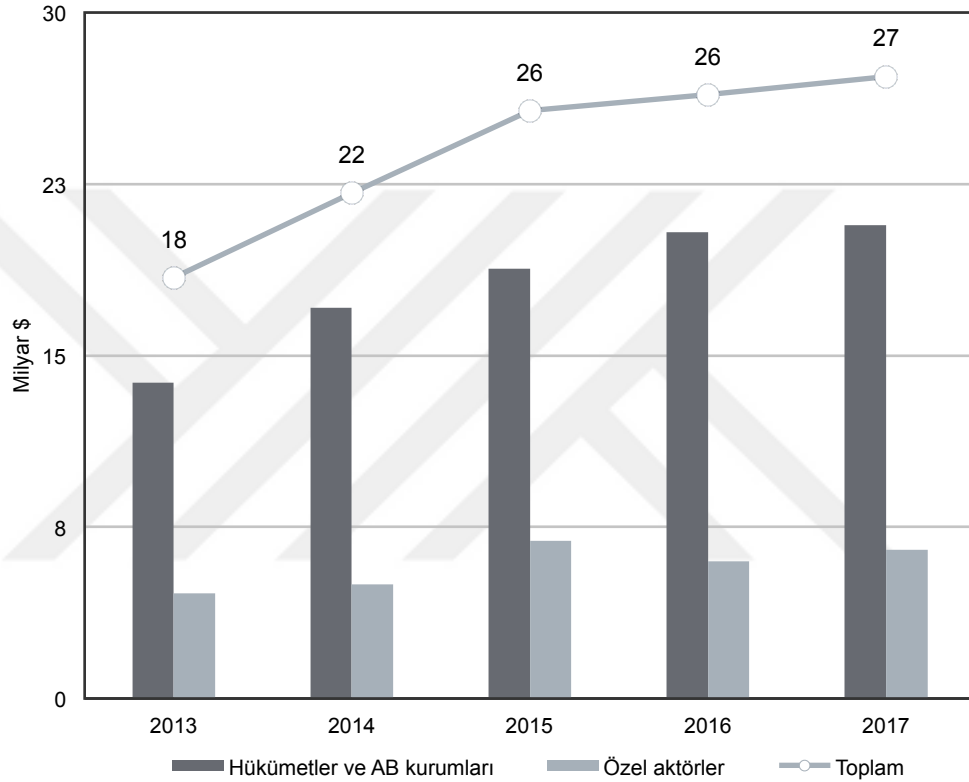
Tablo 2 - Somali'ye yönelik RKY Donörleri (Milyon \$)									
Ülke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Toplam
ABD	74,33	134,59	223,55	255,45	208,03	206,1	214,45	326,18	1642,68
Birleşik Krallık	59,93	138,16	128,67	150,89	171,18	167,7	204,74	372,97	1394,24
Türkiye	4,47	73,76	68,21	91,56	62,82	306,22	59,63	67,84	734,51
İsveç	23,74	51,88	35,72	46,25	68,9	60,63	64,01	80,87	432
Almanya	11,46	29,47	12,62	12,73	22,96	29,44	82,77	215,3	416,75
Norveç	24,8	57,41	23,97	42,54	45,36	40,33	40,46	63,21	338,08
Japonya	23,75	39,22	42,25	54,5	32,44	29,51	21,55	22,22	265,44
Danimarka	15,43	31,04	35,77	22,35	30,27	14,93	34,32	35,8	219,91
BAE	2,29	12,76	4	7,84	21,04	19,24	96,24	16,74	180,15
Kanada	3,68	18,77	25,4	17,93	25,3	20,13	23,76	35,8	160,5
İsviçre	9,33	19,81	7,62	12,54	18,58	22,29	22,59	19,76	132,52
Finlandiya	8,67	9,15	10,18	10,69	23,58	17,86	14,03	14,8	108,96
Avustralya	4,43	46,28	11,92	5,47	10,85	7,2	5,23	13,39	104,77
İtalya	9,39	15,56	9,27	5,85	6,44	13,5	13,68	13,87	87,56
Fransa	3,5	2,93	1,81	3,14	1,06	0,56	0,22	3,73	16,95
Rusya		1,33	1,2	0,57	0,64		1	0,82	5,56

Kaynak: OECD, "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.

Tablo 2'de 2010-2017 yılları arasında Somali'ye yönelik en yüksek RKY gerçekleştiren DAC üyesi olan ve olmayan 16 ülke sıralanmıştır. Tabloda pembe ile işaretli olan sayılar, o yılın en yüksek RKY tutarının hangi ülke tarafından verildiğini göstermektedir. Buna ek olarak italik yazılmış sayılar her ülkenin en yüksek RKY yardımını hangi yılda gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Bu verilere göre Somali'ye yönelik RKY, ABD ve Birleşik Krallık'ın tekelinde görünmektedir. Bu döngüyü 2015 yılında 306,22 milyon dolarlık RKY ile Türkiye bozmuştur. Bu sayı ayrıca Türkiye'nin Somali'ye yönelik RKY tutarları arasında bir rekordur. Bu dönemde Somali'ye aktarılan en yüksek tutar 2017 yılında Birleşik Krallık kaynaklıdır (372,97 milyar dolar). 2010-2017 yıllarının toplamına bakıldığında ise ilk sırada 1,64 milyar dolarla ABD yer almaktadır. Bu ülkeyi yaklaşık 1,4 milyar dolarla Birleşik Krallık, 734,5 milyon dolarla da Türkiye takip etmektedir. Başka bir deyişle bu yıllar arasında Somali'nin üçüncü büyük RKY kaynağı Türkiye olmuştur.

RKY verileri dışında salt insanî yardım verileri de önemli bilgiler sunmaktadır. Bu veriler, Development Initiatives (DI) adlı örgütün yıllık hazırladığı, dünyaca önem verilen Global Humanitarian Assistance Report (GHA) yani Küresel İnsanî Yardım Raporu'ndan alınmıştır.

Grafik 8 - İnsanî Yardım Tutarları

Kaynak: GHA Report 2018, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2018/06/GHA-Report-2018.pdf>, 25 Aralık 2018.

GHA 2018 raporuna göre, dünya çapında insanî yardımlar 2013-2017 yılları arasında artış göstermiştir. Grafik 8'deki verilere göre 2013 yılında 18,4 milyar dolar olan insanî yardım tutarı, 2017 yılında 27,2 milyar dolarla son 5 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. OECD ve UNOCHA verilerinden derlenerek özel hesaplamalarla hazırlanan bu istatistiklere göre insanî yardımların çoğunluğu hükümetler ve AB kurumları tarafından sağlanmaktadır. Bu veriler sadece 2018 raporundan alınmıştır, çünkü DI'nin kendi hesaplama yöntemleri ve kur farkları nedeniyle, önceki raporlarda verilen rakamlarla büyük farklar göze çarpmaktadır. Dolayısıyla örgütün yayımladığı en güncel raporda, sunulan en güncel veriler dikkate alınmıştır.

Tablo 3 - İnsanî Yardım Donörleri (Milyon \$)						
Donör Ülke	2013	2014	2015	2016	2017	Toplam
ABD	4700	6000	6422	6314	6683	30119
Birleşik Krallık	1800	2300	2822	2741	2518	12181
Türkiye	1600	1800	3176	6000	8070	20646
Japonya	1100	882	1020	743	843	4588
Almanya	949	1200	1490	2628	2988	9255
DAC ülkeleri	14300	16800				31100
AB kurumları	1900	2300	1988	2343	2247	10778
İsveç	785	933	1178	820	767	4483
BAE	90	375	1059	717	281	2522
İrlanda	147	183		216	200	746
İspanya	253	220	233	245	223	1174
Belçika	250	244	282	389	326	1491
S. Arabistan	237	755	638	395	385	2410
Danimarka	409	486	515	476	503	2389
İtalya	276	378	406	420	469	1949
Hollanda	410	538	868	626	569	3011
Kanada	691	747	873	591	684	3586
Fransa	427	462	547	585	682	2703
İsviçre	399	485	607	455	423	2369
Avustralya	357	430	334	293	308	1722
Norveç	613	639	737	632	653	3274

Kaynak: GHA Report 2018, 19.06.2018, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2018/06/GHA-Report-2018.pdf>, 25 Aralık 2018 (2013'ten itibaren bütün raporlara ulaşmak için bkz. <http://devinit.org/publications/>).

GHA raporlarından derlenerek oluşturulan Tablo 3'e göre, 2013-2017 yılları arasında miktar bakımından en çok insanî yardımda bulunan ülke ABD olmuştur (yaklaşık 30,12 milyar dolar). ABD'yi Türkiye (yaklaşık 20,65 milyar dolar) ve Birleşik Krallık (yaklaşık 12,2 milyar dolar) takip etmektedir. Rapora göre Türkiye, 2017'de yaklaşık 8,1 milyar dolarla en çok insanî yardım gerçekleştiren ülke olmuş, 2015 ve 2016 yıllarında ise ABD'den sonraki ikinci ülke olmuştur.

Tablo 4 - Başlıca İnsanî Yardım Alıcıları (Milyon \$)					
Alıcı ülke	2012	2013	2014	2015	2016
Güney Sudan	865	664	1501	935	1085
Yemen				1546	1555
Suriye	1500	1885	2008	2139	2579
Somali	627	458			
Filistin	654	793	1155	883	1146
Ürdün		650	895	956	734
Irak			1168	888	1416

Kaynak: GHA Report 2017, 21.06.2017, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf>, 25 Aralık 2018. (2013'ten itibaren bütün raporlara ulaşmak için bkz. <http://devinit.org/publications/>).

Aynı raporlara göre dünyada en çok insanî yardım alan ülkelerin başında, 7 yıldır iç savaşın sürdüğü Suriye bulunmaktadır. Rapor, her yıl aynı ülkeler için veri yayımlamadığından tabloda görüldüğü kadar derleme yapılabilmektedir, ancak bu da önemli bilgiler içermektedir. Bu verilere göre bazı ülkeler insanî krizden maalesef uzun süre çıkamamakta, bu krizlere mütemadiyen "yem" olmaktadır. Dolayısıyla bu veriler bile insanî yardım alanında yapılması gereken reformların önemi hakkında ipucu vermektedir denebilir.

Bu raporlarda görüldüğü üzere Çin ve Rusya'nın RKY ve insanî yardım verileri detaylı olarak paylaşılmamıştır. Çalışmanın en büyük kısıtlamalarından biri de budur. Bu iki devlet, özellikle de kendi kalkınma verilerini açıklamayan Çin, dış yardım istatistiklerine ilişkin bilgileri pek paylaşmamaktadır. Oysa açık kaynaklardan edinilebilen bilgilere göre Çin de Türkiye gibi Afrika'da yükselen bir partner olarak öne çıkmaktadır. Fakat maalesef detaylı ve kesin verilere erişmek mümkün olmamaktadır. Bu kısıtlama da bu iki ülkenin performansını Türkiye ile kıyaslama konusunda çalışmanın önünde kısmî engel teşkil etmektedir.

AidData'dan alınan bilgilere göre Çin, 2000-2014 yılları arasında toplam 350 milyar dolar dış yardımda bulunmuştur.¹²⁴ Johns Hopkins School of Advanced International Studies - China Africa Research Initiative'e göre ise Çin'in dış yardımları 2003'te 361 milyon dolar iken, 2015 yılında 3 milyar dolara ulaşmış, 2016'da 2,253 milyar dolara gerilemiştir. Aynı belgeye göre Çin 2003'te bütçe verilerini kamuya açmış, burada da "dış yardım" ve "dış ilişkiler harcamaları" olmak üzere 2 kategori göze çarpmıştır. Birinci sınıfta bilinen anlamda projeler, aynı yardımlar, teknik işbirliği ve sağlık birimleri yer alırken, ikinci sınıfa uluslararası örgütlere yapılan katkılar, yabancı topraklardaki mülk bedelleri ve diğer dış ödemeler dahil edilmiştir. Bu ikinci sınıf zaman içinde daha farklı alt sınıflara bölünmüştür.¹²⁵ Neticede 2018'de yapılan bir çalışmaya göre Çin'in dış yardım politikasının siyasî emeller güttüğü sonucuna varılmıştır.¹²⁶

Benzer şekilde Rusya'nın dış yardım harcamaları hakkında da şeffaf verilere ulaşmak çok kolay olmamaktadır. AidData'nın verilerine göre Rusya'nın bu harcamaları 2010'dan beri %300 oranında artmıştır. Sovyetler Birliği döneminde dış yardım konusunda cömert olan ülke, 1990'da birliğin çökmesinin ardından yaşanan ekonomik gelişmeler sebebiyle bu yıllarda yardım faaliyetlerini, 2000'li yılların ortalarında tekrar başlatmak üzere, durdurmak durumunda kalmıştır. 2010'da 231 milyon dolar olan RKY tutarı, 2015'te 901 milyon dolara ulaşmıştır. Afrika'ya karşı da cömert olsa da, ülkenin en çok yardım yaptığı bölgeler Orta Asya ve Latin Amerika olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak AidData, Nikaragua gibi küçük bir ülkenin 2011-2015 yılları arasında toplam yaklaşık 150 milyon dolar RKY aldığını, üstelik buna askerî yardımların dahil olmadığını, ayrıca bu ülkenin Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıdığını ve BM Genel Kurulu'nda Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı çıktığını ekleyerek, Rusya'nın da Çin gibi siyasî emelleri olduğunu ima etmektedir.¹²⁷

¹²⁴ AidData, "AidData releases first-ever global dataset on China's development spending spree", 11 Ekim 2017, (Çevrimiçi), <https://www.aiddata.org/blog/aiddata-releases-first-ever-global-dataset-on-chinas-development-spending-sprees>, 28 Aralık 2018.

¹²⁵ China-Africa Research Initiative, "Data: Chinese Foreign Aid", (Çevrimiçi), <http://www.sais-cari.org/data-chinese-foreign-aid-to-africa/>, 28 Aralık 2018.

¹²⁶ Dreher, A., Fuchs, A., Parks, B., Strange, A. M., & Tierney, M. J., "Apples and Dragon Fruits: The Determinants of Aid and Other Forms of State Financing from China to Africa", **International Studies Quarterly**, 62(1), p.191.

¹²⁷ AidData, "Russian Foreign Aid Re-emerges", 9 Nisan 2018, (Çevrimiçi), <https://www.aiddata.org/blog/russias-foreign-aid-re-emerges>, 28 Aralık 2018.

3. Türkiye'nin Dış Yardım Faaliyetleri

Türkiye de dünyanın geri kalanında yaşanan doğal afetler, savaş ya da siyaset kaynaklı krizler ve kalkınma sorunlarına kayıtsız kalmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın belirttiği üzere "Türk halkı ve kurumları doğal afetler, savaş, yoksulluk ve toplumsal çatışmalar nedeniyle zor durumda kalan ülkelere yardımda bulunmayı insanî bir görev ve uluslararası toplumun istikrarında önemli bir unsur olarak görmektedir".¹²⁸ Bu bölümde Türkiye'nin dış yardım faaliyetleri, kurumları, tarihçesi ve stratejisi incelenecektir.

3.1. Dış Yardımdan Sorumlu Kurumlar

Türkiye 1980'li yılların ortalarından itibaren gıda sevkiyatına başlamıştır.¹²⁹ Türkiye'de birçok kuruluş insanî ve acil yardımlarda ayrıca kalkınma yardımlarında rol oynamaktadır. Bunların başında en eski kurum olan Türk Kızılayı gelmektedir. 11 Haziran 1868'de "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulmuştur ve "Türk Kızılay Derneği" adını 1947'de almıştır. Kuruluşundan itibaren Kızılay, hem savaş cephelerinde hem de doğal afetlerde, yurt içinde ve dışında, özellikle sağlık alanında, dost ve düşman tüm gruplara yardım ederek etkinlik göstermiştir. Ayrıca Kızılay, "Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Topluluğu'nun temel ilkeleri yani insanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerini" benimsediğini beyan etmiştir.¹³⁰ Bu alanda diğer önemli kuruluş da AFAD'dır. 2009 yılında kurulan AFAD, 2011 Japonya depreminden 2014 Batı Balkan ülkeleri sel felaketine, Suriye göç krizinden Arakan insanî krizine kadar birçok coğrafya ve vakada etkin olmuştur. AFAD'ın özellikle Japonya depreminde 33 kişilik ekibiyle uzun süre arama kurtarma çalışmalarına katılmış olması yankı uyandırmış ve Türkiye'ye 1999'daki Marmara depremi esnasında Japonya'nın yaptığı yardımların unutulmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Dönemin AFAD Başkanı Fuat Oktay durumu şu şekilde anlatmıştır: "Japonya'da meydana gelen deprem ve tsunami felaketinde bölgeye yardıma giden ilk arama kurtarma ekibi bizim ekibimiz olmuştur. 21 gün

¹²⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin İnsani Yardımları", http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_inساني-yaridmlari.tr.mfa, 8 Ağustos 2018.

¹²⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları", http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_inساني-yaridmlari.tr.mfa, 8 Ağustos 2018.

¹³⁰ Türk Kızılayı, "Tarihçemiz", <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>, 8 Ağustos 2018.

boyunca bölgede görev yapan ekibimizin başarılarına Japon basınında da geniş yer verilmiştir."¹³¹

1992'de kurulan TİKA ise ülkenin dış yardımlarının koordinasyonundan sorumlu kurumdur. TİKA sivil toplum kuruluşlarından kurumun internet sitesine erişim sağlayarak yaptıkları yardımları veritabanına işlemelerini talep etmektedir. Verilerin TİKA'ya iletilmesi sivil toplum kuruluşları için zorunluluk değil tavsiyedir. Yardım kuruluşlarının tüm verileri yetkililere iletilmediği için Türkiye'nin yaptığı yardımlar uluslararası resmî yayınlarda gerçekte olduğundan düşük görünmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin yaptığı yardımlar aslında uluslararası yayınlarda, özellikle OECD verilerinde belirtilen miktardan daha fazladır.¹³²

Resmî kurumlar dışında Türk sivil toplum kuruluşları da dünya çapında önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Bunların arasında özellikle İHH İnsanî Yardım Vakfı göze çarpmaktadır. İHH, 1992 yılında yaşanan Bosna Savaşı'na kayıtsız kalamayan gönüllülerin başlatmış olduğu insanî yardım çalışmalarının ardından 1995 yılında vakıf olarak yapılanarak İstanbul'da faaliyete geçmiştir. Vakıf, 5 kıtada 135 ülke ve bölgeye ulaşan, Kosova'ya yardım götüren, Türkiye'de Afrika için 2006'da ulusal kampanya düzenleyen, katarakt projesiyle Afrika'da en büyük sağlık operasyonunu başlatan ilk Türk insanî yardım kuruluşu olmanın yanında, İslam dünyasında insanî diplomasi alanında faaliyet gösteren, ayrıca Çeçen halkına yardım ulaştıran ilk uluslararası sivil toplum kuruluşudur.¹³³

Türk Devleti'nin yardımları yalnızca o ülkelerde yapılan projelerle sınırlanmamıştır. 2011 yılında başlayan ve hâlâ devam eden Suriye iç savaşı sırasında Türkiye "açık kapı" politikası izlemiş ve milyonlarca Suriye vatandaşı karşılamıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 verilerine göre Türkiye'de geçici koruma kapsamında 3.542.250 Suriye vatandaşı bulunmaktadır.¹³⁴ Türkiye böylece bölgesinde en çok Suriye vatandaşı barındıran ülkelerden biri konumundadır ve bu gerçeği Türk yöneticiler sık sık dile getirmektedir.

Türkiye menşeli olup da dünyanın birçok bölgesinde faaliyet gösteren, İHH benzeri çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır ancak bunların hepsini sıralamak

¹³¹ AFAD Dergisi, 2012/1, s.16, (Çevrimiçi), https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3512/xfiles/afad_19_11_2012_.pdf, 8 Ağustos 2018.

¹³² BİLGESAM, "Gelecek Vaadeden Kıta: Afrika", Rapor no. 70, İstanbul, 2015, ss.29-30.

¹³³ İHH, "Tarihçe", (Çevrimiçi), <https://www.ihh.org.tr/tarihce>, 8 Ağustos 2018.

¹³⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "İstatistikler/Geçici Koruma", http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, 9 Ağustos 2018.

çalışmanın kapsamı dışında kalacağından burada belirtilmemiştir. Çalışma gereği burada resmî kurumlar ve öne çıkan kuruluş olarak İHH örneği verilmiştir. Önceki bölümde belirtildiği üzere diğer STK'ler da yardım gerçekleştirirken Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunmaktadır denebilir.

3.2. Türkiye'nin Faaliyetlerine İlişkin Veriler

Önceki grafiklerde de görüldüğü üzere, OECD verilerine göre Türkiye'nin toplam RKY tutarı 2010-2017 yılları arasında 28,7 milyar dolar olmuştur ve bu yıllar arasında eşit ve istikrarlı bir artış göze çarpmaktadır. Buna ek olarak Türkiye, DAC üyesi olmayan ülkeler arasında anılan dönemde en çok RKY gerçekleştirmiş ülkedir. Türkiye bu ülkelerle kıyaslandığında ise bu konudaki performansının yine yüksek olduğu söylenebilir: Bu tutarla Avusturya (9,4 milyar dolar), Belçika (17,6 milyar dolar), Çek Cumhuriyeti (1,7 milyar dolar), Danimarka (19,6 milyar dolar), Finlandiya (9,8 milyar dolar), İrlanda (6,2 milyar dolar), İspanya (21,8 milyar dolar), İsviçre (24,3 milyar dolar), İzlanda (339 milyon dolar), Güney Kore (14 milyar dolar), Lüksemburg (2,9 milyar dolar), Macaristan (1 milyar dolar), Polonya (3,4 milyar dolar), Portekiz (3,5 milyar dolar), Slovakya (647 milyon dolar), Slovenya (479 milyon dolar), Yeni Zelanda (3,3 milyar dolar) ve Yunanistan'ı (2,3 milyar dolar) geride bırakmıştır.

DAC üyesi olmayan ülkelerin 2010-2017 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam RKY tutarı 103 milyar 874 milyon dolardır. Anılan dönemde en çok yardımı gerçekleştiren ülke Suudi Arabistan (35,4 milyar dolar) iken, Türkiye ikinci ülke (28,7 milyar dolar), BAE ise (23,65 milyar dolar) üçüncü ülke konumundadır. Ancak iki haneli tutarlar bu üç ülke ile sınırlıdır. Bu sıralamanın devamında Rusya (5,2 milyar dolar), Kuveyt (2,9 milyar dolar), Tayvan (2,3 milyar dolar), İsrail (1,5 milyar dolar), Romanya (1,27 milyar dolar), Tayland (490 milyon dolar), Bulgaristan (375 milyon dolar), Litvanya (367 milyon dolar), Hırvatistan (269 milyon dolar), Estonya (238 milyon dolar), Lihtenştayn (201,2 milyon dolar), Letonya (175 milyon dolar), Güney Kıbrıs Rum Kesimi (157 milyon dolar), Kazakistan (145 milyon dolar), Malta (143 milyon dolar), Azerbaycan (59 milyon dolar) ve Timor-Leste (7,01 milyon dolar) yer almaktadır.

TİKA 2017 Faaliyet Raporu'na göre, Türkiye'nin iki taraflı RKY'lerinden 2017'de en çok yararlanan ülkeler Suriye (7,25 milyar dolar), Somali (60,6 milyon dolar), Filistin (40,6 milyon dolar) ve Afganistan (36,5 milyon dolar) olmuştur. Buna ek olarak Türkiye'nin uluslararası kuruluşlara yaptığı yardımlar da 2010-2017 yılları arasında her yıl için sırasıyla 47,3 milyon dolar, 46,8 milyon dolar, 110,8 milyon dolar, 151

milyon dolar, 88,7 milyon dolar, 73,2 milyon dolar, 250,2 milyon dolar ve 170,5 milyon dolar tutarında olmuştur.¹³⁵ Türkiye'nin STK yardımları ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

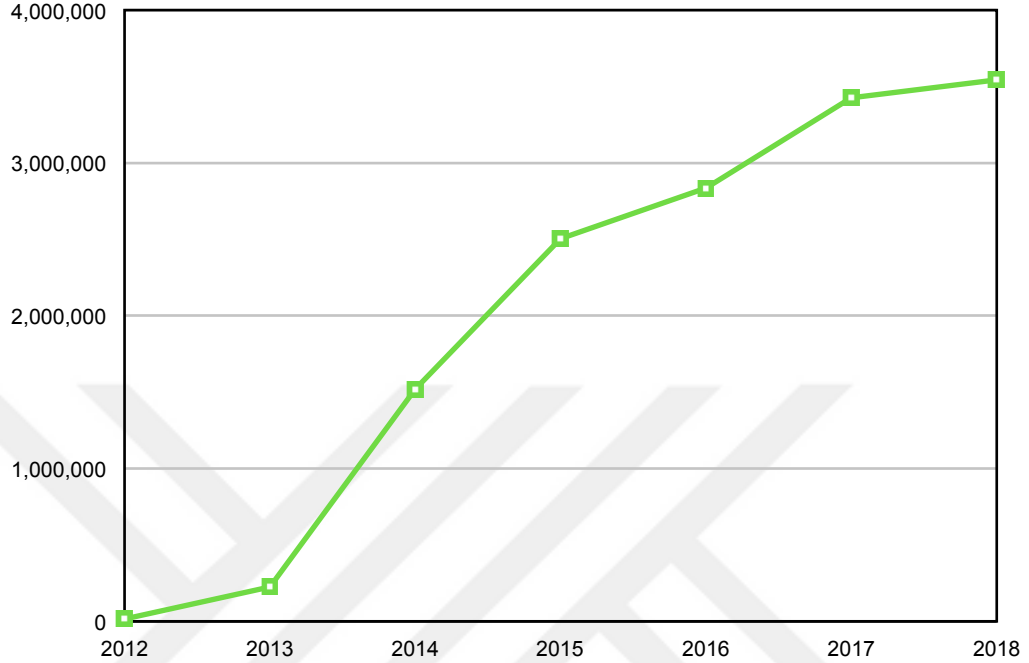
Tablo 5 - Türkiye'nin STK Yardımları (Milyon \$)								
Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tutar	105,7	199,5	111,7	232,5	327,6	475,8	655,2	707,6

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, (Çevrimiçi),
<https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu/Kalkinma2017Web.pdf>, 3 Temmuz 2018.

Türkiye, sadece dış yardım yapmamakta, kendi toprağında da yardıma muhtaç insanları ağırlamaktadır. 2011'den beri devam Suriye krizi kapsamında komşu ülke Türkiye, en başından beri Suriyeli mülteci ve sığınmacılara kapılarını açmıştır. 2018 verilerine göre ülkede 3,5 milyondan biraz fazla Suriyeli mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır.

¹³⁵ TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017,
<https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu/Kalkinma2017Web.pdf>, ss.19, 21, Erişim tarihi 3 Temmuz 2018.

Grafik 9 - Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriye Vatandaşı Sayısı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Geçici Koruma", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, 9 Ağustos 2018.

Türkiye RKY konusunda dikkat çekici bir performans göstermektedir. Fakat insanî yardımın Türkiye'nin güçlü eli olduğu söylenebilir. GHA 2018 raporuna göre Türkiye, 2013'te 1,6 milyar dolar, 2014'te 2,3 milyar dolar, 2015'te 2,8 milyar dolar, 2016'da 2,7 milyar dolar, 2017'de ise 2,5 milyar dolar tutarında insanî yardımda bulunmuştur. Bu süre zarfında 20,65 milyar dolar yardımda bulunmuş olan Türkiye, ABD'den sonra (30,12 milyar dolar) ikinci sıradadır. Bu şekilde Birleşik Krallık (12,2 milyar dolar), AB kurumları toplamı (10,78 milyar dolar), Almanya (9,3 milyar dolar), Japonya (4,6 milyar dolar), İsveç (4,5 milyar dolar), Kanada (3,6 milyar dolar), Norveç (3,3 milyar dolar), Suudi Arabistan (2,4 milyar dolar), BAE (2,5 milyar dolar) ve Hollanda (3 milyar dolar) gibi aktörleri geride bırakmıştır. Dahası, Türkiye üç yıl üst üste "en cömert ülke" sıfatını kazanmıştır. Çünkü yardımların millî gelire oranı 2015'te %0,37, 2016'da 0,69% ve 2017'de %0,85 seviyesiyle zirvede kalmıştır.¹³⁶ BM EAGÜ 4. Konferansı'nın 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiş olması ülkenin bu alandaki önemini de vurgulamaktadır. Katılımcılar 2020 yılına kadar EAGÜ'lerin kalkınmasına yönelik hem bu ülkelerde hem de

¹³⁶ A.e., s. 81.

uluslararası alanda hayata geçirilecek faaliyetleri tartışmış, İstanbul Eylem Programı'na imza atmıştır. Programın öncelikli hedefi, bu ülkelerde yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır.¹³⁷ Türkiye'de düzenlenen diğer önemli etkinlik de Dünya İnsanî Zirvesi'dir. 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde düzenlenen bu zirve, hem Türkiye'nin bu alanda tanıtımını güçlendirmiştir, hem de Türkiye'nin ev sahipliğinde mevcut insanî/dış yardım sistemi sorgulanmış, çare aranmıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, dünyanın en zengin ülkelerini barındıran G7 grubunun zirveye katılmayışını, gelişmekte olan bir ülke olarak eleştirmiştir. Tüm bu veriler Türkiye'nin yardıma ne kadar önem attığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

¹³⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı", <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, 10 Ağustos 2018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN REKABETÇİ KİMLİĞİ VE SOMALİ'NİN ÖNEMİ

Türkiye'nin yumuşak gücünü etkin şekilde kullanmaya başlaması ve güçlendirme çabaları, Anholt'un öne attığı rekabetçi kimlik kavramı bağlamında değerlendirilebilir. Başka bir deyişle, Türkiye bu faaliyetler ve özellikle de yardımlar sayesinde kendine dünya çapında rekabetçi kimlik yaratmıştır. Bunun en belirgin olduğu ülkelerden biri Somali'dir.

1. Afrika Kıtasının Yeri ve Önemi

Afrika kıtası, 54 ülkesi, 30,3 milyon km²'lik yüzölçümü ve 1,2 milyardan¹³⁸ fazla nüfusuyla dünyanın coğrafi açıdan üçüncü büyük kıtasıdır. Yıllık nüfus artış hızı ortalama %2,5 olan Afrika kıtası bu veriyle dünyada birinci sıradadır. 2017 ekonomik büyüme hızı %3,1 olan kıta, bu alanda potansiyelinin oldukça altında başarı gösterse de, yer altı kaynaklarının zenginliği açısından çok önemli konumdadır. Tüm bunlara ek olarak önemli ticaret yollarını da bünyesinde barındırmaktadır. Akdeniz'e, Atlantik Okyanusu'na, Antarktika'ya ve Hint Okyanusu'na kıyıları olmasının dışında, Bab-ül Mendeboğazı ve Süveyş Kanalı da yine bu kıtadadır. Afrika, konumu sayesinde Batı'ya, Avrupa'ya ve Güneydoğu Asya'ya açılan dev bir kapı olarak görülebilir. Bu yüzeyel genişlik karasal ülkeler açısından birçok soruna sebep olsa da, bazı kıyı ülkelerine stratejik avantajlar katabilmektedir. Bu bölümde önce Afrika'nın sonra Somali'nin dünyadaki önemi, Batı açısından cazibesi, Türkiye ile tarihten bugüne ilişkileri incelenecek, ardından özel olarak Somali'nin Türkiye'nin yaratmak istediği kimlik açısından önemi tartışılacaktır.

¹³⁸ UNDATA, <http://data.un.org/en/reg/q2.html>, 12 Eylül 2018.

Harita 1 - Afrika Doğal Kaynaklar Haritası

Kaynak: AA, "Afrika Doğal Kaynaklar Haritası", 26.07.2017, (Çevrimiçi),
<https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/6573>, 3 Mayıs 2018.

Harita 1'de görülebileceği üzere kıta, yer altı kaynakları, fosil kaynaklar ve değerli madenler açısından hayli zengindir ve bu özellik de kıtadaki birçok ülkenin sömürgeleştirilmesinde etkin olmuştur.

1.1. Sömürgeleştirme Tarihi

Afrika kıtasının Akdeniz kıyıları, Antik dönemde Fenikelileri, Roma İmparatorluğu ve Grekleri cezbetmiştir.¹³⁹ Afrika'da Avrupa sömürgeciliği ise kitlesel olarak takribi 19. yüzyılda başlamıştır. Portekiz bu kıtaya, yeni ekonomik arayışlar sebebiyle sefer düzenleyen ve pek şiddet kullanmadan, yerel halkla anlaşarak, sahil kesimleriyle köle, altın ve baharat ticaretine başlayan ilk ülke olmuştur. 15. yüzyılda ise bu ülke Afrika'nın kuzey ve batı kıyılarında peyderpey sömürge faaliyeti başlamıştır.¹⁴⁰ Daha sonra Fransızlar, İspanyollar, Hollandalılar, Belçikalılar, Almanlar ve İtalyanlar bu yarışa katılmıştır.

İspanyolların Afrika kıtasına olan ilgisinin sınırlı kaldığı söylenebilir: Atlantik'in diğer kıyısı ve Pasifik kıyılarıyla ilgilenen İspanyollar, Afrika'nın kuzeyinde Batı Sahra, Fas, Tunus'un bir bölümü, Cezayir'in bir bölümü ve Ekvator Ginesi'nde bir dönem etkin olmuştur. Fransa ise Kuzey Afrika'dan başlayarak batı cephesi boyunca kıtanın ortasına kadar ulaşmış, hatta Cezayir'i 1848 yılında kendi toprağı ilan etmiş¹⁴¹, 1879'da Batı Sudan'ı işgal edip oldukça geniş bir bölgeyi sömürge haline getirmiştir (Senegal, Mali, Burkina Faso, Nijer). Fransız sömürgeleri İkinci Dünya Savaşı'ndan çok sonra, Soğuk Savaş döneminde bağımsızlıklarını kazanabilmiştir. Belçika Kralı Leopold ise Kongo'yu kendi şahsi mülkü gibi idare ederken bu topraklar 1914'te hükümete devrolmuştur. Bu dönemde Portekizliler ve Almanlar 1885'ten önce işgal ettikleri toprakları genişletmişlerdir (Almanya sömürge yarışına, özellikle 1871'de ulus-devlet olarak birleşmesinden sonra katılmıştır ve Togo, Kamerun, bugünkü Tanzania ve Güneybatı Afrika yani bugünkü Namibya'da hak iddia etmiştir). İtalya ise 1896'da Etiyopya'yı işgal denemesinde başarısız olmuş ancak Eritre ve Somaliland'ı sömürgeleştirebilmiştir. İtalya'nın Doğu Afrika'daki faaliyetlerinin Osmanlı Devleti açısından önemine çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecektir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya tüm sömürgelerini kaybetmiştir.

15 Kasım 1884 ile 26 Şubat 1885 tarihleri arasında Almanya'nın ev sahipliğinde düzenlenen Berlin Konferansı'nda, Avrupalı devletler Afrika kıtasının paylaşımında mutabık kalmıştır: Buna göre "bütün Avrupalı devletler bu yarışa katılmakta özgürdür, Kongo ve Nijer Nehirleri'nde ulaşım herkese açıktır, bir devletin Afrika'nın

¹³⁹ Marcel Dorigny, "**Atlas des premières colonisations**", Paris, Éditions Autrement, 2013, s.7.

¹⁴⁰ A.e., ss.15, 55.

¹⁴¹ Sung Choi, "French Algeria, 1830-1962", **The Routledge Handbook Of The History Of Settler Colonialism**, Ed. by E.Cavanagh & L.Veracini, London, Routledge, 2017, p.201.

herhangi bir bölgesinde 'protektora' ilan etmesi için orada 'fili işgal' gerçekleştirmesi gerekmektedir, ayrıca bir devlet 'sömürge' ilan ettiğinde, diğer devletleri bundan haberdar etmeli, o bölgede bazı haklar ile ticaret özgürlüğünü güvence altına alabileceğini ispatlamalıdır."¹⁴² İşte bu tarihten sonra da yarış hız kazanmıştır ve bazı bölgelerde oldukça kanlı geçmiştir.

1.2. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Bugüne Türkiye-Afrika İlişkileri

Türklerin Afrika ile ilişkileri Osmanlı döneminden öncesine dayanmaktadır. Daha önce bugünkü Mısır topraklarında Tolunoğulları (868-905), Akşitler (935-959), Eyyübiler (1171-1250) ve Memlûkler (1260-1517) devlet kurmuşlardır fakat bunlar çok uzun ömürlü ve kalıcı olmamıştır. Yavuz Sultan Selim tarafından 1517'de Memlûklü hanedanına son verilince Kuzey Afrika'dan Doğu Afrika'ya kadar olan bölge, peyderpey Osmanlı Devleti'nin yönetimine geçti.¹⁴³ Osmanlı Devleti, mesafenin yönetimi zorlaştırması nedeniyle burada eyalet sistemi uygulamıştır. Cezayir 1516'da, Suriye ve Mısır 1516-1517'de, Trablusgarp 1555'te ve Tunus da 1574'te Osmanlı hakimiyetine girmiştir.¹⁴⁴ Böylece Trablusgarp'ta Karamanlı dönemi, Tunus'ta Hüseyinler dönemi ve Mısır'da Kavalalı Mehmed Ali Paşa dönemi ve Hidivler dönemi yaşanmıştır.¹⁴⁵

Fransızlar Mısır'ı 1798-1801 yıllarında işgal etmişlerdir. Fakat eyalet 1882 yılında fiilen İngiltere'nin hakimiyetine girmiştir ve Osmanlı Devleti'nin etkinliği burada kısıtlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile Osmanlı Devleti'nin buradaki etkinliği resmen sona ermiştir.¹⁴⁶ Cezayir ise 1529 yılında Barbaros Hayreddin Paşa'nın düzenlediği başarılı sefer sonucu Osmanlı eyaleti haline gelmiştir.¹⁴⁷ Fransızların 1830'da başlayan işgal denemeleri ise sonuç vermiştir: Bazı kaynaklara

¹⁴² Toyin Falola, Chukwuemeka Agbo, "Colonial Administrations and The Africans", **The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History**, Ed. by M.S.Shanguhya & T.Falola, Palgrave, New York, 2018, pp.85-87.

¹⁴³ Ahmet Kavas, **Osmanlı-Afrika İlişkileri**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, ss.29-34.

¹⁴⁴ Durmuş Akalın, Selim Parlaç, **XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar**, İstanbul, Kesit, 2015, s.13.

¹⁴⁵ Kavas, a.g.e., s.34.

¹⁴⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Mısır'ın Siyasi Görünümü", <http://www.mfa.gov.tr/misir-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 5 Temmuz 2018.

¹⁴⁷ Kavas, a.g.e., s.42.

göre 1847, diğer kaynaklara göre ise 1850¹⁴⁸ tarihli devlet salnamesinde eyalet listesine Cezayir-i Garb yazılmamıştır ve böylece ülke Fransız sömürgesi olarak tanınmıştır.

Trablusgarp ise 1551'de Sinan Paşa sayesinde Osmanlı Devleti'nin eline geçmiş, 1556'da ise Turgut Reis sayesinde tam anlamıyla hâkimiyet altına alınmıştır ve Kuzey Afrika'da en zor terk edilen bölge olmuştur.¹⁴⁹ Osmanlı Devleti, Cezayir'in 1830'da Fransa tarafından işgalinin, bölgede domino etkisi yaratacağından endişe etmiş ve Tunus ve Trablusgarp'ta denetimi sıkılaştırmıştır, bunun sonucunda Trablusgarp Eyaleti 1864'te vilâyet olmuştur. 1912'de Osmanlı-İtalyan savaşının sonucunda imzalanan Uşi antlaşmasıyla Trablusgarp, İtalyanlara bırakılmıştır.¹⁵⁰

Osmanlı Devleti'nin Tunus ile ilk teması ise Barbaros Hayreddin Paşa vasıtasıyla 1534 yılında olmuştur¹⁵¹, kalıcı olarak zaptı ise 1574'te gerçekleşmiştir ancak sonrasında bu bölgede yaşanan iç karışıklıklar ve merkeze uzaklık, ayrıca devletin odağının Avrupa'da olması nedeniyle kendi haline bırakılmış bir beylik olmuştur. 1881'de Fransa, sınırdaki bir iç karışıklığı fırsat bilerek asker yığmış, Tunus sınırından içeri ilerlemeye başlamış ve neticede burada bir oldu bitti ile filli varlık elde etmiştir. Sevr Anlaşması'na kadar Osmanlı Devleti bu ilhakı reddetmişse de, bu anlaşma kapsamında aslında Tunus'un 1886 itibarıyla Fransa'nın hâkimiyetine geçtiğini kabul etmek durumunda kalmıştır.¹⁵²

1517'de Yemen ve Eritre'nin fethedilmesiyle Musavva limanı da Osmanlı'nın odağına girmiştir¹⁵³, Musavva ve civarındaki limanların kesin olarak fethi ise 1557'de¹⁵⁴, Kızıldeniz sahillerinde Habeş eyaletinin 1555'te merkezi Sevakın olacak şekilde tesis edilmesinden sonra gerçekleşmiştir. Böylece, Yemen eyaleti de hesaba katılınca Bab-ül Mendeb Boğazı'nda etkinlik oluşmuş ve Hint Okyanusu'na kapı açılmıştır.¹⁵⁵ İtalya Musavva'yı 1885'te işgal etmiştir ve ilerleyen aylarda da bölgeye daha da yayılacağına sinyallerini vermiştir, İngiltere'nin Sudan'ı boşaltması da bu

¹⁴⁸ Muhammet Tandoğan, **Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti (1800-1922)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2013, s.34.

¹⁴⁹ Kavas, a.g.e., ss.44-45.

¹⁵⁰ Tandoğan, a.g.e., ss.8, 11, 12.

¹⁵¹ Kavas, a.g.e., ss.44-45.

¹⁵² Tandoğan, a.g.e., ss.34, 35, 40.

¹⁵³ Martin Plaut, "Eritrea and Yemen: Control of the Shipping Lanes", **Review of African Political Economy**, Vol.23, No.67, Taylor&Francis, 1996, p.107.

¹⁵⁴ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1996, ss. 49-50.

¹⁵⁵ Kavas, a.g.e., s.35.

amacını perçinlemiştir.¹⁵⁶ Ancak Etiyopya İmparatoru 2. Menelik ile 1896'da yaşadığı ve çözemediği sorunlar sonucu, İtalya Doğu Afrika'daki emellerinden caymıştır.¹⁵⁷ Osmanlı Devleti, Doğu Afrika'da ayrıca Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'yla sürekli çekişme yaşamıştır. Bu çekişmelerin yarattığı güç boşluğundan Avrupalı güçler yararlanmıştır.¹⁵⁸ Osmanlı Devleti, yıkılana kadar Afrika'da yönettiği alanlarda Avrupalı devletlerin hâkimiyetini tanımama yönündeki tutumunu muhafaza etmişse de fiili duruma karşı koyamamıştır. Kavas'ın da belirttiği üzere "Türklerin Afrika'da en uzak noktalara ulaştıkları Osmanlı hâkimiyeti dönemi, 1911-1912 yılında cereyan eden Osmanlı-İtalyan Savaşına kadar devam etmiştir".¹⁵⁹ Doğu Afrika'da İtalyan varlığı 1940'lara devam etmiştir.¹⁶⁰

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Afrika'daki son durum Harita 2'de detaylı olarak gösterilmiştir. Haritaya göre Fransa, kıtanın kuzey, batı ve orta kesimlerine ayrıca Madagaskar Adası'na hakimdir. Atlantik kıyılarında çok ufak noktalarda İspanyol varlığı gözlenmektedir. Kongo Belçika sömürgesiyken, kuzeyde ve doğuda İtalyan, güneyde de Alman, İngiliz ve Portekiz sömürgeleri göze çarpmaktadır. Etiyopya ile Libya'nın güneyi ise bağımsızdır.

¹⁵⁶ Akalın, a.g.e., ss.188, 214.

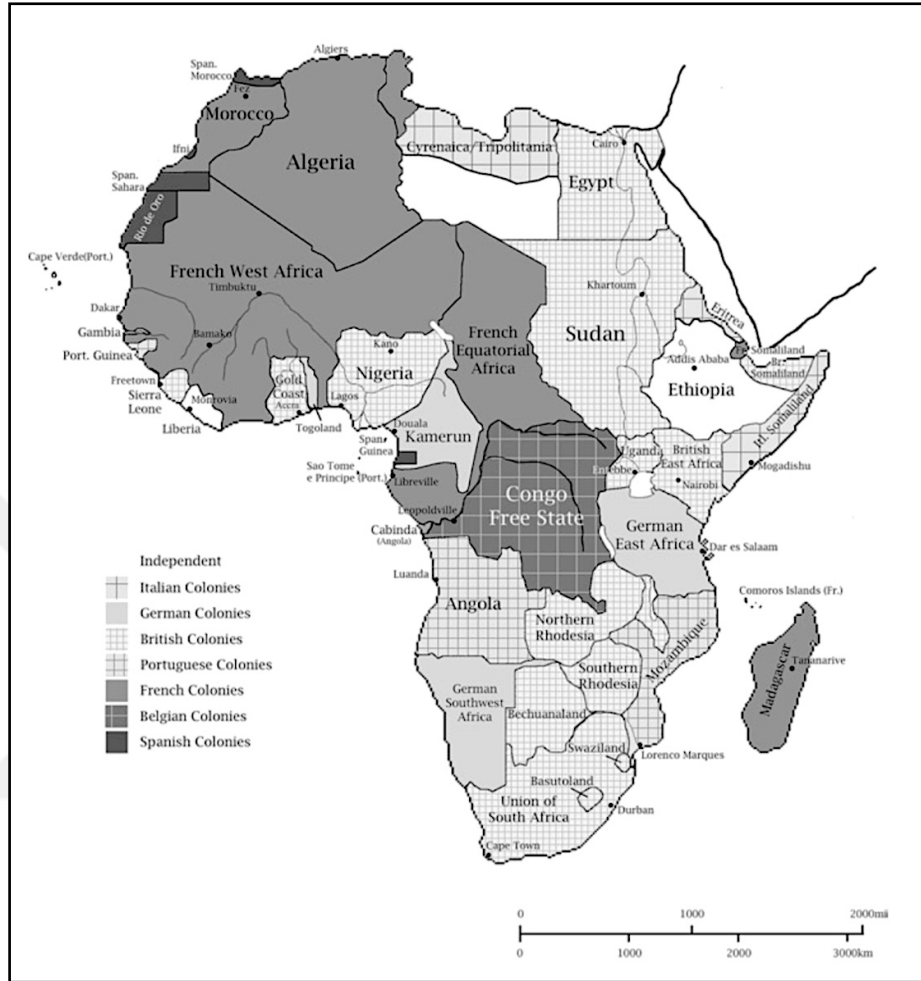
¹⁵⁷ E. W. Bovill, "Italy in Africa, Part 1", **Journal of the Royal African Society**, Vol. 32, No.127 (Apr., 1933), p.182.

¹⁵⁸ Akalın, a.g.e., s.297.

¹⁵⁹ Kavas, a.g.e., s.29.

¹⁶⁰ Akalın, a.g.e., s.300.

Harita 2 - Sömürge Afrika'sı, 1914 civarı.

Kaynak: Shanguhyia, Falola, a.g.e., 2018, s.vii.

Marc Ferro, sömürgeleştirme konusunda şu şekilde bir tipoloji oluşturmuştur:

1-Eski tip sömürgeleştirme: Yayılımcı türdedir, kendini kapitalist ortamda özgür rekabet olarak gösterir. 1830'da işgal edilen Cezayir bunun bir örneğidir.

2-Yeni tip sömürgeleştirme: Sanayi Devrimi ve mali kapitalizm ile ilişkilidir. 1871 sonrası Fransız işgallerinin çoğunda, özellikle Fas örneğinde göze çarpar. Ayrıca Birleşik Krallığın ve Almanya'nın Doğu ve Güney Afrika'daki yayılımcı faaliyetleri de bu kapsama girer.

3-Sömürgecilik olmadan emperyalizm: Bu da dönemsel olarak 1881'de Osmanlı İmparatorluğu'nun Cezayir'i fethi örneğidir. Sömürgeci topluluk yerleştirilmemiştir. Bu bayraksız emperyalizm, 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan bağımsızlık hareketlerine direnebilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu sömürgeci yerleştirmemiş, fethettiği yerlerde mali, idari yönetim dışında özel bir uygulamaya tabi tutmamış,

Türkleştirme politikası uygulamamıştır. Fethedilen yerler sadece askerî birlikler tarafından korunup yerel yöneticiler tarafından idare edildiği için de İmparatorluk bir süre sonra çoğu bölgede otoritesini kaybetmiştir.¹⁶¹

Guy de Bosschère'e göre, İslam yapı itibarıyla sömürgeci anlayışa uymaz. Çünkü islami fetih farklı toplumları boyunduruk altına alma amacı gütmeyen ve fethedilen ülkelerin ekonomik kaynaklarını sadece kendi menfaati için kullanmaz, hatta fethedilenleri ana bünyenin bir unsuru kabul edip, kendine tebaa yapardı. Arap Yarımadası'ndan çıkan ilk müslümanlar, Suriye'den başlamak üzere fethettikleri yeni yerlerin müslüman ahalisiyle işbirliği yapıp yeni fetihlere giderken, Avrupalılar ortak paylaşım dayalı yeni fetihler yürütmediler ve fethedileni yeni fetihlerde sadece kendi amaçları için kullandılar.¹⁶² Kısmî işgal politikası uygulayan Fransa'nın aksine Osmanlı Devleti, gitmiş olduğu her yerde sömürge değil de hayat verme amaçlı bulunmuştur, fethettiği bölgelerin en ücra köşelerine nüfuz etmeye çalışmıştır ve yerli halkların kalkınmasına gayret etmiştir.¹⁶³ Bunun anlayışın günümüzdeki etkilerine ilerleyen kısımlarda değinilecektir.

1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, Afrika ile bağlar zayıfladı ve bu ortak tarih unutuldu. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti, hem imparatorluktan uzaklaştığını göstermek istedi, hem de batılılaşma ve kalkınmaya odaklandı.¹⁶⁴ İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, Soğuk Savaş döneminde, Bağlantısızlık hareketinin de başlamasıyla, Türkiye kıtaya daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye, Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanma süreçlerini aktif biçimde destekleyip kıta genelinde onun üzerinde büyükelçilik açmıştır. Birçok Afrika ülkesi, bağımsızlık mücadelesi sürecinde Türkiye Cumhuriyetini özellikle demokratik kurumların inşası gibi konularda örnek almıştır.¹⁶⁵ Ancak Batı Bloku'ndan uzaklaşmaması ve güvenlik endişeleri sebebiyle bu ilgi sınırlı kalmış ilerleyen dönemde somutlaşmamıştır. Bununla birlikte Türkiye örneğin 1956'da Lagos'ta konsolosluk¹⁶⁶, 1957'de bağımsızlığını kazanan Gana'da ise 1962'de büyükelçilik

¹⁶¹ Marc Ferro, **Colonization: A global history**, London, Routledge, 1997, pp.18, 245.

¹⁶² Guy de Bosschère, **Autopsie de la Colonisation**'dan akt. Tandoğan, a.g.e., ss.212-213.

¹⁶³ Tandoğan, a.g.e., s.214.

¹⁶⁴ Mehmet Özkan, "What drives Turkey's involvement in Africa?", **Review of African Political Economy**, 37:126, 2010, p.533.

¹⁶⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Afrika ilişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, 5 Temmuz 2018.

¹⁶⁶ Özkan, a.g.m., s.534.

açmıştır.¹⁶⁷ 1970'lerde Türkiye dış politikasında çeşitlilik arayışına girmiş olsa da dönemin iç dinamikleri buna pek müsaade etmemiş ve Türkiye yine Batı eksenli politikasına devam etmiştir. Bu dönemde Batı ile oluşan yakınlığı ve bunun getireceği güvenlik gibi avantajları kaybetmek istemeyen Türkiye Cumhuriyeti, bu bloğun çizgisinde kalmaya özen göstermiştir. Bu sebeple örneğin 1951 ve 1953'te, BM Genel Kurulu'nda Fas'ın bağımsızlığı konusunun ertelenmesi lehine oy kullanan Türkiye, 1952'de Tunus'un bağımsızlığının Fransa ile Tunus arasında "iç sorun" olduğunu belirtmiş, Moritanya'nın bağımsızlığına çekimser oy kullanmış, ayrıca Türk yetkililere Angola meselesinde NATO müttefikleri ile aynı çizgide hareket edilmesi talimatı verilmiştir. Buna ek olarak, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ırkçı politikalar nedeniyle Uluslararası Çalışma Örgütü'nden çıkarılmasını desteklemiş, Nelson Mandela'nın özgürlüğünü talep eden mektubu imzalamaktan çekinmiş, 1967'de **apartheid** yani ırk ayrımı politikasını kınayan BM kararını desteklemiştir.¹⁶⁸ Bu diplomasi eksikliği nedeniyle Türkiye, iki kutuplu sistemde kendisine bağımsız ve bloksuz şekilde varlık alanı açmaya çalışan Bağlantısızlar'ın desteğini Kıbrıs meselesinde alamamıştır.¹⁶⁹ Dolayısıyla Cumhuriyet'in kuruluşundan 1998'e kadar olan sürede Afrika ülkeleri ile ilişkilerin, ekonomi ve güvenlik alanları şöyle dursun, tarihsel ve kültürel bağlardan ziyade, dönemin özellikle güvenlik dinamikleriyle uyumlu geliştiği, hatta dönem dönem olumsuz olduğu bile söylenebilir.

1998'de ise Afrika Eylem Planı'nın kabulüyle Türkiye, Afrika'ya olan ilgisini ve buna yönelik projelerini resmîleştirmiştir.¹⁷⁰ Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından hazırlanan bu planın hedefi, Sahraaltı Afrika ülkeleriyle ekonomik, ticarî ve kültürel ilişkileri geliştirmek, böylece siyasi ilişkilerin, sağlam ve uzun soluklu bir strateji çerçevesinde, sağlam bir zemine oturtulması olmuştur. Bu planda ayrıca bu ülkelerin uluslararası platformlarda (örneğin BM kuruluşları) Türkiye'ye desteğinin önemine vurgu yapılmıştır. Eylem planı, Türkiye'nin söz konusu ülkelerle diplomatik ilişkilerinin de güçlendirilmesini öngörmüştür (Gana'nın başkenti Akra'da, Fildişi Sahili'nin başkenti Abidjan'da, Zimbabve'nin başkenti Harare'de büyükelçilik

¹⁶⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Nijerya ilişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-nijerya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 5 Temmuz 2018.

¹⁶⁸ Türkkaya Ataöv, "Afrika ve Biz", Vatan, 21.03.1976'dan Elem Eyice Tepeciklioğlu, "Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika ilişkileri", **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2012, s.67.

¹⁶⁹ Elem Eyice Tepeciklioğlu, a.m., ss.67-68.

¹⁷⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Afrika ilişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, 26 Temmuz 2018.

açılması, Nairobi'deki ve Abuja'daki büyükelçiliklerin de maddi anlamda güçlendirilmesi). Planda hem bakanlığı ilgilendiren idari önlemler, hem de siyaset, ekonomik, kültürel ve askerî alanlarda hedefler ve yöntemler belirlenmiştir. Başlangıçta sınırlı da olsa meyve veren bu plan, dönemin ulusal ve uluslararası koşulları sebebiyle (Türkiye'de 2000'li yılların başında yaşanan ekonomik kriz) tam olarak uygulanamamıştır.¹⁷¹ Türkiye'de 2002 seçimlerinin ardından girilen süreçte değişen dış politika ile kıtaya daha fazla önem atfedilmiştir. Ahmet Davutoğlu'nun da belirttiği üzere, Türkiye küresel etkileşim rekabetinde yerini almak için başta Afrika olmak üzere yeterince ilgi göstermediği bölgelere yaklaşımını değiştirmek durumundadır.¹⁷² Bunun ardından 2005 yılı, Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edilmiştir. Buna ek olarak 2008 yılında, 49 Afrika ülkesi ile, Afrika Birliği dahil 11 uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisinin katılımıyla, İstanbul'da 1. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi düzenlenmiştir. Zirvede Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu ve Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi başlıklı belgeler kabul edilmiştir. Bu belgeler ışığında 2010'da toplantı yapılmış ve 2010-2014 dönemi için Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak Uygulama Planı kabul edilmiştir. 2014'te ise 2. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi Malabo'da düzenlenmiştir. Zirvenin sonucu olarak 2015-2019 dönemi için Ortak Uygulama Planı kabul edilmiştir ve bir sonraki zirvenin 2019'da Türkiye'de yapılması kararı alınmıştır.¹⁷³ Bu belgede " taraflar, Planı özellikle Afrika 2063 Gündemi ve 2015 Sonrası Kalkınma Gündemini gerçekleştirmeye katkıda bulunmak amacıyla, her iki tarafın yararına olacak kapsamlı işbirliğini daha da güçlendirmek için kabul etmektedirler" denmiştir. Bu belge, kıtaya Türkiye arasındaki ilişkileri siyasi, diplomatik ve ticari alanda, tarım ve kırsal kalkınma konusunda, sağlık, barış ve göç, arabuluculuk, enerji madenciliği, kültür turizm ve eğitim, medya ve haberleşme, çevre, gençlik ve spor alanlarında geliştirmeyi öngörmüştür.¹⁷⁴

Bu dönemde Türkiye'nin Sahraaltı Afrika ülkelerinde diplomatik temsilcilik sayısı artmıştır. Aynı şekilde bu ülkeler de Türkiye'de temsilcilik açmıştır. Bu çabalar günümüzde devam etmektedir. Genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa,

¹⁷¹ "Afrika'ya Açılım Eylem Planı", 2.baskı, Ankara, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Ağustos 1999 - Akt. Adem Akkaya, "Türk Dış Politikasında Afrika Kıtası ve 1998 Afrika'ya Açılım Eylem Planıyla Başlayan Yeni Dönemin Analizi", Yüksek Lisans Tezi, s.68.

¹⁷² Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yayınları, 2001, s.208.

¹⁷³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Afrika ilişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, 26 Temmuz 2018.

¹⁷⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Afrika - Türkiye Ortaklığı Ortak Eylem Planı 2015-2019", <http://afrika.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2019.pdf>, 28 Temmuz 2018.

2010 yılında Afrika Strateji Belgesi'nin de kabul edilmesiyle, ilişkilerin ortaklık şekline geçtiği, Türkiye'nin bölgedeki insanî krizlere ve altyapı eksikliğine çok duyarlı olduğu ve ticaret hacminin de siyasî ilişkilerin de buna paralel olarak gelişme gösterdiği söylenebilir.

Türkiye'nin varlığının en görünür olduğu ülkelerden biri Somali olmuştur. Somali'nin başkenti Mogadişu'da 1979'da açılan büyükelçilik, iç savaş nedeniyle 1991'de kapatılmış ve 2011'de tekrar açılmıştır. 2014'te ise Hargeysa Başkonsolosluğu faaliyete açılmıştır.¹⁷⁵ 2011'de Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Başbakan sıfatıyla Mogadişu'ya yaptığı ziyaret büyük yankı uyandırmış ve dönüm noktası olmuştur.

2. Kıtada ve Dünyada Somali'nin Önemi

Kıtanın doğusunda, Afrika Boynuzu'nda yer alan Somali, jeostratejik açıdan önem arz etmektedir. Kızıldeniz'in çıkışında, Aden Körfezi'ne kıyısı bulunan ülke, Arap Yarımadası'nın ucunda bulunan Yemen ile karşı karşıya konumlanmaktadır. Dolayısıyla Somali'nin önemi, Aden Körfezi'nin ticari öneminden bağımsız düşünülemez. Tek başına bakıldığında Somali birçok olumlu yöne ve potansiyele sahip olabilir ancak konumu gereği bölgede yaşanan olumsuzluklardan da doğrudan ya da dolaylı olarak anında etkilenme riski taşımaktadır. Dolayısıyla hem ticaret, hem doğal kaynaklar, hem de göç bağlamında yaşanacak olaylarda hayli duyarlı durumda olduğu söylenebilir. İlerleyen başlıklarda Somali'nin bu konularda nasıl konumlandığı ve ne şekilde etki aldığı veya almaya müsait olduğu incelenecektir.

2.1. Somali'nin Künyesi

Ülkeye ait istatistik veri bulmak hayli zor olmaktadır. İç savaş, istatistik altyapı ve sistemleri yok etmiş, süregelen çatışmalar ise veri toplama çalışmalarını güçleştirmiştir.¹⁷⁶ Dünya Bankası 1990, 2000, 2010 ve 2016 yıllarına ilişkin veriler sunmaktadır. 2016 verilerine göre Somali'de 14,3 milyon kişi yaşamaktadır. Ortalama yaşam süresi 56'dır. 2016 yılı için ilk ve orta öğretime kayıt bilgileri

¹⁷⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 26 Temmuz 2018.

¹⁷⁶ UNFPA, "Population Estimation Survey 2014", October 2014, (Çevrimiçi) <https://somalia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Population-Estimation-Survey-of-Somalia-PESS-2013-2014.pdf>, 3 Ağustos 2018.

bulunmamaktadır ancak 2010 verilerine göre ilk öğretim kaydı %23,5, orta öğretim kaydı ise %6'dır. Ülkenin ormanlık alanları 1990'dan beri azalmaktadır ve 2016'da 63,6 km² olarak hesaplanmıştır. Enerji tüketimine ilişkin bilgi bulunmamaktadır. 2010'da GSMH 6,49 milyar dolar iken 2016'da 6,75 milyar dolara yükselmiştir. 2016'da ihracat, GSMH'nin %15'ine tekabül ederken, ithalat %62'si olarak kaydedilmiştir. Bununla beraber ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ciddi gelişme göstermiştir: 1990'da 6 milyon dolar olan bu yatırımlar, 2000'de sıfırlanmış, 2010'da 112 milyon dolara, 2016'da da 339 milyon dolara yükselmiştir. Ülkenin savunma harcamaları 2010 ve 2016 yıllarında sıfır seviyesinde kaydedilmiştir. Ülkede mobil hat aboneliği 1990'da 100 kişide sıfır iken, 2000'de 0,9'a, 2010'da 5,4'e ve 2016'da 46,5'e yükselmiştir. İnternet kullanıcı sayısı, 1990 ve 2000'de sıfır iken, 2010'da nüfusun %1,3'üne, 2016'da ise %1,9'una denk gelmiştir. Bu verilere göre Somali, cari fiyatlarla 1990'da 514,8 milyon dolar resmî kalkınma yardımı almıştır. Bu sayı 2000'de 102,2 milyon dolara, 2010'da 505,7 milyon dolara ve 2016'da 1.169,4 milyon dolara ulaşmıştır.¹⁷⁷ Ülkenin ayrıca 2017 verilerine göre en çok ithalat gerçekleştirdiği ülkeler Çin (%17,6), Hindistan (%17,2), Etiyopya (%10,5), Umman (%10,3), Kenya (%6,9), Türkiye (%5,3) ve Malezya'dır (%4,1). Doğal kaynakları ise başta uranyumdur ve işlenmemiş demir, boksit, bakır, gaz ve biraz da petrol rezervleri bulunmaktadır.¹⁷⁸ Somali konumu itibarıyla da oldukça stratejik bir noktada bulunmaktadır. Tıpkı Yemen, Eritre, özellikle de Cibuti gibi, Akdeniz'den Hint Okyanusu'na açılan Bab-ül Mendeb Boğazı'nın ağzında bulunmaktadır. Dolayısıyla buradaki ticaret yollarının ve savaş gemilerinin geçiş güvenliği açısından hayli stratejik durumdadır, nitekim Somali haydutluğunun da durdurulması bu açıdan önemlidir.

Aden Körfezi, özellikle Arap Körfezi ülkelerinin petrol sevkiyatı için önemli bir geçiş noktasıdır. Suudi Arabistan'dan başlayan bir sevkiyat, Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz yerine Afrika'nın güney ucu yani Ümit Burnu'ndan dolaşarak gerçekleştirilse, gemilerin ABD seyahati 33 yerine 43 günde, Hollanda seyahati ise 23 yerine 39

¹⁷⁷ World Bank, "Country Profile/Somalia", (Çevrimiçi)
http://databank.worldbank.org/data/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=Country_Profile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=SOM, 3 Ağustos 2018.

¹⁷⁸ CIA, "The World Factbook - Somalia", (Çevrimiçi)
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>, 4 Ağustos 2018.

günde tamamlanır.¹⁷⁹ Bu bölgede bulunan Bab-ül Mendeb Boğazı ise, Süveyş Kanalı'nı kullanarak Akdeniz'e ya da Hint Okyanusu'na geçmek isteyen taşımacılar için mecburi istikamettir. Tahmini verilere göre 2016'da bu boğazdan günde 4,8 milyon varil ham petrol ve rafine petrol ürünleri geçiş yapmıştır.¹⁸⁰ Bu boğaz, İran Körfezi'nden yola çıkan tankerlerin de Süveyş Kanalı'na ya da Mısır'daki SUMED boru hattına ulaşmasını sağladığı için önemlidir. Dolayısıyla bu boğaz ve sevkiyat yolunun güvenliğinin sağlanması, kıyıdaş ülkelerin istikrar ve güvenliği ile yakından ilişkilidir: Dünyanın enerji açısından kilit noktalarından olan bu bölgede güvenliğin sağlanması ve korunması elzemdir. Nitekim 2018 yılında Yemen'deki iç savaşın taraflarından Husiler'in Suudi Arabistan tankerlerine düzenlediği saldırı ve sonrasında yaşanan tartışmalar, bu argümanı destekler niteliktedir. Bu sebeple bölgede istikrarsızlık kaynağı olan bir diğer sorun, Somalili haydutlar sorunu da bu bağlamda değerlendirilecektir.

Somali, 3.300 kilometre uzunluğundaki kıyı şeridiyle Afrika'da en uzun kıyı şeridine sahip ülkedir ve 1962'de kurulan Somali Liman Kurulu, ülkede limanlardan sorumlu kurumdur. Ülkede deniz ticareti 4 limanda gerçekleşmektedir. Bunlar Cibuti'ye yakın bulunan Berbera, Berbera'nın doğusunda, burna doğru yer alan Bosaso, başkent Mogadişu ve güneyde, Kenya sınırına doğru bulunan Kismayo'dur. Mogadişu Limanı ülkenin genel kargo girişi ve muz ihracatını sağlarken, Berbera Limanı'ndan çoğunlukla canlı hayvan ihracatı gerçekleştirilir. Bosaso Limanı da genel kargo girişi ve canlı hayvan ihracatı açısından önemlidir. Kismayo Limanı ise muz, canlı hayvan ve deniz ürünü ihracatının gerçekleştirildiği noktadır. Bunlara ek olarak, Berbera Limanı, Somaliland ve Puntland'da 2000'li yılların ortasında başlayan petrol arama faaliyetleri nedeniyle de çeşitli ekipmanların konuşlandığı yer olmuştur. Bununla beraber, vasıflı insan kaynağının ve donanımlı limanlar inşa etmek için malî kaynakların yetersiz olması sebebiyle liman tesisleri zayıf kalmıştır.

Bölgede ticarete ve taşımacılığa en büyük tehdit, Somalili haydutlardan gelmektedir. Bu bölgede haydutluk faaliyetleri, yani deniz taşıtlarına silahlı saldırı, yağma, gemi mürettebatı kaçırmaya ve hatta öldürme faaliyetleri, 2000'li yıllarda başlamıştır. Bu

¹⁷⁹ "Bab al-Mandeb incident highlights chokepoint risk", 27.07.2018, (Çevrimiçi), <https://www.argusmedia.com/de/news/1724967-bab-almandeb-incident-highlights-chokepoint-risk?backToResults=true>, 10 Kasım 2018.

¹⁸⁰ US Energy Information Administration, "Today in Energy: Three important oil trade chokepoints are located around the Arabian Peninsula", 4.8.2017, (Çevrimiçi), <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32352>, 10 Kasım 2018.

tehdidin birçok kaynağı bulunmaktadır. 1991'de yönetimin iç savaş sonucu çökmesinin ardından, ülkede otorite boşluğu doğmuştur. Somali'nin başlıca geçim kaynağı olan balıkçılık ise, yabancı gemilerin münhasır ekonomik bölge içerisinde izinsiz ve sınırsız avlanması nedeniyle zarar görmüştür. Buna ek olarak yine yabancı bandıralı gemilerin yoğun atık boşaltmasıyla Somali sahilleri ve suları kirlenmiş, birçok hastalığa sebep olmuştur. Neticede Somalili haydutlar, geçim kaynağı elinden alınmış eski balıkçılardır. Merkezî yönetim boşluğu ve liman görevlilerinin haydutlardan rüşvet alması, Somali sahilleri ve kara sularında güvenliği sağlayacak teşkilat yokluğuna sebebiyet vermiştir. Sonucunda Somali Devleti, kara sularından geçiş yapmakta olan gemileri koruyacak durumda olamamıştır. Ayrıca Somalili haydutlar da faaliyetlerini idame ettirebilmek için uygun üs bulabilmiştir. Somalili haydutların saldırılarının dünya ticaretine maliyeti yüksek olmuştur. Çünkü sadece ülkenin kara sularında değil, açık denizde de saldırı düzenlemektedir. Her şeyden önce dünyanın en tehlikeli bölgelerinden biri haline gelmiş bu körfezden geçecek gemilerin sigorta ücretleri artmıştır. Maliyetler, gemide ekstra güvenlik önlemi alan şirketler için de artmıştır. Bu bölgeden geçmek yerine Ümit Burnu'ndan dolanan gemiler ise seyir süresinin uzamasını, buna mukabil yakıt vb. maliyetlerin artmasını göze almaktadır. 2005-2011 yılları arasında saldırıların sayısı artmış, 1.101 saldırı rapor edilmiş, 217 gemi kaçırılmış ve ödenen fidye miktarı 338 milyon dolar olmuştur.¹⁸¹ 2005-2013 yılları arasında Somalili haydutların saldırıları 97 kişinin ölümüne ve saldırıya uğrayan gemilerin şirketlerine 385 milyon dolarlık bir maddi kayba sebep olmuştur. Dünya ticaretindeki maddi kayıp ise 18 milyar dolar olarak ölçülmüştür. Somalili haydutların fidyelerden elde ettiği yıllık gelir ise 53 milyon dolar seviyesindedir. Bu yüksek miktarların yanında ayrıca Somali haydutluğu, Doğu Afrika sahillerine turist ziyaretlerini %6,5 oranında, ton balığı avcılığını ise %26,8 oranında azaltmıştır.¹⁸² Özetle Somali haydutluğu hem dünya ticaretine, hem gemi şirketlerine, hem de çevre ülkelerin turizm faaliyetlerine ciddi zararlar vermektedir. Uluslararası toplumun aldığı önlemler sayesinde 2012'de Somali haydutluğu önemli ölçüde azalmıştır. Haydutlar sadece Somali açıklarında

¹⁸¹ Quy-Toan Do, Lin Ma, Claudia Ruiz, "Public versus Private Protection against Crime The Case of Somali Piracy", Policy Research Working Paper 7757, July 2016, (Çevrimiçi) <http://documents.worldbank.org/curated/en/492951469028942955/pdf/WPS7757.pdf>, p.2, 10 Kasım 2018.

¹⁸² World Bank, "Piracy in Somalia", (Çevrimiçi), <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Africa/Somalia/pirates-of-somalia-infographic.pdf>, 10 Kasım 2018.

değil, Aden Körfezi'nin büyük bölümünde, Hint Okyanusu'nun önemli bir kısmında aktiftir. Dolayısıyla gemiler için önemli olan bu bölgeyi güvenli şekilde geçip, Bab-ül Mendeb Boğazı'na, Cibuti'ye varmaktır. Başka bir deyişle, Somali'nin ve menşeli haydutlarının önemi, Cibuti'yi ve Bab-ül Mendeb'i ikinci plana atabilir, çünkü haydutların aktif olduğu bölgeden güven içinde geçemeyen gemiler zaten Bab-ül Mendeb'e varamayacaklardır. Bu yüzden Cibuti'de, sırf ülke daha güvenli olduğu için askerî ya da ekonomik yığılma yapmanın pek bir anlamı olmayacaktır. Bu da Somalili haydutlar ve ülkelerinin, özellikle Asya'dan gelenler için bölge geçişinde aslında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

İnsanî krizler ve insan eliyle çıkarılan krizlerin sık yaşandığı ülkeden göç faaliyetleri de komşu ve Batılı ülkeleri etkilemiştir. CIA verilerine göre, 2016 yılı itibarıyla dünyada 1,1 milyon Somalili mülteci bulunmaktadır.¹⁸³ BMMYK'nin Ocak 2018 verilerine göre Somali'de 2,1 milyon kişi ülke içinde yerinden edilmiştir. Ülkeye dönen 116.040 vatandaş bulunmaktadır. Ülkede ayrıca 15.259 mülteci ve 14.885 sığınmacı bulunmaktadır.¹⁸⁴ Buna ek olarak yaklaşık 900.000 Somali vatandaşı, iç savaştan, kötü iklim koşullarından, çatışmalardan ve ekonomik sebeplerden çevre ülkelere sığınmıştır: BMMYK'nin 2017 tarihli bir raporuna göre Kenya'da 308.700, Yemen'de 255.600 ve Etiyopya'da 246.700 Somali vatandaşı bulunmaktadır. Ayrıca dünyanın dört bir yanında da güçlü bir Somali diasporası bulunmaktadır.¹⁸⁵ Somalili göçmenlerin bir kısmı yasal yollarla farklı ülkelere giderken, bir kısmı da yasa dışı yollarla, özellikle Türkiye gibi transit geçiş haline gelmiş ülkeler üzerinden dünyaya açılmaktadır. Öte yandan 2011'den beri birçok Somalili, özellikle ABD ve Avrupa'dakiler, ülkeye geri dönmüştür, ayrıca 2013'te Somali Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Diaspora İşleri Dairesi, 2010'da Somaliland'da Somaliland Diaspora Ajansı, Puntland'da ise aynı yıl Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı bünyesinde diaspora dairesi kurulmuştur.¹⁸⁶ Resmî kurumlar bünyesinde bu birimlerin varlığı, Somali'nin göç konusuna ne kadar önem verdiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Devlet Başkanı Farmacu, Başbakan Hassan Kheyre ve Parlamentonun alt kanadının sözcüsü Mohamed Şeyh Osman Jawaari

¹⁸³ CIA, "The World Factbook - Somalia", a.y.

¹⁸⁴ UNHCR, "Somalia Fact Sheet", (Çevrimiçi)

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/63403.pdf>, s.1, 4 Ağustos 2018.

¹⁸⁵ UNHCR, "Somalia Situation 2017", May 2017, s.6, (Çevrimiçi),

<http://www.unhcr.org/591ae0e17.pdf>, 4 Ağustos 2018.

¹⁸⁶ Maimuna Mohamud, "Diaspora Return to Somalia: Perceptions and Implications", Heritage Institute for Policy Studies, Issue (7), June (2016), p.1.

de ABD ve Norveç'ten geri dönmüş kişilerdir ve çifte vatandaşlığa sahiptirler.¹⁸⁷ Somalili göçmenlerin geride kalan yakınlarına yaptıkları yardımlar da, bu ailelerin geçimi açısından önemli bir faktördür. Dünya Bankası verilerine göre yurt dışından Somali'ye yapılan para transferleri 2015 yılında 1,4 milyar dolar seviyesine ulaşmış ve GSYİH'in %23'ünü karşılamıştır.¹⁸⁸ Dolayısıyla diasporanın maddî anlamda da önemi bulunmaktadır denebilir. Buna ek olarak Somali kökenli birçok kişi de yerleştikleri ülkede önemli mevkilere gelebilmektedir. Bunlardan en yakın tarihli, ABD Kongre üyeliğine seçilen, Somali asıllı Ilhan Omar'dır. Omar, böylece Kongre'ye seçilen ilk Somali asıllı üye olmuştur. Bunun dışında moda dünyasında tanınan ve BM Kadın Genital Mütilasyon elçisi atanan Waris Dirie gibi isimler de diasporanın önemli üyeleri olarak yer bulmuştur.

Somali kaynaklı göç dalgaları o kadar önemli boyuta ulaşmıştır ki, dünyanın en büyük mülteci kamplarından biri Kenya'daki Dadaab kampıdır. Toplamda dört kamptan oluşan bu tesiste, 3 kampta 200.885 Somalili mülteci bulunmaktadır. Kenya'da ise toplamda 255.980 Somalili mülteci bulunmaktadır. Cibuti'deki mülteci kampında 12.139 Somalili mülteci, Etiyopya'daki kamplarda 257.283, Uganda'daki kampta ise 22.064 Somalili mülteci yaşamaktadır. Bunun dışında Eritre 2.149, Yemen ise 256.363 Somalili mülteciyi ağırlamaktadır.¹⁸⁹ Bu veriler Somali kaynaklı göç dalgalarının bölgede ne kadar etkili olduğunun göstergesidir.

2.2. Somali'nin Yakın Tarihi

Somali, terörizmle, iç savaşla, açlıkla, siyasi istikrarsızlık ve kuraklıkla anılagelmıştır. 1934'te Walwal olayı sonucunda İtalyan güçleriyle Etiyopya güçleri arasında Ogaden bölgesinde çıkan savaş, süreci İkinci Dünya Savaşı'na götüren olaylardan biri olmuştur. 1941'de Müttefik Devletlerin İtalyan güçlerini yenmesi sonucu bölgede İngiliz yönetimi, (daha sonra Cibuti olan) Fransız Somaliland'ına dokunmayacak şekilde genişlemiştir. 1943'te İngiliz desteğiyle ülkenin ilk milliyetçi siyasi partisi, Somali Gençlik Ligi kurulmuştur. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin 1946'da Somaliland'lılara devlet çatısı altında birleşmelerini ve artık öz yönetime

¹⁸⁷ Mahad Wasuge, "Youth Migration in Somalia: Causes Consequences and Possible Remedies", The Heritage Institute for Policy Studies, Mogadishu, April 2018, p.11.

¹⁸⁸ World Bank, "World Bank Makes Progress to Support Remittance Flows to Somalia", 10.06.2016, (Çevrimiçi), <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/06/10/world-bank-makes-progress-to-support-remittance-flows-to-somalia>, 19 Kasım 2018.

¹⁸⁹ United Nations Operational Portal, (Çevrimiçi) <https://data2.unhcr.org/en/situations/horn/location/220>, 21 Kasım 2018.

hazırlanmaları gerektiğini söylemiştir. 1950'de Bevin'in bu önerisi reddedilmiş ve İtalya'nın öncülüğünde BM Vesayet Konseyi'nin 10 yıllık görevi başlamıştır. İngiliz Somaliland'ı bu süreçte eski himaye statüsüne dönmüştür. 1960'ta önce İngiliz Somaliland'ı, ardından İtalyan Somaliland'ı bağımsızlığına kavuşmuş ve Somali Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Ogaden bölgesinin Etiyopya'nın kontrolüne bırakıldığı bu süreçte, 1963'te Etiyopya ve Somali arasında çatışmalar yaşanmıştır. 1969'da General Muhammet Siyad Barre, askerî darbe düzenleyerek Muhammet Hacı İbrahim Egal'in sivil yönetimini devirmiş ve Sovyetler Birliği'nin etkisi altında "Somali Demokratik Cumhuriyeti"ni ilan etmiştir. 1974'te ülkeyi kuraklık ve açlık dalgası vurmuştur ve birçok insan ülke içerisinde göç etmiştir. 1977'de ise Fransız Somaliland'ı yani Cibuti bağımsızlığını kazanmıştır. 1977-1978 yıllarında Somali ile Etiyopya arasında çıkan savaşta Sovyetler Birliği, Somali yerine Etiyopya'yı destekleme kararı almış ve Somali'deki boşluğu ABD doldurmuştur. Somali'nin savaşı kaybetmesinin ardından yüz binlerce Somali vatandaşı iltica etmiştir. 1982'de ülkede gerilla hareketleri kurulmuştur. Siyad Barre'nin müttefik gördüğü grupları silahlandırması ve düşmanlarını bu şekilde yok etmesi ülkede genel olarak aşırı silahlanmaya ve istikrarsızlığa yol açmıştır. Barre 1991'de Birleşmiş Somali Kongresi gerilla grubu tarafından devrilmiş ve Mogadişu'dan sürülmüştür. General Aidid ise Siyad Barre ile ilişkili olan klanları Mogadişu'dan sürmüştür. 1991'de Ali Mehdi Muhammed Somali Devlet Başkanı olarak göreve gelip, 1997'ye kadar kalsa da, istikrarı sağlamada başarısız olmuştur. Kuzeybatı bölgesinde etkin ve 1982'de kurulmuş olan Somali Ulusal Hareketi (SNM), tek taraflı olarak 1991'de bağımsız Somaliland Cumhuriyeti'ni ilan etmiş ve güneydeki çatışmalardan uzaklaşmıştır. 1992'de ise Mogadişu'da ateşkes ilan edilmesi, güneydeki savaş bölgesinde yaşanan kıtlıkla mücadele için insanî yardım örgütlerinin bölgeye girmesine olanak vermiştir. Aynı yıl BM, yardım çalışanlarının güvenliğini sağlamak için bölgeye özel temsilci atamıştır ancak birkaç ay sonra istifaya zorlanmıştır ve böylece UNOSOM 1 operasyonu son bulmuştur. Yıl sonunda BM Güvenlik Konseyi'nin 794 sayılı kararı, UNITAF'a, bu kapsamda ABD'nin Umut Operasyonu'na (**Restore Hope**), böylece barışı koruma operasyonlarına izin vermiştir. İlerleyen yıllarda Umut Operasyonu, bir kitaba ve filme de konu olmuş olan "Kara Şahin Düştü" (**Black Hawk Down**) helikopter olayının ardından tamamlanmış ve yerini 814 sayılı BM kararıyla ikinci operasyona yani UNOSOM 2'ye bırakmıştır. Aidid'in gerilla güçleri BM Barışı Koruma birliklerine saldırı kampanyası başlatmıştır. Ayrıca meşhur **Black Hawk**

Down olayının ardından ABD Başkanı Bill Clinton, 1994'te Amerikan birliklerinin Somali'den tamamen çekileceğini açıklamıştır. BM ekiplerinin bölgeden çekilmesi nispeten yumuşak olmuştur ancak bundan sonra bölgede karışıklık devam etmiştir ve gerilla güçleri, boşalan bölgeleri ve böylece stratejik noktaları ele geçirme yarışına girmiştir. Bu süreçte Aidid bir çatışmada öldürülmüştür. Bu arada Somaliland'ta istikrar nispeten sağlanmıştır. 2000'li yılların başında aşiretler arasındaki çatışmaya siyasî bir çözüm bulmak üzere düzenlenen çok sayıda uluslararası toplantı, sonuçsuz kalmıştır.¹⁹⁰ Bununla beraber, 2000'de Cibuti'de yapılan toplantıda aşiretler ve önemli siyasî yöneticiler, Abdülkasım Salat Hasan'ı Somali Devlet Başkanı olarak seçmiştir. Başbakanlık görevine ise Ali Halife Gelayat atanmış ve 1991'den beri ülkede ilk kez, geçiş amacıyla olsa da, hükümet kurulabilmiştir. 2006'da Mogadişu'daki hava ve deniz limanları, 1995'ten beri ilk kez faaliyete geçmiştir. 1998'de ise ülkenin kuzeyindeki Puntland, özerk bölge olarak ortaya çıkmıştır ve mevcut başkanı da Abdiweli Mohamed Ali Gaas'tır.¹⁹¹ 2012'de federal geçiş hükümetinin görevini tamamlamasının ardından Somali Federal Devleti kurulmuştur.¹⁹²

1990'lı yıllarda doğan otorite ve hizmet boşluğunu İslami hareketler doldurmaya çalışmıştır. Böylece 1993'te İslam Mahkemeleri ülkenin çeşitli bölgelerinde kurulmuştur. Fakat başka fraksiyonların da ortaya çıkmasıyla karışıklık başlayınca, bazı mahkemeler birleşip 2004'te çatı örgüt oluşturmuştur ve buna İslam Mahkemeleri Birliği (**Islamic Courts Union-ICU**) adını vermiştir.¹⁹³

İslam Mahkemeleri Birliği'nin alt grupları arasında o dönem Eş-Şebab da bulunmaktaydı. 2006'da İslam Mahkemeleri Birliği güçleri, geçici hükümet güçleri ve Etiyopya güçlerine karşı yenik düştü. Bunun devamında küresel cihat mantığına sahip olan Eş-Şebab, isyancı bir grup olarak kendine güçlü zemin buldu. 2007'de yaşanan kırılmadan sonra Amerika Birleşik Devletleri, Eş-Şebab'ı 2008'de terör örgütü olarak tanıdı. Bu dönemde Eş-Şebab, El-Kaide'nin izinden gideceğini ve Usame Bin Ladin'in doktrinini takip edeceğini açıklamış, ardından 2009'da El-Kaide'ye bağlılığını açıklamıştır. Şeriatı yaymak üzere faaliyet gösteren örgüt,

¹⁹⁰ Ioan M. Lewis, **Understanding Somalia and Somaliland**, New York, Columbia University Press, 2008, pp.124-128.

¹⁹¹ Puntland Government of Somalia, "About Puntland", (Çevrimiçi), <http://plgov.com/government/about-puntland#>, 4 Ağustos 2018

¹⁹² Shaul Shay, **Somalia in Transition Since 2006**, New Brunswick, Transaction Publishers, 2014, p.234.

¹⁹³ A.e., ss.35-37.

2007'de Somali Başbakanı'na düzenlediği saldırıyla etkinlik kazanmıştır ve bu saldırılar nedeniyle vatandaşlar ölmüş, yerinden edilmiştir. Eş-Şebab ayrıca BM yardım görevlilerini ve ülkedeki krize müdahil olan diğer Afrikalı devletlerin ve örgütlerin güçlerini de hedef almıştır. Buna ek olarak, örgüt Uganda gibi başka ülkelerde de saldırı gerçekleştirmiştir. 2010 yılına gelindiğinde Eş-Şebab, başkentin de bir kısmı dahil olmak üzere, Somali'nin yaklaşık üçte birini kontrol ediyordu.¹⁹⁴ 2011'de Kenya Hükümeti, Somali'nin güneyinde Eş-Şebab'a karşı operasyon başlatılmasına karar verdi ve gerekçe olarak da yabancı uyruklu kişilerin (İspanyol insanî yardım görevlileri dahil) kaçırılmasını, ayrıca örgütün "Kenya'nın toprak bütünlüğünü ve ulusal ekonomisini hedef alışı" gösterdi. Svahili dilinde "ülkeyi korumak" anlamına gelen "**Linda Nchi**" Operasyonu süresince Kenya güçleri de Eş-Şebab'ın saldırılarına maruz kalmış ve uluslararası toplumun desteğini almıştır.¹⁹⁵ Çokuluslu müdahaleler arasında ise en önemlilerden biri AMİSOM olmuştur. 2007'de başlatılan AMİSOM, BM Güvenlik Konseyi'nin de onayıyla, Somali'de barışı koruma faaliyetine başlamıştır. Ağustos 2017'de ise BM Güvenlik Konseyi'nin 2372 sayılı kararıyla AMİSOM'un üstlendiği kolluk görevlerinin Somali güvenlik güçlerine devredilmesine karar verilmiştir.¹⁹⁶ Eş-Şebab ise saldırılarına devam etmektedir. Ekim 2017'de 300'den fazla insanın ölmesine sebep olan saldırılardan birini örgüt üstlenmiştir. Örgüt, Haziran 2018'de de İçişleri ve Federal İşler Bakanlığına saldırı düzenlemiştir.¹⁹⁷ Bu örnekler çoğaltılabilir. 2017'de düzenlenen seçimlerde Muhammet Abdullah Muhammet (Farmacu) devlet başkanı seçilmiştir ve güvenlik alanında önemli ilerleme kaydetmiş, siyasi anlamda istikrar sağlamıştır. Yine de ülkede belli bölgelerde iç savaş koşullarının devam ettiği bilinmektedir.

¹⁹⁴ A.e., ss.97, 103, 111.

¹⁹⁵ A.e., ss.141-142.

¹⁹⁶ AMISOM, "AMISOM Background", <http://amisom-au.org/amisom-background/>, 3 Ağustos 2018.

¹⁹⁷ "Somali'deki bombalı saldırıda ölü sayısı 300'ü aştı", **Anadolu Ajansı**, 16.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalideki-bombali-saldirida-olu-sayisi-300u-asti/938875> ; "Somali'deki bombalı saldırıda ölü sayısı 27'ye yükseldi", 29.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalideki-bombali-saldirida-olu-sayisi-27ye-yukseldi/951061> ; Anadolu Ajansı, "Somali'de bakanlığa bomba yüklü araçla saldırı", 7.7.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalide-bakanliga-bomba-yuklu-aracla-saldiri/1197283>, 3 Ağustos 2018.

2.3. Somali'nin Ticarî İlişkileri

Her ne kadar istikrarsız bir ÷lke olsa da, Somali de vatandaşlarının hayatını idame ettirebilmek için belli ticarî ilişkiler yürütmektedir. Belli (insanî) kriz dönemlerinde düşüşler gözlemlense de Somali konumu nedeniyle aslında önem arz etmektedir, çünkü karasal bir ÷lke olan komşusu Etiyopya için denize çıkış noktasıdır.

Somali komşu ÷lkelerde, özellikle Etiyopya'da olduğu kadar yabancı yatırım çekmemekle birlikte ticaret alanında önemli gelişmelerin yaşandığı bir ÷lkedir.

ITC'den alınan bu verilere göre Somali'nin ithalat kaynağı bazı ÷lkeler Tablo 6'da gösterilmiştir. Tabloda gör÷lebileceğı üzere Türkiye 2010-2017 yılları arasında Somali'nin 7. büyük ithalat kaynağı olmuştur. Oysa ÷lkenin en büyük yardım donör ÷lkeleri çok daha aşağı sıralarda bulunmaktadır. Bunun sebebi yerel para birimi ve dolar kuru olabilir, çünkü bu yüzden Birleşik Krallık ya da ABD gibi ÷lkelerin ürünleri Somali için çok maliyetli olabilir. Ayrıca bu, söz konusu ÷lkelerin Somali ile ticarî ilişkilerini geliştirme arzusunda olmadığına da işaret edebilir.

Tablo 6 - Somali'nin İthalat Kaynakları (2010-2017)

Sıralama	Ülke	Toplam Tutar (\$)
1	BAE	4.190.358.000
2	Hindistan	2.303.404.000
3	Etiyopya	2.192.119.000
4	Çin	1.767.949.000
5	Umman	1.460.262.000
6	Kenya	1.445.820.000
7	Türkiye	538.411.000
8	Pakistan	398.619.000
9	Malezya	370.691.000
10	Mısır	352.533.000
13	Suudi Arabistan	268.097.000
14	ABD	230.337.000
16	İtalya	158.406.000
17	Fransa	146.572.000
20	Birleşik Krallık	90.912.000
22	Almanya	66.549.000
23	Hollanda	60.978.000
32	Japonya	18.221.000
33	Danimarka	15.914.000
34	Kanada	13.777.000
38	Norveç	9.109.000
43	İsveç	6.520.000
54	Avustralya	3.788.000
59	İsviçre	2.658.000
60	Finlandiya	2.376.000

Kaynak: ITC, "List of supplying markets for a product imported by Somalia (Mirror), Product: TOTAL All products", US dollar, (Çevrimiçi),

https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c706%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1, 23 Aralık 2018.

Tablo 7 - Somali'nin İhracatı (2010-2017)

Sıralama	Ülke	Toplam Tutar (\$)
1	Umman	736.000.000
2	BAE	571.182.000
3	Yemen	136.658.000
4	Hindistan	134.570.000
5	Çin	96.797.000
6	Bahreyn	45.755.000
7	Fransa	43.495.000
8	Pakistan	42.659.000
9	Japonya	21.214.000
10	Kuveyt	17.910.000
15	Türkiye	8.267.000
20	Almanya	5.713.000
26	ABD	3.829.000
36	Birleşik Krallık	1.145.000
39	Kanada	826.000
41	Avustralya	684.000
43	Hollanda	502.000
48	İsviçre	406.000
67	İsveç	73.000
68	Danimarka	73.000
77	Malezya	30.000
85	Norveç	12.000
126	Finlandiya	0

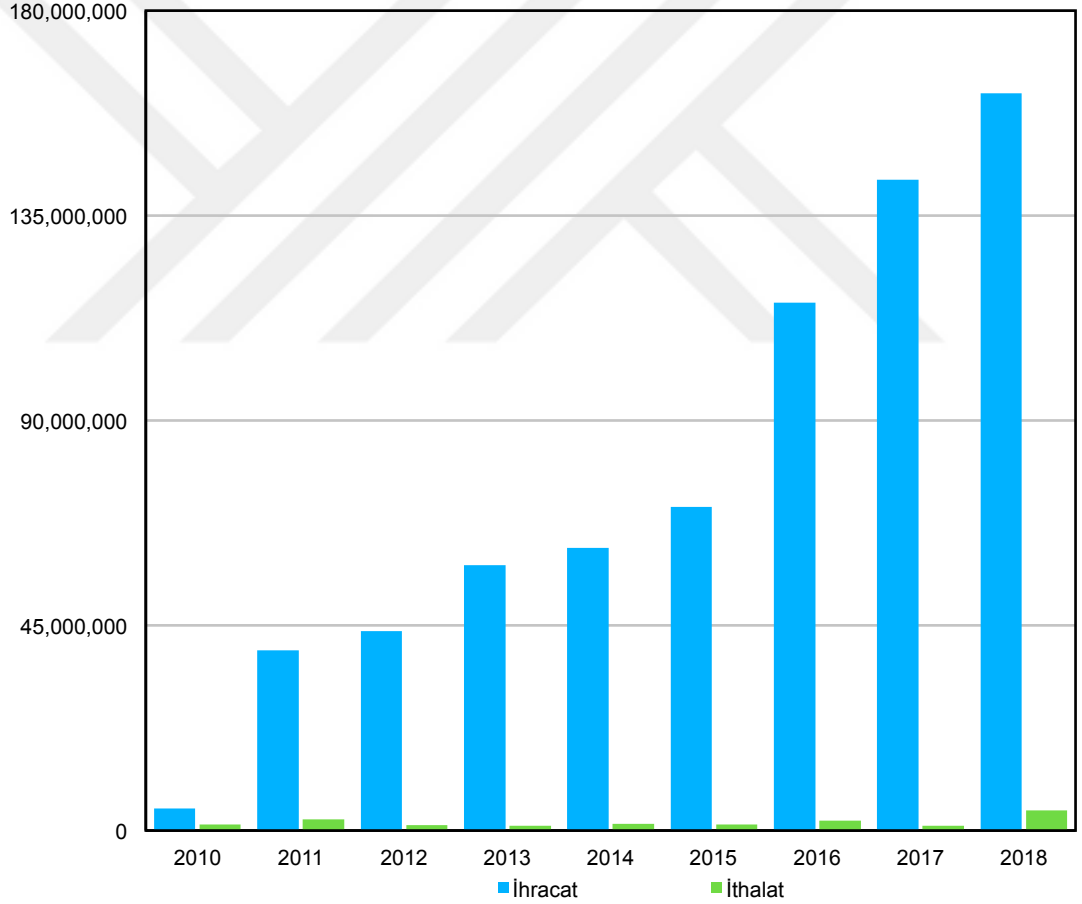
Kaynak: ITC, "List of importing markets for a product exported by Somalia (Mirror), Product: TOTAL All products", US Dollar, (Çevrimiçi),

https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c706%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1, 23 Aralık 2018.

ITC verileri kullanılarak hazırlanan Tablo 7'de ise Somali'nin 2010-2017 yılları arasında en büyük ihracat pazarları sıralanmıştır. Buna göre Türkiye 15. sırada yer

almaktadır. Buna karşılık Çin, Hindistan ve BAE'nin konumlarını neredeyse korudukları görülmektedir. Yine başlıca yardım donör ülkelerin geri sıralarda konumlandıkları gözlemlenmektedir. Bu veri, söz konusu ülkelerin Somali'den mal ve hizmet almaya istekli olmayışlarının, ülkenin ekonomisinin gelişmesine katkıda zayıf kaldıklarının göstergesi olarak yorumlanabilir. Başka bir deyişle bu ülkeler "balık tutmayı öğretmek yerine balık vermeyi" tercih etmektedir denebilir. Bunların istisnası Fransa ve Japonya sayılabilir. Türkiye'nin ise ticarî işbirliğini artırarak ilerleyen dönemde Somali'den daha fazla mal ve hizmet alması, konumunu güçlendirebilir.

Grafik 10 - Türkiye ile Somali İkili Ticareti (\$)

Kaynak: TÜİK, "Dış Ticaret İstatistikleri / Ülkelere Göre Dış Ticaret", (Çevrimiçi), <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5808>, 28 Aralık 2018.

Türkiye ile Somali'nin ticarî ilişkileri yıllar içerisinde önemli bir artış göstermiştir. TÜİK verilerinden derlenen bilgiler yukarıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 10'da belirtilen verilere göre Türkiye'nin ihracatı 2010 yılında 4.810.314 dolar iken, 2011 yılında neredeyse yedi katına, 39.547.534 dolara yükselmiştir. Bir diğer önemli yükseliş de 2016 yılında gözlemlenmektedir. Türkiye'nin Somali'ye ihracatı 2015 yılında 71.034.857 dolar tutarında iken, 2016 yılında 115.886.628 dolara ulaşarak yeni bir ivme yakalamıştır. Buna karşılık Türkiye'nin Somali'den gerçekleştirdiği ithalat da çok düşük ve istikrarsızdır denebilir. 2010 yılında Somali'den yapılan ithalatın tutarı 1.361.149 dolar iken, 2011'de 2.464.966 dolara yükselmiştir. O dönemde ülkede yaşanan kuraklık ve buna bağlı açlığın da sebebiyet verdiği düşüşle Türkiye'nin Somali'den ithalatı 2012'de 1.163.423 dolara, ardından 2013'te 1.051.799 dolara gerilemiştir. 2014 ve 2015 yıllarında bu seviye çok değişmezken 2016'da 2.156.056 dolar ile tekrar yükseliş kaydedilmiş fakat insanî krizin neticesi olarak 2017'de 1.030.152 dolar seviyesine inmiştir. 2018 geçici verilerine göre ise Türkiye'nin Somali'den ithalatı 4.421.571 dolara ulaşarak, 2010-2018 döneminin rekorunu kırmıştır.

Somali ayrıca yatırım çeken bir ülkedir. Dünya Bankası verilerine göre 2010'da 112 milyon dolar olan bu tutar, 2013'te ciddi bir artış yaşayarak 258 milyon dolara ulaşmış, 2017'de ise dönemin rekorunu kırarak 384 milyon dolara yükselmiştir.¹⁹⁸ Somali'ye yatırım yapan başlıca ülkelere ilişkin verilere erişmek mümkün olmamıştır. Bunların arasında Türkiye de vardır, ancak elde edilen tek veri, Başbakan Yardımcısı Lütfi Elvan'ın 2016'da "Somali'ye yapılan yatırımların 100 milyon dolara ulaştığı" açıklamasıdır.¹⁹⁹

2.4. Türkiye-Somali Siyasî İlişkileri

Türkiye, Somali ile 1979 yılında başkent Mogadişu'da büyükelçilik açmak suretiyle diplomatik ilişkiler tesis etmiştir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu misyon 1991 yılında faaliyetini sonlandırmış, 2011'de ise tekrar başlatmıştır.²⁰⁰ Türk Devleti, UNOSOM operasyonlarına da askerî olarak destek vermiştir. Hatta Korgeneral

¹⁹⁸ World Bank, Databank, (Çevrimiçi), <https://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=BX.KLT.DINV.CD.WD&country=SOM>, 12 Aralık 2018.

¹⁹⁹ "Somali'ye Yatırımlar 100 Milyon Dolara Ulaştı", **TRT Haber**, 22 Şubat 2016, (Çevrimiçi), <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/somaliye-yatirimlar-100-milyon-dolara-ulasti-236549.html>, 28 Aralık 2018.

²⁰⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye Somali Siyasî İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 4 Ağustos 2018.

Çevik Bir, bir dönem UNOSOM 2 komutanlığına getirilmiştir.²⁰¹ Mayıs 2010'da İstanbul'da 1. Somali Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansa Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri dahil üst düzey şahsiyetler, 55 devlet ile 12 uluslararası örgütün temsilcileri davet edilmiştir. Konferans kapsamında hazırlık toplantısı, güvenlik konularının ele alındığı yüksek düzeyli toplantı, işadamları ve yatırımcıların da katıldığı Somali'nin imar ve kalkınmasına yönelik toplantı gerçekleştirilmiştir. Konferans sonucu yayımlanan deklarasyonda, "risklere rağmen Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplumun Somali'deki istikrarsızlığa seyirci kalmayacağı ve bazı sorunlara hemen el atılmazsa denizlerdeki haydutluğa da mani olunamayacağı yönündeki iki madde ön plana çıkmıştır".²⁰² Bu vesileyle Türkiye, Somali'nin toprak bütünlüğünü, egemenliğini, istikrarını ve kalkınmasını desteklediğini her fırsatta dile getirmiştir. Bu konferansın ikincisi yine İstanbul'da, 2012 yılında, "Somali'nin Geleceğine Hazırlık: 2015 için Hedefler" temasıyla düzenlenmiştir.²⁰³ Bu konferansa 57 üst düzey devlet yetkilisi ve 11 uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisi katılmıştır. Konferansta katılımcılar, Somali'nin toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını desteklediğini tekrar belirtmiş, istikrar ve barışın inşasında gösterilecek çabaların önemini vurgulamıştır.²⁰⁴ Bu kapsamda Türkiye, Somali Güvenlik Sektörü'nün Yeniden Yapılandırılması Fonu kurulmasına yönelik çalışmaları başlatmıştır.²⁰⁵ Türkiye, hem ülkenin hem de bölgenin barış, istikrar ve terörle mücadele çabalarına askerî olarak da destek vermeye devam etmiştir. Türk Devleti, yurt dışındaki en büyük üslerinden birini Mogadişu'da 2017 yılında açmıştır. İçerisinde eğitim tesisleri de barındıran ve 400 dönümlük alana yayılan bu üssün maliyeti 50 milyon dolar olmuştur. 22 Ağustos 2017 itibarıyla, "Somali Türk Görev Kuvveti (STGK); Somali Silahlı Kuvvetlerinin teşkilat, eğitim, öğretim, askerî altyapı ve lojistik sistemlerinin iyileştirilmesi ile eğitimine destek sağlamak maksadıyla

²⁰¹ United Nations, "Somalia UNOSOM I, background", <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom1backgr2.html#three>, 4 Ağustos 2018.

²⁰² Mehmet Özkan, "Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası", 2014, SETA, s.63, (Çevrimiçi) http://file.setav.org/Files/Pdf/20141021153934_40_somali_web.pdf, 4 Ağustos 2018.

²⁰³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "II. İstanbul Somali Konferansı-Somali'nin Geleceğine Hazırlık: 2015 için Hedefler", <http://www.mfa.gov.tr/2-istanbul-somali-konferansi.tr.mfa>, 4 Ağustos 2018.

²⁰⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "The Second İstanbul Conference on Somalia, Final Declaration, 1 June 2012, İstanbul", http://www.mfa.gov.tr/the-second-istanbul-conference-on-somalia-final-declaration_-1-june-2012_-istanbul.en.mfa, 5 Ağustos 2018.

²⁰⁵ "Opening remarks by H.E. Recep Tayyip Erdoğan, Prime Minister, the Republic of Turkey", <http://somalikonferansi.mfa.gov.tr/somali-konferansi-acilis-konusmasi.en.mfa>, 5 Ağustos 2018.

Somali'de görevlendirilmiştir".²⁰⁶ Bölgenin istikrarına katkıda bulunmak isteyen Türk Devleti, "Türk Silahlı Kuvvetleri Deniz Unsurlarının, Korsanlık/Deniz Haydutluğu Ve Silahlı Soygun Eylemleriyle Mücadele Amacıyla Yürütülen Uluslararası Çabalara Destek Vermek Üzere Aden Körfezi, Somali Karasuları Ve Açıkları, Arap Denizi Ve Mücavir Bölgelerde Görevlendirilmesi Hususunda Anayasanın 92nci Maddesi Uyarınca Hükümete Bir Yıl Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar"ı 2009'da kabul etmiş, Türk kuvvetlerinin bölgedeki faaliyetlerine devam etmesi için görev süresini her yıl olmak üzere 2019'a kadar uzatmıştır. Çünkü "2008 yılı sonu itibariyle üçü Türkiye bağlantılı onbeş gemi ve otuzyedisi Türk olmak üzere üçyüzü aşkın denizci rehin alınmıştır. Türkiye bağlantılı üç gemi de bilahare serbest bırakılmıştır. Ayrıca, bölgede seyreden bazı ticaret gemilerimiz korsan/deniz haydutlarının saldırısından son anda kurtulmuş olup, benzer vakalarla karşılaşılması riski çok yüksektir" denmiştir.²⁰⁷

3. Somali'nin Türkiye Açısından Önemi

Somali, Doğu Afrika'da önemli ülkelerden biri konumundadır ve sıkça insanî krizlere sahne olmaktadır. Bu sebeple, "yardım için yardım" ilkesini benimsemiş Türkiye'nin bu ülkeye kayıtsız kalması beklenemez. Türkiye'nin bu ülkeye gerçekleştirdiği yardımlar ve bu sayede başlattığı akımlar, yumuşak güç açısından değerlendirilecektir.

3.1. Türkiye'nin Somali'ye Gerçekleştirdiği Yardımlar

Türkiye'nin Somali'de en çok dikkat çeken faaliyetleri arasında yardımlar bulunmaktadır. Bu yardımlar aslında Afrika çapında Türkiye'yi diğer donör ülkelerden farklı bir konuma koymaktadır. Somali'ye yönelik yardımları incelemeyen önce Türkiye'nin genel olarak yardım stratejisinden ve itibar yönetiminden bahsetmekte fayda vardır.

Türkiye'nin kültürel anlamda tanıtımı için birçok kampanya düzenlenmiştir ancak çalışma gereği Türkiye'nin yardım kampanyaları, özellikle de Somali'ye yönelik faaliyetleri esas alınmıştır. 2011'deki kuraklık döneminde Türkiye

²⁰⁶ Türk Silahlı Kuvvetleri, "Somali Türk Görev Kuvvetinin Mogadişu/SOMALİ'de Göreve Başlaması", <http://www.tsk.tr/Home/Detay/413>, 6 Ağustos 2018.

²⁰⁷ Resmî Gazete, TBMM Karar no. 934, 10 Şubat 2009, (Çevrimiçi), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090213-2.htm>, 8 Ağustos 2018.

Cumhurbaşkanı'nın Başbakan sıfatıyla Mogadişu'ya düzenlediği ziyaret takdir edilmiştir. Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun, 2012'deki İstanbul Somali Konferansı'ndaki konuşmasında Erdoğan'ı, Somali'ye öncelik verdiği için tebrik etmiş, ailesiyle düzenlediği ziyaretin dayanışma göstergesi olduğunu vurgulamış, Türkiye'nin Somalililerle çalışma sicilinin etkileyici olduğunu belirtmiştir.²⁰⁸ Erdoğan ise 2011'deki BM Genel Kurul toplantısında yaptığı konuşmada "Mogadişu'daki Büyükelçiliğimizi de yeniden hizmete açarak yardımların gecikmesine güvenlik sorunlarının bahane edilemeyeceğini dünyaya göstermiş olduk" demiş, sömürgeci zihniyet ile Afrika'ya verdiği zararı eleştirmiş ve Türkiye'nin hiçbir hesap yapmadan, insanî ve vicdanî ilkelerle yardımlarını sürdürceğini eklemiştir.²⁰⁹ Nitekim Türkiye, 2015'te terminal tadilat işlemleri tamamlanan Mogadişu Aden Adde Havalimanı'nın açılışını yapmıştır. İç savaşın başlamasıyla uçuşların pratikte askıya alınmasının ardından havalimanı atıl hâle gelmiştir. Ancak Türkiye'nin girişimleriyle havalimanı modern hâle getirilmiş ve 2015'te tam anlamıyla faaliyete girmiştir.²¹⁰ Bu havalimanına THY'den başka sefer düzenleyen şirketin bulunmaması, Türkiye'nin bu ülkeye ne olursa olsun yatırım yapmakta kararlı olduğunu göstermektedir denebilir. Havalimanı bünyesinde Sivil Havacılık Uygulamalı Eğitim Merkezi de kurulmuştur. "Somali'de Sivil Havacılık Eğitimleri için yapılan ilk tesis olma özelliği taşıyan"²¹¹ merkez, Türkiye'nin aynı zamanda bilgi birikimini aktarmaya da önem verdiğini, tek amacının gerekli binaları inşa edip, aynî ya da nakdî yardım yapıp ülkeyi kaderine terk etmeye niyetli olmadığını ispatı olarak görülebilir. Buna ek olarak, 2015'te Mogadişu'da Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin açılması da Türkiye'nin Somali'nin altyapısına ve hizmet sektörüne önem verdiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. TİKA'nın 2016 verilerine göre bu hastanede ayda ortalama 6.000 hasta tedavi edilmekte, 100 ameliyat

²⁰⁸ "Opening remarks by H.E. Ban Ki-moon, Secretary General, the UN", <http://somalikonferansi.mfa.gov.tr/opening-remarks-by-ban-ki-moon-secretary-general-the-un.en.mfa>, 11 Ağustos 2018.

²⁰⁹ "BM Konuşmasının Tam Metni", **USA Sabah**, 23.09.2011, <http://www.usasabah.com/Guncel/2011/09/23/erdoganin-bm-konusmasinin-tam-metni>, 11 Ağustos 2018.

²¹⁰ TİKA, "Somali", 2016, s.14 (Çevrimiçi), <https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/SOMAL%C4%B0%20YEN%C4%B0.pdf>, 11 Ağustos 2018.

²¹¹ TİKA, "TİKA'nın Somali'de Yaptığı Sivil Havacılık Uygulamalı Eğitim Merkezi Hizmete Açıldı", http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_somali%27de_yaptigi_sivil_havacilik_uygulamali_egitim_merkezi_hizmete_acildi-38274, 11 Ağustos 2018

gerçekleştirilmektedir. Yine yalnızca maddî yardımla kendini sınırlandırmayan Türk Devleti, Somalili sağlık personelinin eğitmek amacıyla 98 Türk doktoru kısa süreli olarak Somali'de görevlendirmiştir. Somali'nin sosyal altyapısına da önem veren Türkiye, Somali'de faaliyet gösteren "Save Somali Women and Children" (Somalili Kadınları ve Çocukları Kurtarma) adlı STK işbirliğinde Somali'de 100 kadına yönelik meslek edindirme kursları düzenlenmiş, kadınların kendi işlerini kurmaları adına ekipman desteğinde bulunmuş, kurs süresince ise herhangi bir geliri olmayanlara gıda yardımı yapmıştır. Kurstan mezun olan kadınların kendi işlerini kurmaları sağlanarak, ailelerine ve topluma ekonomik değer üreten bireylere dönüşmesi sağlanmıştır.²¹² 2013'te İHH işbirliğiyle Mogadişu'da tarım okulu ve bu okul bünyesinde Somali'de ilk kez sera kurulmuştur. 2015 yılı itibarı ile Zemzem Üniversitesi bünyesinde bir Ziraat Fakültesine dönüşen okul ile Somali'de modern tarım tekniklerinin yayılmasına katkıda bulunmaktadır.²¹³ Bu süreçte THY'nin de Somali markasında önemli bir yeri olmuştur. Dünyada Somali'ye sefer düzenleyen tek havayolu şirketi THY'dir. 2017'de Fransız sosyal medya fenomeni Jérôme Jarre, THY'yi Doğu Afrika'daki kıtlığa ve insanî krize kayıtsız kalmamaya çağırıştır.²¹⁴ Amerikalı aktör Ben Stiller da aynı çağırışı sosyal medyada paylaştığı bir videoda²¹⁵ yinelemiştir. Bu çağrılar dünya kamuoyunu harekete geçirmiştir. Sosyal medyada "#TurkishAirlinesHelpSomalia" etiketiyle başlatılan kampanya sonucu "#lovearmyforsomalia" sloganıyla yardım kampanyası düzenlenmiştir. Dünya çapında on binlerce kişinin yardımıyla, hedeflenen 2 milyon dolar seviyesinden daha yüksek bağış toplanmış ve neticede THY, 12 Mayıs 2017'de sosyal medyadan yaptığı paylaşımla Somali halkına 500 ton gıda ve 2 milyon litre su dağıttığını duyurmuştur.²¹⁶

Gerçekleştirilen bu projeler Türkiye'nin Somali'ye sadece kriz anında değil, genel olarak altyapı ve kalkınma konusunda da yardım ettiğinin göstergesi olarak

²¹² TİKA, a.g.e., ss.17, 21.

²¹³ A.e., ss.24-25.

²¹⁴ "#TurkishAirlinesHelpSomalia", <https://www.youtube.com/watch?v=xWS5v-Gclow>, 11 Ağustos 2018.

²¹⁵ "Ben Stiller. Turkish airlines help somalia", <https://www.youtube.com/watch?v=b9xFFPQylmQ>, 11 Ağustos 2018.

²¹⁶ Türk Hava Yolları resmî Twitter hesabı, https://twitter.com/TK_TR/status/862919150221393920?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E862919150221393920&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.yeni-safak.com%2Fekonomi%2Fthy-somali-kampanyasinin-hikayesini-paylasti-2657755, 11 Ağustos 2018.

değerlendirilebilir. Başka bir deyişle Türkiye, Somali'yi adeta baştan yaratarak, kalıcı olarak geliştirmek, Somali'de kalıcı iz bırakmak istemektedir.

Dış yardımların konu alındığı bölümlerde de anlatıldığı üzere Türkiye'nin Somali'ye 2017'de yaptığı RKY tutarı 60,6 milyon dolardır ve bu ülke en çok Türk yardımı alan ikinci ülke olmuştur. Başka bir deyişle, Türkiye kriz anında uluslararası toplumun dikkatini Somali'ye çekebiliyor ise de, uzun vadede, olağan zamanlarda da bu ülkeye desteklerini sürdürmektedir. Nitekim Türkiye Somali'de 2017 yılında 90 su kuyusu açmıştır. Türkiye, Afrika'da 2017'de en çok Çad'da (145 adet) su kuyusu açmıştır ve ardından gelen Sudan ile Somali'deki sayılar eşittir.²¹⁷

Türkiye'nin Somali'ye yaptığı bir başka önemli yardım da askerî eğitim tesisleri inşa ve donatılmasıdır. Mogadişu'daki Harp Okulu ve Astsubay Hazırlama Okulu için tam teşekküllü bir tesis inşa edilmiştir, Eylül 2017'de hizmete açılmış ve hatta ilk mezunlarını da vermiştir.²¹⁸

3.2. Yardımların Türkiye'nin Rekabetçi Kimliğine Etkisi

Türkiye'nin Somali'ye gerçekleştirdiği yardımlar, Somali'de diğer ülkelerin yaptığına kıyasla daha görünür ve "gizli gündemsiz" şeklinde tanımlanabilir. Bu varsayımı en çok destekleyebilecek olan da Somalili ve diğer yabancı yönetici ve yetkililerin açıklamalarıdır. Şüphesiz Türkiye, gerçekleştirdiği bu yardımlarla eleştirilere de konu olmaktadır. Bu varsayımın gerçekliği, medya ve içerik analiziyle ortaya çıkarılabilir. Çalışmanın bu kısmında bu açıklamalar ele alınacak ve nitel bakımdan incelenecektir.

Türkçe dilindeki açıklamaların başlıca kaynağı olarak Anadolu Ajansı seçilmiştir. Bunun sebebi, ajansın kaynaklarının ve irtibat imkânlarının genişliği, bu nedenle Somalili ve yabancı yetkililerin demeçlerine ulaşmanın kolaylığı, ayrıca çalışma kapsamında ajansın arşivine ulaşmanın araştırmacı açısından kolaylığıdır. Ajans arşivinde, 2010-2019 yılları arasında, Türkçe dilinde, Somali devlet ve hükümet yöneticileri, kurum yetkilileri, ayrıca insanî ve kalkınma yardımları alanında çalışan yabancı yetkililerin demeçleri taranmıştır. Bu taramanın amacı, Türkiye'nin insanî ve kalkınma yardımlarının Somali'ye olan etkisini birinci ağızdan öğrenmek, Türkiye'nin etkisini diğer donör ülkelerinkiyile kıyaslamak, Türkiye'ye bu alanda yöneltilen eleştirileri ortaya çıkarmaktır.

²¹⁷ TİKA, a.g.e., s.93.

²¹⁸ TİKA, a.e., s.54.

Bulunan Türkçe demeçler kaynağına göre şöyle sınıflandırılacaktır:

1-Somalili eski ve mevcut devlet yetkilileri

2-Somalili sivil aktörler

3-Türk ve Somalili olmayan tüm diğer aktörler.

Daha sonra bu demeçlerdeki ortak ifadeler tespit edilerek sıklık incelemesi yapılacaktır.

Buna göre Anadolu Ajansı arşivinden 46 haberde geçen 56 adet demeç incelenmiştir. Bu haberler Türkiye ile Somali ilişkileri, Türkiye'nin Somali'deki faaliyetleri ve varlığı, Türk yardım modeli, yabancı devletlerin faaliyet ve yardımları ekseninde incelenmiştir.

Tablo 8 - Türkçe Demeçler, 2010-2019				
	AKTÖRLER			
SÖYLEM	SOMALİLİ ESKİ VE MEVCUT DEVLET YETKİLİLERİ	SOMALİLİ SİVİLLER, SİVİL TOPLUM AKTÖRLERİ	TÜRK VEYA SOMALİLİ OLMAYAN TÜM DİĞER AKTÖRLER	TOPLAM
DESTEK, KALICILIK, KATKI, GÜVENİLİRLİK	8	4	0	12
KARDEŞLİK, SICAKLIK, DUYGUSAL BOYUT, MİNNET, TEŞEKKÜR	15	6	6	27
GERÇEKÜSTÜ TANIMLAMA, MUCİZE, UNUTULMAZ	6	2	2	10
TÜRKİYE MODELİ, İSTİSNA, DİĞERLERİNDEN AYRI OLMA, ÖNCÜLÜK, "EN"LER VE "İLK"LER	9	3	6	18
STRATEJİK ORTAK, KAPSAYICI VE UZUN VADELİ FAALİYET	10	6	1	17
DÜNYANIN DİKKATİNİ ÇEKME, KÖPRÜLÜK, SESİ DUYURMA	7	1	3	11
TÜRKİYE'NİN BENZERLERİNDEN FARKLARI, KIYASLAMA	8	5	6	19
DEMEÇ SAYISI	29	17	10	56

46 haberden 56 demeç içerisinde 7 adet ifade kategorisi öne çıkmaktadır:

- Türkiye'nin desteği, kalıcı ortaklığı, katkıları, güvenilir ortaklığı
- Kardeşlik vurgusu, hareket ve ifadelerde sıcaklık, duygusal boyut, minnet duygusu, teşekkür
- Türkiye'ye yönelik gerçeküstü tanımlamalar, mucize benzetmesi, unutulmazlık ve sonsuzluk sıfatları
- Türkiye modeline vurgu, Türkiye'nin istisnai durumu, diğerlerinden ayrışması, yaptığı "en"ler ve "ilk"ler

- Türkiye'nin stratejik ortaklığı, kapsayıcı ve uzun vadeli faaliyetleri
- Dünyanın dikkatini hem yardımlara hem Somali'ye çekme, köprü vazifesi, ses duyurma
- Türkiye'nin benzerlerinden olumlu farkları, kıyaslama ifadeleri.

Taranmış olan haberlerin ve demeçlerin miktarı ise şöyledir:

- Somalili eski ve mevcut devlet yetkilileri: 29 demeç
- Somalili sivil aktörler: 17 demeç
- Türk ve Somalili olmayan tüm diğer aktörler: 10 demeç.

Bazı ifadeler, birden fazla sınıfa dahil edilmiştir, dolayısıyla yüzde olarak hesaplamak mümkün olmayacaktır, doğrudan tekrar sayılarına odaklanılacaktır.

Bulgular ise şöyledir: Somalili eski ve mevcut devlet yetkililerine ait 29 demeç içerisinde, en çok kardeşliğe vurgu yapılmış, duygusal boyut telaffuz edilmiş, minnet ve teşekkür ifade edilmiştir (15 kez). Ardından ise 10 kez, Türkiye'nin stratejik ortak olduğu, faaliyetlerinin kapsayıcı olduğu yani hem kalkınma hem de insanî boyuta odaklandığı, ayrıca uzun vadeli olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak Somalili eski ve mevcut devlet yetkilileri, Türkiye'yi benzerlerine göre sıkça kıyaslamıştır: 8 kez yapılan bu kıyaslamalarda özellikle yardımların verimliliği, hızı ve kapsayıcılığı diğer donörlere göre ön plana çıkmaktadır. Yine aynı yetkililer, Türkiye'nin ve Türk kurumlarının, kriz anlarında dünyanın dikkatini Somali'ye çektiğini, örneğin THY'nin dünyanın kalanıyla "köprü vazifesi" gördüğünü, AA'nın "Somali'nin sesini duyurduğunu" 7 kez vurgulamıştır.

Somalili siviller ve sivil toplum temsilcilerinin demeçlerinde ise özellikle kardeşlik, minnet duyguları (6 kez) ve uzun ve kapsayıcı faaliyet vurgusu (6 kez) tespit edilmiştir. Bu kişiler ayrıca Türkiye'yi benzerleriyle kıyaslamış, olumlu yönde farklarını dile getirmiştir (5 kez).

Türk veya Somalili olmayan aktörlerin arasında ise Afrikalı ve Batılı aktörler yer almaktadır. Bu kişiler duygusal boyuta vurgu yapıp, Türkiye'ye faaliyetlerinden dolayı teşekkür ederken (6 kez), aynı sıklıkta Türk modeline de vurgu yapıp, Türkiye'nin "ilk"leri ve "en"leri yaşattığını, istisnai olduğunu ve yine aynı sıklıkta Türkiye'nin benzerlerinden olumlu ayrıştığını ifade etmişlerdir.

Genel toplama bakıldığında ise şöyle bir sıklık sıralaması ortaya çıkmaktadır:

- 1-Kardeşlik, sıcaklık, duygusal boyut, minnet, teşekkür: 27 kez
- 2-Türkiye'nin benzerlerinden farkları, kıyaslama: 19 kez
- 3-Türkiye modeli, istisna, diğerlerinden ayrı olma, öncülük, "en"ler ve "ilk"ler: 18 kez
- 4-Stratejik ortak, kapsayıcı ve uzun vadeli faaliyet: 17 kez
- 5-Destek, kalıcılık, katkı, güvenilirlik: 12 kez
- 6-Dünyanın dikkatini çekme, köprülük, sesi duyurma: 11 kez
- 7-Gerçeküstü tanımlama, mucize, unutulmaz: 10 kez.

Görüldüğü üzere demeçlerde en çok kardeşlik vurgusu yapılmış, minnet duyguları ifade edilmiştir. Bu sıra dışı bir veri olmayabilir. Ancak Türkiye'nin benzerlerinden farklarının 19 kez vurgulanıp kıyaslama yapılması, bunların da olumlu yönde olması, çalışmanın varsayımlarını doğrular niteliktedir. Ayrıca üçüncü sırada Türk modeli, istisna, öncülük, diğerlerinden ayrı yere sahip olma, "en"leri ve "ilk"leri yaşıyor olma, 18 kez vurgulanmıştır. Bu bulgu da yine varsayımı desteklemektedir.

Aynı işlem Türk olmayan basın kuruluşlarından, yine aynı tarih aralığında, İngilizce ve Fransızca dillerinden geçen 21 adet haber ve köşe yazısına da uygulanmıştır. Taramanın bu kısmında karşılaşılan en büyük güçlük ise yabancı basının Türkiye'nin Afrika açılımını genel olarak yani kıta bazında değerlendirmesi, dolayısıyla Somali özelinde haber ve açıklama bulma güçlüğü olmuştur. İngilizce kaynaklar The Guardian (1), Reuters (2), BBC (3), Somalia Report (1), Al Jazeera (2), Garowe Online (1), Foreign Policy (1), Al Bawaba (1) ve Wardheer News (1) iken, Fransızca kaynaklar Agence France-Presse (1), Slate Afrique (2), IRIN News (1), Huffington Post (1), Le Point Afrique (1), Le Monde Afrique (1) ve Radio France Internationale (1)'dir.

Tablo 9 - İngilizce ve Fransızca Haberler, 2010-2019			
SÖYLEM	HABER KAYNAKLARI		TOPLAM
	İNGİLİZCE	FRANSIZCA	
EKONOMİK, SİYASİ, STRATEJİK ARAYIŞ, BAŞTAN ÇIKARMA, LOBİCİLİK	7	12	19
MÜSLÜMAN KİMLİK, OSMANLI, ERDOĞAN'IN KİMLİĞİ, TÜRKİYE'DEKİ ÖZGÜRLÜKLER	11	14	25
TÜRKİYE'NİN FAALİYETLERİNE ÖVGÜ, "İLK"LER, GÖRÜNÜRLÜK, POPÜLERLİK, İTİBAR, AYRICALIK, FARKLILIK	12	7	19
MADDİ ANLAMDA TÜRKİYE'NİN YARDIMLARININ DİĞER DONÖRLERLE KIYASLANMASI, TÜRK MODELİ	18	7	25
TÜRK YARDIMLARINA VERİMLİLİK VE TEK TARAFLILIK ELEŞTİRİSİ	7	1	8
YARDIMLARIN TARAFLILIĞI, ÜLKEYE YAYILMAMASI	3	0	3

Bu haberlerde ise 6 söylem kategorisi öne çıkmaktadır:

- Türkiye'nin ekonomik, siyasî, stratejik çıkarları ve arayışları, baştan çıkarma, lobicilik
- Türkiye'nin müslüman kimliği, Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliği, Türkiye'deki özgürlük ortamı, sömürge geçmişi, Osmanlı tarihi
- Türkiye'nin faaliyetlerine övgü, "ilk"ler, Türkiye'nin faaliyetlerinin görünürlüğü, popülerliği, itibarı, ayrıcalığı, farklılığı
- Maddî anlamda Türkiye'nin yardımlarının diğer donörlerle kıyaslanması, Türk modeli
- Türk yardımlarına verimlilik ve tek taraflı çalışma eleştirisi
- Türk yardımlarının bölgesel oluşu, yayıldığı alan.

Bulgular ise şu yöndedir: İngilizce kaynaklarda özellikle Türkiye'nin yaptığı yardımlar, diğer donörlerle maddî kıyaslamaya konu olmuştur (18 kez). Ardından önem verilen, Türkiye'nin faaliyetlerine övgü, "ilk"lere imza atması, görünürlük sağlaması, itibar sağlaması, ayrıcalık ve farklılık yaratmasıdır (12 kez). Türkiye'nin müslüman kimliğine, Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsına vurgu ve Türkiye'deki siyasî ve özgürlük ortamının eleştirisi ise 11 kez konu edilmiştir. Türkiye'nin ekonomik, siyasî ve stratejik çıkar ve arayışları olduğu 7 kez vurgulanırken, yaptığı yardımların verimliliği ayrıca tek taraflı olma eleştirisi, 7 kez ifade edilmiştir. Son olarak İngilizce

dilindeki bu kaynaklarda yardımların taraflı oluşu ve sadece merkezî yönetim ve Mogadişu'ya odaklandığı, Somaliland ve Puntland'ı hedef almadığı, 3 kez dile getirilmiştir. Fransızca dilindeki 8 kaynaktaki ise öne çıkan müslüman kimlik vurgusu, Erdoğan'ın şahsına vurgu ve siyasî ortam ile özgürlükler eleştirisidir (14 kez). Ardından Türkiye'nin ekonomik, siyasî ve stratejik arayışları olduğu 12 kez vurgulanmıştır. Türkiye'nin faaliyetlerine övgü, "ilk"leri yaşatması, görünür ve popüler olması, itibar ve ayrıcalık sahibi olması 7 kez ifade edilmiştir. Maddî anlamda yardımlarının diğer donörlerle kıyaslanması da 7 kez tespit edilmiştir. Fransızca dilindeki haberlerde verimlilik ve tek taraflı çalışma eleştirisi sadece 1 kez tespit edilirken, yardımların ülkeye yayılmaması ve sadece belli bir bölgeye hizmet etme eleştirisine rastlanmamıştır. Neticede yabancı dilde, Somali, ABD, Birleşik Krallık ve Fransa kaynaklı haberlerde en göze çarpan Türkiye'nin diğer donörlerle kıyaslanması (25 kez) ve müslüman, Osmanlı kimliğinin vurgulanmasıdır (25 kez). Bunun ardından en çok dile getirilen, Türkiye'nin ekonomik ve siyasî arayışlarının, çıkarlarının olması (19 kez) ve Türkiye'nin faaliyetlerine övgü, "ilk"lere imza atması, faaliyetlerin görünürlüğü, popülerliği, itibarı, ayrıcalık ve farklılık yaratması (19 kez). Türkiye'nin yardımlarının verimliliği ve tek başına, tek taraflı çalışma eleştirisi toplamda 8 kez ifade edilirken, yardımların ülkenin tamamına yayılmama eleştirisi sadece 3 kez, o da İngilizce kaynaklarda zikredilmiştir.

Türkçe yapılan araştırmada Somalili yetkili ve sivillerin açıklamalarına odaklanılmış, çoğunlukla olumlu ifadeler tespit edilmiştir. Türk veya Somalili olmayan yetkililerin de tutumları olumlu olmuştur. Fakat yabancı dildeki basında çıkan haberler ve fikirlerde, diğer kaynaklardaki ile aynı argümanlara her zaman rastlanmamıştır. Örneğin İngilizce yayın yapan Somali kaynaklarından birinde, Türkiye'nin İslami faaliyetleri çok öncelediği, bu kadar imamın ülkeyi kurtarmayacağı, ülkenin doktor ve mühendislere ve hastanelere ihtiyacı olduğu eleştirisi göze çarpmıştır.²¹⁹ Dahası, yine Somali kaynaklı İngilizce dilindeki bir haberde de yardımların Mogadişu ve merkezî yönetim bölgelerini hedef aldığı belirtilmiş, örneğin Puntland'a da yardım ve yatırım gelip gelmeyeceği sorulmuştur.²²⁰

²¹⁹ "Turkey's Divine Mission", **Somalia Report**, 02.08.2012 (Çevrimiçi), http://piracyreport.com/index.php/post/2731/Turkeys_Divine_Mission_, 18 Aralık 2018.

²²⁰ "Should Puntland count on Turkey Somalia promises?", **Garowe Online**, 01.04.2016, (Çevrimiçi), <https://www.garoweonline.com/en/news/puntland/editorial-should-puntland-count-on-turkey-somalia-promises>, 20 Aralık 2018.

Söz konusu Türkçe, İngilizce ve Fransızca tanımlamalar olumlu ve olumsuz olarak da sınıflandırılabilir.

Tablo 10 - İfadelerin Sınıflandırılması	
Olumlu	Olumsuz
Kardeşlik, sıcaklık, duygusal boyut, minnet, teşekkür	Türkiye'nin ekonomik, siyasî, stratejik çıkarları ve arayışları, baştan çıkarma, lobicilik
Türkiye modeli, istisna, diğerlerinden ayrı olma, öncülük, "en"ler ve "ilk"ler	Türkiye'nin müslüman kimliği, Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliği, Türkiye'deki özgürlük ortamı, sömürge geçmişi, Osmanlı tarihi
Stratejik ortak, kapsayıcı ve uzun vadeli faaliyet	Türk yardımlarına verimlilik ve tek taraflı çalışma eleştirisi
Destek, kalıcılık, katkı, güvenilirlik	Türk yardımlarının bölgesel oluşu, yayıldığı alan
Dünyanın dikkatini çekme, köprülük, sesi duyurma	
Gerçeküstü tanımlama, mucize, unutulmaz	
Türkiye'nin faaliyetlerine övgü, "ilk"ler, Türkiye'nin faaliyetlerinin görünürlüğü, popülerliği, itibarı, ayrıcalığı, farklılığı	
Maddî anlamda Türkiye'nin yardımlarının diğer donörlerle kıyaslanması, Türk modeli	

Türk yardımlarına ve varlığına en büyük muhalefeti Eş-Şebab yürütmektedir. Terör örgütü, yardımların Somali halkını zehirlemek için gönderildiğini, tarihi geçmiş

gıdaların gönderildiğini, Türkiye'nin diğer Batılı devletlerle bir olup Somali'yi sömürgeleştirmek istediğini iddia etmiştir.²²¹ Örgüt, Türkiye Burslarını almaya hak kazanan öğrencilere, Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçiliğine ve THY'ye hizmet veren bir güvenlik görevlisine de saldırmıştır.

Tüm bu bulgulardan çıkan sonuç ise şöyle detaylandırılabilir. Türkiye, diğer "konvansiyonel" donörlerin aksine sahada bulunarak görünürlüğünü artırmış ve bu sayede itibarını artırmıştır. Diğer aktörler Kenya'nın başkenti Nairobi'de veya Mogadişu Havalimanı'nda konuşlanmışken, Türk aktörler, devlet yöneticileri de dahil olmak üzere, halkın arasına karışmış, ihtiyaç sahipleriyle bir araya gelmiş, görünür olmuşlardır. Dahası, Türkiye'nin kalkınma faaliyetleri yine temel ihtiyaçlara odaklanmış, ana asfalt yol inşası, hastane inşası, havalimanı ve liman işletmesi gibi adımlarla görünürlük kazanmıştır. Dolayısıyla diğer aktörlerin yaptığı yardımlar belki miktar olarak daha fazla olsa da görünürlük ve kalp ve akılda yer edinme açısından zayıf kalmıştır denebilir. Somali'nin kuraklığa bağlı açlık krizi yaşadığı dönemde Türk devlet heyetinin, sanatçılar ve iş adamlarıyla beraber Somali sokaklarında gezmesi, halkın ve yöneticilerin dikkatinden kaçmamış, bu ziyaretleri "mucizevi" ve "rüya gibi" görmelerine sebebiyet vermiştir. Çünkü zor zamanda kendilerine uzanan en görünür el, 20 yıl sonra ilk kez Afrika dışından bir devlet heyetinin ülkeye gelmesi olmuştur. Bu nedenle tüm "en"ler ve "ilk"ler de Türklere atfedilir olmuştur, "Erdoğan" ve "İstanbul" isimleri bebeklere verilmiştir. Türkiye'nin böylesi ayrıcalıklı ifadelerle konu olmasının bir başka sebebi de şüphesiz dinî kimliğidir. İncelenen haberlerde de anlatıldığı üzere bu kimlik, Türk yardım görevlilerinin, Batılı muadillerinin giremediği bölgelere erişmesini sağlamış, duygusal bağ oluşmasına imkân vermiştir. Dahası, Türkiye'nin Osmanlı mirası, Afrika'da herhangi bir sömürü geçmişinin olmaması, aksine Batılı devletlere karşı bağımsızlık faaliyetlerini desteklemiş olması da yöneticilerin hafızasındadır. Ancak özellikle Fransız basınında bu kimlik daha çok oryantalist bir dille, nötr gibi olmakla beraber biraz alaycı tonda ifade edilmiştir. Bu kapsamda o dönem başbakanlık görevini yürüten Erdoğan'ın Türkiye'deki konumu, gazeteci ve aktivistlere yönelik tutumu, FETÖ ve diğer terör örgütleriyle mücadele bağlamından bağımsız değerlendirilerek, "despot" bir imaj çizilmiş, satır arasında da "Kendi ülkesinde bunları yapan bir yönetici, başka bir ülkeye nasıl iyilik götürebilir?"

²²¹ "Alshabab says Turkey leading new western conspiracy to colonize Somalia", **Hiiran Online**, 09.03.2012, (Çevrimiçi), https://hiiraan.com/news4/2012/Mar/23139/alshabab_says_turkey_leading_new_western_conspiracy_to_colonize_somalia.aspx, 1 Ocak 2019.

ifadesi okunmuştur. Oysa buna benzer bir eleştiri ve ima ABD veya Çin'e yöneltilmemiştir. Dolayısıyla bu kimlik hem olumlu hem olumsuz bir faktöre dönüşmüştür.

Türkiye'nin farkını ortaya koyan unsurlardan biri de "köprülük vazifesi" olmuştur. Özellikle THY, Kızılay ve AA'ya yöneltilen bu övgü, Türkiye'nin Somali'nin sesini duyurduğunun, dünyanın dikkatini krizdeki bu ülkeye çektiğinin, yardımların hızlanmasına vesile olduğunun, diğer ülkeleri ve aktörleri seferber ettiğinin, Somali'yi dünyaya bağladığının göstergesidir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin de itibarına katkı sunmaktadır denebilir.

Övgülerin önemli bir kısmında da "Türk modeli" ifadesi göze çarpmaktadır. Bu da çalışmanın temel varsayımıdır. Türkiye, hem insanî hem kalkınma yardımlarını kombine ederek, uzun vadeli, kapsayıcı ve kalıcı işler yürütmektedir. Somalili yetkililer ve sivil aktörler de buna sıkça vurgu yapmıştır. Vurgulanan bir diğer unsur da Türkiye'nin ülkenin kendi kendine iyileşmesini beklemeden, iyileştirme hareketine başlamasıdır. Nitekim Türkiye Mogadişu'da büyükelçiliğini 2011'de açarken, Birleşik Krallık 2013'te, Çin, Katar ve BAE 2014'te, ABD ise 2018'de açmıştır ve hatta ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Heather Nauert yaptığı yazılı açıklamada, bu adımın "Somali'nin gösterdiği gelişmenin yansıması olduğunu" belirtmiştir.²²² Türkiye işte tam da bu noktada benzerlerinden ayrılmaktadır çünkü ülkenin iyileşmesini beklememiş, onu iyileştirmek üzere adımlar atmıştır. Türkiye'nin bu faaliyetleri, 2011'in Somali'de "Türk İyilik Yılı" ilan edilmesine sebep olmuştur.

Fransızca ve İngilizce haberlerde Türkiye'ye getirilen bir başka eleştiri de, ekonomik, siyasî, diplomatik ajandayla harekettir. Bu anlamda Türkiye adeta "çek defteri diplomasisi" yürütmekle eleştirilen Rusya ile aynı kefedede değerlendirilmiştir. Bunun gerekçesi olarak da Türkiye'nin Batı'dan ve özellikle AB'den olumlu cevap alamadığı için başka kapıları çalması, Batı ile arası bozulduğu için başka piyasalar bulmak zorunda kalması, yine Batı yanlısı ve kibirli ton kullanılarak ifade edilmiştir. Türkiye'nin 2008-2009 döneminde BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için, Afrika açılımı sayesinde bu ülkelerden destek almayı başardığı ifade edilmiş, Türkiye'nin ticaret hacminin Somali'ye yaptığı yardımlar sayesinde önemli artışlar yakaladığı söylenmiştir. Oysa Türkiye on yıllardır dünyanın her bölgesinde afet ve kriz

²²² US Department of State, "Reestablishment of a Permanent Diplomatic Presence in Somalia", 04.12.2018, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/12/287876.htm>, 15 Ocak 2019.

dönemlerinde var olmuş, yardım götürmüştür ve hâlâ Arakan'daki Rohingya'lara yardım etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti elbette Afrikalı ülkelerle de ticaretini geliştirmek istemektedir. Ancak bunu yaparken gizli emelleri olduğunu söylemek, kısmen sömürgeci emperyalist bakış açısının bir ürünü olacaktır. Bununla beraber Türkiye'nin bu varlığı sayesinde herhangi bir avantaj sağlamadığını söylemek de öznel bir yaklaşım olur, çünkü Somali, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından terör örgütüne tavır alan ve okullarını kapatarak personeline çıkış süresi veren ilk devlet olmuştur. Şüphesiz ki bunda Türkiye ile aralarındaki sıkı bağın da payı vardır, ancak Türkiye'nin sırf böyle durumlarda avantaj sağlayabilmek için yabancı ülkelere yardım götürdüğünü söylemek tarafsızlıktan uzak bir değerlendirme olacaktır.

Türkiye'nin sahip olduğu, daha doğrusu temkinli olması sayesinde kendine yarattığı bir başka avantaj da Somali'nin içişlerine karışmama. Türkiye aşiretler arası savaşa hiçbir zaman müdahil olmamış, bununla beraber istikrarı sağlamaya ve terörle mücadeleye yönelik uluslararası oluşumlara katılmıştır. Türkiye ayrıca ikili olarak da Somali'ye bu konularda destek vermiştir. Ancak örneğin ABD'nin aksine Somali'deki iç savaşa hiçbir zaman taraf olmamış, hiçbir aktörü diğerinin aleyhine desteklememiş, dolayısıyla "çatışma üstü" bir konum edinmiştir. Hatta Eş-Şebab'ın saldırılarına rağmen de ülkedeki faaliyetlerine son vermemiştir. Bu da Türkiye'nin oraya salt yardım, kalkınma ve destek amaçlı gittiğini, ülkede karışıklıktan beslenmek gibi bir amacı olmadığına işaret etmektedir. Şüphesiz Türkiye yaptığı yardımlar nedeniyle diğer ülkelerden daha fazla sempati toplayacaktır, ancak bu sempatinin kaynağını "çek defteri diplomasisi" olarak değerlendirmeden önce, 1990'lı yıllarda iç savaş döneminde veya Körfez (Katar) krizinde diğer aktörlerin nasıl tutum aldığını iyi incelemek ve özeleştiri yapmalarını beklemek gerekir.

Türkiye'ye getirilen bir başka eleştiri de yardım faaliyetlerini diğer aktörlerle eşgüdüm halinde yürütmemesi, tek başına hareket etmesi, dolayısıyla verim konusunda risk oluşturmaması, ayrıca sadece Somali'nin belli bölgelerine, özellikle başkent ve civarına odaklanması, Puntland ve Somaliland gibi bölgelere aynı çabayı sarf etmemesidir. Aslında bu bölgesellik eleştirisi bir anlamda, bir önceki unsur bakımından bir avantaja dönüşebilir. Puntland, olası petrol rezervleriyle dikkat çeken bir bölgedir. Eğer Türkiye gizli ekonomik çıkarlara sahip olsaydı doğrudan Puntland'da önemli etkinlik gösterebilirdi. Dahası, tek tarafı olarak bağımsızlığını ilan eden ancak tanınmayan Somaliland meselesinde Ankara, 2013'te önce

kolaylaştırıcı rolünü daha sonra da arabuluculuğu üstlenmiştir. Bununla beraber yardımların daha kapsayıcı ve verimli olması için daha fazla çaba sarf edilebilir. Mogadişu Belediye Başkanı Muhammed Nur'un 2013'teki açıklaması oldukça çarpıcı bir örnektir: "Birleşmiş Milletler'den bilgisayar istesem, [talebi] değerlendirmeleri aylar alacaktır. Bana 7.000 dolarlık malzeme vermek için 50.000 dolarlık harcama yapacaklardır. Türkiye'den bilgisayar istersem, ertesi hafta gelirler." ²²³ Ancak Türkiye'nin faaliyetlerini en iyi özetleyen, eski Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud'un 2014'teki açıklamasıdır: "Türkiye ile ilişkimiz bir Çin atasözünde denildiği gibi 'adama balık verirsen bir gün karnını doyurursun, ama balık tutmayı öğretirsen hayat boyu doyurursun' şeklinde."²²⁴ Bu ifade de aslında Türk Devleti'nin yardım anlayışını açıkça özetlemektedir. Türkiye uzun vadeli ve kalıcı kalkınma amacıyla olduğu için, ihtiyaç sahibi ülkeyi yardımlara bağımlı kılmak yerine, bu ülkenin yardımlarla kalkınmasını ve dönüşmesini, kendi ayakları üzerinde durmasını hedeflemektedir.

²²³ Kyle Westaway, "Turkey is poised to cash in on a stable Somalia", **Quartz**, 17 Eylül 2013, <http://qz.com/124918/turkey-is-poised-to-cash-in-on-a-stable-somalia/>, 27 Nisan 2016.

²²⁴ "Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud Türkiye'de", 29.08.2014, (Çevrimiçi), <https://www.haberler.com/somali-cumhurbaskani-hasan-seyh-mahmud-turkiye-de-6430281-haberi/>, 16 Ocak 2019.

SONUÇ

Küreselleşen dünyada devletler, silahların tek başına işe yaramayacağını, bazı durumlarda istediklerini elde edebilmek için yumuşak güce başvurmaları gerektiğini fark etmişlerdir. Bu çerçevede yumuşak güç, pratiğe kamu diplomasisiyle geçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de bunun önemini fark ederek, özellikle tarihi mirası nedeniyle güçlü olduğu kültürel alanda faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Bu faaliyetlerin temelinde elbette, hem bilinçli hem bilinçsiz olarak, dünya sahnesinde olumlu itibar edinme arzusu vardır. Bu arzu aynı zamanda bir sonuca da dönüşmektedir. Her ülke dünyada belli bir sığata ve konuma sahip olmak ister ve birçoğu sahiptir de. Fakat bunun iyi ya da kötü oluşunu devletler kendi hareketleri ile, kamu ise önyargıları ve gözlemleri ile belirler.

Türkiye, kültürel bağlarını cömertlik, misafirperverlik ve yardımseverlik unsurlarıyla tamamlayarak dünya sahnesinde kendine farklı bir konum kazandırmak istemektedir. Nitekim 2011'de başlayan Suriye iç savaşının yarattığı göç dalgalarına birinci elden tanıklık etmekte, müdahil olmakta ve benimsediği politikayla takdir toplamaktadır. Kendi sınırları içerisinde ağırlamakta olduğu sığınmacı ve mülteciler bir yandan, dünyanın geri kalanında da uzun yıllardır yapmakta olduğu yardımlar sayesinde belli bir konuma ulaşmıştır. Türkiye, insanî yardımları ve kalkınma yardımlarını birleştirerek, aslında Batılı aktörlerin ortaya attığı LRRD kavramını hayata geçirmekte ve bunu gözle görülür şekilde yapabilen ender ülkeler arasında yer almaktadır. Bunun sahnelendiği ülkelerin başında da Afrika ülkeleri gelmektedir. Türkiye'nin farkını ortaya koyan unsurlardan en önemlisi LRRD'dir denebilir.

Dış politikasında yaşadığı dönüşümle sadece Batı'ya odaklanmayı bırakıp, dünyanın geri kalan bölgelerine de ilgi göstermeye başlayan Türk Devleti, 2000'li yılların başından beri Afrika'ya özel önem atfetmektedir. Afrika kıtası, dünyada insan eliyle ve doğal sebeplerden insanî krizlerin sıkça yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir. Önce sömürge bölgesi olarak bilinen kıta, bu devrin bir mirası olarak, fakirlik, açlık, doğal afet, iç savaş, kölelik, kabile savaşları ve siyasî ve ekonomik istikrarsızlıkla anılagelmıştır. O devrin emperyalist devletleri, kaynaklarını sömürdükleri bu coğrafyaya bugün kalkınma yardımı yapmaktadır ve fakat samimiyeti sorgulanır durumdadır. Bu sebeple diğer tüm donörler de benzer şekilde sorgulanmaktadır. Ancak sömürge geçmişi olmayan ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde Sahraaltı Afrika'nın bir kısmıyla iyi ilişkiler geliştirmiş olan Türk

Devleti'nin diğer aktörlerden ayrışması için birçok sebep bulunmaktadır. Bunların başında insanî ve kalkınma yardımlarını birleştirmeyi başaran ve artık dünya literatüründe yeri olan "Türk modeli" yer almaktadır. Türkiye, ihtiyaç halindeki bir ülkeye bir yandan acil ve olağanüstü yardım götürürken, diğer yandan bu ülkenin altyapısına ilişkin, eğitim, sağlık ve ekonomik alanlarda gelişimine katkı sağlamaya yönelik faaliyetler de yürütmektedir. Türkiye'yi diğer donörlerden ayıran ise hızı, bürokratik kolaylığı, ayırt etmeden yardım götürmesidir.

Çalışmanın son bölümünde haberlerin nitel içerik analizi yapılmıştır. Somali dilini bilmemek, Somali haber kaynaklarının sınırlı olması, her medya kaynağının kamu erişimine açılmaması gibi güçlüklerle karşılaşmış olsa da, 2010-2019 arasında yerli ve yabancı kaynaklardan Türkçe dilinde 46 haber, İngilizce ve Fransızca dillerinde ise 21 haber taranmıştır. Türkçe haber kaynağı olarak AA seçilmiş, bu haberlerde Somalili eski ve mevcut Devlet yetkilileri, Somalili sivil aktörler ve Türk ve Somalili olmayan tüm diğer aktörler olarak sınıflandırılmıştır. İngilizce ve Fransızca dillerinde ise 16 kaynaktan yayınlanan haberler değerlendirilmiştir. Türkçe haberlerdeki ifadeler 7 ortak kategoriye ayrılmıştır: "Kardeşlik, sıcaklık, duygusal boyut, minnet, teşekkür", "Türkiye'nin benzerlerinden farkları, kıyaslama", "Türkiye modeli, istisna, diğerlerinden ayrı olma, öncülük, 'en'ler ve 'ilk'ler", "Stratejik ortak, kapsayıcı ve uzun vadeli faaliyet", "Destek, kalıcılık, katkı, güvenilirlik", "Dünyanın dikkatini çekme, köprülük, sesi duyurma" ve "Gerçeküstü tanımlama, mucize, unutulmaz". Yabancı dildeki haberlerde ise 6 ifade kategorisi tespit edilmiştir: "Türkiye'nin ekonomik, siyasî, stratejik çıkarları ve arayışları, baştan çıkarma, lobicilik", "Türkiye'nin müslüman kimliği, Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliği, Türkiye'deki özgürlük ortamı, sömürge geçmişi, Osmanlı tarihi", "Türkiye'nin faaliyetlerine övgü, 'ilk'ler, Türkiye'nin faaliyetlerinin görünürlüğü, popülerliği, itibarı, ayrıcalığı, farklılığı", "Maddî anlamda Türkiye'nin yardımlarının diğer donörlerle kıyaslanması, Türk modeli", "Türk yardımlarına verimlilik ve tek taraflı çalışma eleştirisi", "Türk yardımlarının bölgesel oluşu, yayıldığı alan". Daha sonra Türkçe ve yabancı dildeki tüm ifadeler olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılarak ifadelerin değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeye göre Türkiye, Türk yardımları ve Somali'deki Türk varlığı hakkında olumlu ifadelerin daha yoğun olmasına rağmen, olumsuz ifadelerin de önemli eleştiriler getirdiği sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın temel aldığı Simon Anholt'un fikirlerine göre Türkiye, kendine yardım alanında rekabetçi kimlik yaratma sürecindedir. İnsan eliyle yapılmış krizlere, yıkıcı

depremlere doğrudan maruz kalan, cumhuriyetin kurulmasının ardından kalkınma hamlelerine ve yardımlarına önem vermiş ve bu konuda ciddi tecrübe edinmiş olan Türkiye için, yardımseverlik ve cömertlik, marka, tanımlayıcı sıfat, kimlik haline gelmektedir. Türkiye'yi dünyadaki diğer ülkelerden ayıran şeylerin başında yardım kapasitesi gelmektedir. Yardım faaliyeti Türkiye için bir rekabet unsuru haline gelmiştir ve onu diğer ülkelerden ayırtıran da ekonomik kapasitesine oranla cömertliğidir. Bulgulardan da hareketle, Türkiye'nin farkını yaratanın yardımseverliği ve bu faaliyetlerdeki profesyonelliği olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde "yardım" denildiğinde akla gelen de Türkiye olmaktadır. Daha doğrusu, bu durum Türkiye'nin yardım götürdüğü ülkeler için böyledir. Dünyanın diğer bölgelerinde de durumun böyle olup olmadığını anlamak için yapılan çalışmanın sonucu göstermiştir ki Türkiye, bu markayı yaratma sürecindedir ve dikkat çekmektedir. Pek tabii nesnel ya da öznel nitelikte eleştiriler de almaktadır. Çalışma kapsamında yapılan medya taramasının sonucunda Türkiye'nin olumsuzdan çok olumlu yorum aldığı gözlemlenmiştir. Ancak yine de ciddi eksiklikler mevcuttur. Olumsuz eleştirilen başında ise Türkiye'nin "gizli hesaplar" yürüttüğü ve çıkar güttüğü fikri, Türkiye'nin kendi iç sorunlarının yabancı ülkelere yardım gerçekleştirmesine izin vermeyeceği düşüncesi ayrıca Türk yardım hareketinin tek taraflı ve bazen verimsiz olduğu fikri gelmektedir.

Araştırmanın sonucunda Türkiye'nin itibar yaratma ve sağlamlaştırma sürecine getirilebilecek öneriler şunlardır: Anholt'un da belirttiği üzere yapılmamış icraatların reklamını yapmak, propaganda faaliyetine girer. Bu faaliyetleri yürütüp sonrasında dünyaya anlatmak ise, hedeflenen sonucu elde edebilmek için ciddi bir strateji gerektirmektedir. Bu sebeple Türk Devleti'ne yapılabilecek en büyük öneri, yumuşak güç faaliyetlerine itibar yönetimini daha etkin entegre etmek, bu faaliyetleri yürütecek merkezî kurumsal bir yapıyı kurabilmek ve ilgili tüm kurumlar arasında da eşgüdüm sağlayabilmektir. 2018 Anayasa Değişikliği öncesinde Başbakanlığa bağlı KDK bu amaçla faaliyet yürütmüş olsa da kısıtlı kalmıştır. Anayasa değişikliğinin ardından kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Ofisi ise açık kaynaklardan takip edilebildiği üzere henüz oluşturulma ve sabitlenme aşamasındadır. Dolayısıyla bu birimin görev ve yetkilerinin daha net belirlenmesi, diğer kurumlarla eşgüdümün güçlendirilmesi, bünyesinde konu ile alakalı alt birimlerin oluşturulması gerekmektedir. Çünkü Zeytin Dalı Operasyonu sırasında da görüldüğü üzere, itibar yönetimi ve propagandaya karşı koyma faaliyetini AA'nın tek başına yürütmesi mümkün olmayacaktır. Örneğin

oluşturulacak bu birim, düzenli aralıklarla dünya çapında anket düzenleyerek Türkiye'nin itibarını ölçmeli ve buna göre strateji geliştirmelidir. Buna ek olarak Türkiye'nin burs ve eğitim verdiği kişilerin takibi daha sıkı yapılmalı, "Türkiye Mezunları" buluşmaları münferit olmaktan çıkıp çok daha kurumsal hâle getirilmelidir. Bu sayede Türk Devleti, Türkiye'de eğitim almış kişilerin kendi ülkelerinde ya da dünyanın başka bölgelerinde hangi görevleri üstlendiklerini, hangi kurumlarda rol oynadıklarını takip edebilir, hatta Fransa'ninkine benzer "Frankofoni" ağı kurabilir ve böylece kültür elçilerini yakından takip etme fırsatı yakalar. Hepsinden öte, Türkiye FETÖ örneğinde olduğu üzere aslında müslüman kimliğine daha az vurgu yapıp Türk kimliğini öne çıkarma yolunu seçebilir. Bu önerinin sebepleri şunlardır: Öncelikle Türkiye, yardımları müslümanlık sıfatıyla gerçekleştirdiği takdirde bu kulvardaki diğer aktörlerle rekabete dahil olacaktır. Yardım faaliyetleri de devletin bütçesi ile yakından alâkalıdır. Dolayısıyla ülke, eskisi kadar cömert davranmadığı bir yıl gelip çatığında, diğer müslüman ülkelerin gerisinde kalmaya başlayabilir, itibarı da bu nedenle zedelenme riski yaşayabilir. İkinci olarak, Türkiye Cumhuriyeti aslında Türk sıfatını kullanarak yardım yaptığı takdirde kendine bu sahnede bambaşka bir yer açabilir. Böylelikle hem diğer müslüman ülkelerinden ayrışır, onlarla fazladan rekabete girmek zorunda kalmaz, hem müslüman kimliğine yöneltlen oryantalist eleştirileri boşa çıkarabilir, hem de gelecekte olası dinî ayrımcılık eleştirilerini bertaraf edebilir. Son olarak, müslüman kimliğini kullanarak yardım yapan tehlikeli örgüt ve kuruluşlar (FETÖ vb.) ile Türkiye Cumhuriyeti aynı kefeye konmamış olacaktır. Böylelikle ihtiyaç sahibi halkların dinî duyguları da sömürülmeye açık olmayacaktır ve Türk Devleti, Türk kimliği sayesinde çok daha ayrıcalıklı yer edinebilir.

Türkiye ayrıca Somali'nin de kendi markasını yaratmaya destek olmalıdır, hem ona hem kendisine böyle de yardım edebilir. Örneğin medya kuruluşları ve ilgili resmî birimler tarafından bir söylem benimsenmeli ve üzerine gidilerek kabul ettirilmelidir. Türk Devleti eğer Somali'nin yüzünü değiştirdiğini göstermek istiyorsa, bunu sürekli "kaos ve felâket" dilini kullanarak yapamaz. Geçmişle bugünü kıyaslamak elbette önemlidir ancak ciddi bir medya stratejisi benimsenmelidir. Dahası, daha geniş bağlamda, Afrika çapında düşünmek gerekirse, her ne kadar Afrikalı yöneticiler ekonomik zenginliklerini ve potansiyellerini vurguluyor olsa da, bunun kamuya ölçülü biçimde aktarılması gerekir, çünkü bu avantajın çok fazla vurgulanması yeni sömürgeciliğe kapı aralama riski taşıyabilir. Unutmamak gerekir ki Afrika kıtası,

ekonomik zenginlikleri nedeniyle sömürgeye maruz kalmıştır. Somali özelinde düşünülürse, Türkiye'nin bir "pazarlama" stratejisi önermesi gerekir. Somali'nin önemli kaynakları arasında turizm ve balıkçılık gelmektedir. Bunlar ilerleyen dönemde Somali'nin rekabetçi kimlik unsurlarına dönüşebilir. Elbette bunun için biraz daha istikrar sağlanması ve Eş-Şebab'ın tamamen yok edilmesi gerekmektedir ancak radikalleşmenin en büyük ilaçlarından birinin istihdam olduğu düşünülürse, haydutluğu seçen Somalili balıkçılar için yeni fırsatlar yaratılıp, teröristler için de yeni istihdam alanları açılabilir. Bu sayede istikrar sağlanırsa Somali algısı ve itibarı önemli ölçüde değişebilir. Somalili ve Afrikalı yetkililerin genelgeçer "ekonomik zenginlikler" söyleminden kurtulup, daha net ve özel alanlara yoğunlaşmaları faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AFAD Dergisi 2012/1, s.16, (Çevrimiçi), https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3512/xfiles/afad_19_11_2012_.pdf, 8 Ağustos 2018.
- AidData "AidData releases first-ever global dataset on China's development spending spree", 11 Ekim 2017, (Çevrimiçi), <https://www.aiddata.org/blog/aiddata-releases-first-ever-global-dataset-on-chinas-development-spending-sprees>, 28 Aralık 2018.
- "Russian Foreign Aid Re-emerges", 9 Nisan 2018, (Çevrimiçi), <https://www.aiddata.org/blog/russias-foreign-aid-re-emerges>, 28 Aralık 2018.
- AKALIN, Durmuş, Selim PARLAZ **XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar**, İstanbul, Kesit, 2015.
- AKKAYA, Adem "Türk Dış Politikasında Afrika Kıtası ve 1998 Afrika'ya Açılım Eylem Planıyla Başlayan Yeni Dönemin Analizi", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- AMISOM "AMISOM Background", <http://amisom-au.org/amisom-background/>, 3 Ağustos 2018.
- Brand America: The Mother of All Brands**, London, Cyan Books, 2005.
- Competitive Identity**, New York, Palgrave, 2007.
- Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions**, London, Palgrave Macmillan, 2007.
- ANHOLT, Simon "Public Diplomacy and Competitive Identity: Where's the Link?", **International Public Relations And Public Diplomacy**, Ed. by Guy J. Golan et al., New York, Peter Lang, 2015, pp.189-207.
- ANHOLT, Simon, Jeremy HILDRETH **Brand America: The Making, Unmaking and Remaking of the Greatest National Image of All Time**, Marshall Cavendish, 2010.
- ARONCZYK, Melissa **Branding the Nation: The Global Business of National Identity**, New York, Oxford University Press, 2013.
- BACHRACH, Paul, Morton S. BARATZ "The Two Faces of Power", **The American Political Science Review**, Vol.56, No.4, December 1962, pp. 947-952.

- BARRATT, Bethany **Human Rights and Foreign Aid**, London, Routledge, 2008.
- BATORA, Jozef "Public Diplomacy In Small And Medium–Sized States: Norway And Canada", **Clingendael Discussion Paper in Diplomacy**, 97, The Hague, The Clingendael Institute, 2005.
- BİLGESAM **Gelecek Vaadeden Kıta: Afrika**, Rapor no. 70, İstanbul, 2015.
- BLOOM, William **Personal Identity, National Identity And International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- BOSTANCI, Meltem **Stratejik Bir İletişim Aracı Olarak Kamu Diplomasisi: Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2012.
- BOVILL, E. W. "Italy in Africa, Part 1", **Journal of the Royal African Society**, Vol. 32, No.127 (Apr., 1933), pp. 178-186.
- CAREY, Sean "What aid does to a country's image", **New African**, August-Sept 2010, No.498, pp. 94-96.
- CARR, Edward H. **The Twenty Years' Crisis, 1919-1939, An Introduction to the Study of International Relations**, London, Macmillan, 1946.
- CERNY, Philip G. "Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization", **Government and Opposition**, Vol.32, No.2, 1997, pp. 251-274.
- China-Africa Research Initiative "Data: Chinese Foreign Aid", (Çevrimiçi), <http://www.sais-cari.org/data-chinese-foreign-aid-to-africa/>, 28 Aralık 2018.
- CHITTY, Naren **The Routledge Handbook of Soft Power**, New York, Routledge, 2017.
- CHOI, Sung "French Algeria, 1830-1962", **The Routledge Handbook Of The History Of Settler Colonialism**, Ed. by E. Cavanagh, L. Veracini, London, Routledge, 2017, ss.201-214.
- CIA "The World Factbook - Somalia", (Çevrimiçi) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>, 4 Ağustos 2018.
- Commission européenne "Aide humanitaire", (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/echo/what/humanitarian-aid_fr, 24 Mayıs 2018.
- CSIS Commission on Smart Power **A Smarter, more secure America**, Washington, The CSIS Press, 2007.

- "Public Diplomacy Before Gullion: The Evolution of a Phrase", **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. By Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, ss. 19-23.
- CULL, Nicholas J. "Public Diplomacy" Before Gullion: The Evolution of a Phrase, 04.11.2016, (Çevrimiçi), <https://www.uscpublicdiplomacy.org/printpdf/22179>, 5 Mart 2019.
- Public Diplomacy: Lessons from the Past**, Los Angeles, Figueroa Press, 2009.
- DAHL, Robert "The Concept of Power", **Behavioral Science**, Vol.II, No.3, July 1957, pp. 201-215.
- DAVUTOĞLU, Ahmet **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yayınları, 2001.
- GHA Report 2013, 12.07.2013, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2013/07/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2013.pdf>, 25 Aralık 2018.
- GHA Report 2014, 10.09.2014, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2014/06/GHA-Report-2014-interactive.pdf>, 25 Aralık 2018.
- GHA Report 2015, 18.06.2015, (Çevrimiçi), [http://devinit.org/wp-content/uploads/2015/06/GHA-Report-2015 - Interactive Online-1.pdf](http://devinit.org/wp-content/uploads/2015/06/GHA-Report-2015-Interactive-Online-1.pdf), 25 Aralık 2018.
- Development Initiatives GHA Report 2016, 27.06.2016, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2016/06/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2016.pdf>, 25 Aralık 2018.
- GHA Report 2017, 21.06.2017, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf>, 25 Aralık 2018.
- GHA Report 2018, 19.06.2018, (Çevrimiçi), <http://devinit.org/wp-content/uploads/2018/06/GHA-Report-2018.pdf>, 25 Aralık 2018.
- DINNIE, Keith **Nation Branding: Concepts, Issues, Practice**, Oxford, Butterworth-Heinemann, 2008.

- DO, Quy-Toan, Lin Ma, Claudia Ruiz
"Public versus Private Protection against Crime The Case of Somali Piracy", Policy Research Working Paper 7757, July 2016, (Çevrimiçi) <http://documents.worldbank.org/curated/en/492951469028942955/pdf/WPS7757.pdf>, p.2, 10 Kasım 2018.
- DOYLE, Peter, Phillip STERN
Marketing Management and Strategy, 4th Ed., Essex, Pearson, 2006.
- DORIGNY, Marcel
Atlas des premières colonisations, Paris, Éditions Autrement, 2013.
- DREHER, Axel, Andreas Fuchs, Bradley Parks, Austin M. Strange & Michael J. Tierney
"Apples and Dragon Fruits: The Determinants of Aid and Other Forms of State Financing from China to Africa", **International Studies Quarterly**, 62(1), pp. 182-194.
- FALOLA, Toyin, AGBO, Chukwuemeka
"Colonial Administrations and The Africans", **The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History**, Ed. by Martin. S. Shanguhya & Toyin Falola, Palgrave, New York, 2018, ss.81-101.
- FAN, Ying
"Nation branding: What is being branded?", **Journal of Vacation Marketing**, Vol.12, No.1, 2006, pp. 5-14.
- "Soft Power: Power of attraction or confusion?", **Place Branding and Public Diplomacy**, Palgrave, Vol.4, No.2, 2008, pp. 147-158.
- FERRO, Marc
Colonization: A global history, London, Routledge, 1997.
- GILBOA, Eytan
"Searching for a theory of public diplomacy", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol.616, 2008, pp. 55-77.
- GUDJONSSON, Hlynur
"Nation branding", **Place Branding**, Vol.1, No.3, 2005, pp. 283-298.
- HOCKING, Brian
"Rethinking the 'New' Public Diplomacy", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Ed. by Jan Melissen, London, Palgrave Macmillan, 2005, ss.28-43.
- HYUN-KYUNG, Kang
"Soft Power Leads to Better Ties", **The Korea Times**, 13 August 2008, http://m.koreatimes.co.kr/phone/news/view.jsp?req_newsidx=29271, 6 Mayıs 2018.
- İHH
"Tarihçe", (Çevrimiçi), <https://www.ihh.org.tr/tarihce>, 8 Ağustos 2018.

ITC	"List of importing markets for a product exported by Somalia (Mirror), Product: TOTAL All products", US Dollar, (Çevrimiçi), https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c706%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1, 23 Aralık 2018. "List of supplying markets for a product imported by Somalia (Mirror), Product: TOTAL All products", US dollar, (Çevrimiçi), https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c706%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1, 23 Aralık 2018.
Journal Officiel de l'Union européenne	"Déclaration commune du Conseil et des représentants des gouvernements des États membres réunis au sein du Conseil, du Parlement européen et de la Commission européenne", (Çevrimiçi), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex:42008X0130(01), 24 Mayıs 2018. "Communication de la Commission au Conseil et au Parlement Européen - Liens entre l'aide d'urgence, la réhabilitation et le développement - Évaluation /* COM/2001/0153 final */", (Çevrimiçi) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52001DC0153, 24 Mayıs 2018.
KAVAS, Ahmet	Osmanlı-Afrika İlişkileri , İstanbul, Tasam Yayınları, 2006.
KOWERT, Paul A.	"The Three Faces of Identity", Origins of National Interests , Ed. by Glenn Chafetz et. al., New York, Frank Cass Publishers, 1999, ss. 1-34.
KRUGMAN, Paul	"Competitiveness: A Dangerous Obsession", Foreign Affairs , Vol.73, No.2, 1994, pp. 28-44.
LEIGHT-GIVE'ON, Naomi	"The Two Sides of Aid Diplomacy", CPD Blog , January 15, 2010, (Çevrimiçi) https://uscpublicdiplomacy.org/blog/two-sides-aid-diplomacy , 6 Mayıs 2018.
LEONARD, Mark, Catherine STEAD	Public Diplomacy , London, Foreign Policy Center, 2002.
LEWIS, Ioan M.	Understanding Somalia and Somaliland , New York, Columbia University Press, 2008.
LUKES, Steven	Power: A Radical View , 2nd Ed., New York, Palgrave, 2005.

- LYNCH, Joanne, Leslie de Chernatony "The power of emotion: Brand communication in business-to-business markets", **Journal of Brand Management**, Vol.11, No.5, 2004, pp. 403–419.
- LYNCH, Marc "Jordan's Identity and Interests", **Identity and Foreign Policy in the Middle East**, Ed. by Shibley Telhami, Michael N. Barnett, London, Cornell University Press, 2002, ss. 26-56.
- MELISSEN, Jan "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Ed. by Jan Melissen, London, Palgrave Macmillan, 2005, ss.3-27.
- MOHAMUD, Maimuna "Diaspora Return to Somalia: Perceptions and Implications", Heritage Institute for Policy Studies, Issue (7), June (2016).
- MORGENTHAU, Hans J., Kenneth W. THOMPSON **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Beijing, Peking University Press, 1985.
- MYRDAL, Gunnar "What Is Development?", **Journal of Economic Issues**, Vol.8, No.4, 1974, pp. 729-736.
- NOSSEL, Suzanne "Smart Power", **Foreign Affairs**, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2004-03-01/smart-power>, 29 Kasım 2018.
- NYE, Joseph S. **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2005.
- The Future of Power**, New York, Public Affairs, 2011.
- "Public Diplomacy and Soft Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 2008, Vol.616, No.1, pp. 94-109.
- "Soft Power", **Foreign Policy**, No.80, Autumn 1990, pp. 153-171.
- "The Velvet Hegemon", **Foreign Policy**, No.136, May - June 2003, pp. 74-75.
- "Get Smart", **Foreign Affairs**, 2009, (Çevrimiçi), <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart>, 29 Kasım 2018.
- OECD **From Aid to Development: The Global Fight against Poverty**, OECD Insights, OECD Publishing, 2012.

- "Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.
- "Better Life Index 2017: Definitions and Metadata", November 2017, (Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/statistics/OECD-Better-Life-Index-2017-definitions.pdf>, 24 Mayıs 2018.
- "Competition", (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=3163>, 9 Mayıs 2018.
- "Competitiveness", (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399>, 9 Mayıs 2018.
- "DAC Glossary of Key Terms and Concepts", (Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/dac-glossary.htm#ODF>, 30 Ekim 2018.
- Statistics, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/#>, 2 Ocak 2019.
- "Total flows by donor (ODA+OOF+Private) [DAC1]", US Dollar 2016 Constant Prices, (Çevrimiçi), <https://stats.oecd.org/>, 2 Ocak 2019.
- "Towards Better Humanitarian Donorship", 2012, p.7, (Çevrimiçi) <https://www.oecd.org/dac/peer-reviews/12lessons.pdf>, 24 Mayıs 2018.
- "What is ODA?", (Çevrimiçi), <https://www.oecd.org/dac/stats/What-is-ODA.pdf>, 30 Ekim 2018.
- ORAN, Baskın
- ORHONLU, Cengiz
- ÖZKAN, Mehmet
- Türk Dış Politikası**, C.II, 6. bs., İstanbul, İletişim, 2003.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1996.
- "What drives Turkey's involvement in Africa?", **Review of African Political Economy**, Vol.37, No.126, 2010, pp. 533-540.
- "Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası", 2014, SETA, s.63, (Çevrimiçi) http://file.setav.org/Files/Pdf/20141021153934_40_somali_web.pdf, 4 Ağustos 2018.

- PLAUT, Martin "Eritrea and Yemen: Control of the Shipping Lanes", **Review of African Political Economy**, Vol.23, No.67, Taylor&Francis, 1996, pp. 106-109.
- PORTER, Michael E. **The Competitive Advantage of Nations**, New York, Free Press, 1990.
- RADELET, Steven "A Primer on Foreign Aid", Center for Global Development, Working Paper 92, July 2006, p.7, (Çevrimiçi), https://www.cgdev.org/sites/default/files/8846_file_WP92.pdf, 13 Mayıs 2018.
- Resmî Gazete TBMM Karar no. 934, 10 Şubat 2009, (Çevrimiçi), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090213-2.htm>, 8 Ağustos 2018.
- Genelge 2010/3, (Çevrimiçi), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>, 12 Ekim 2018.
- ROY, Ishita S. "Worlds Apart: Nation-branding on the National Geographic Channel", **Media, Culture & Society**, Vol.29, No.4, 2007, pp. 569-592.
- SEVIN, Efe "Understanding Soft Power Through Public Diplomacy in Contrasting Polities", **The Routledge Handbook of Soft Power**, New York, Routledge, 2017, ss.62-71.
- SHANGUHYIA, Martin S., Toyin FALOLA (Ed.) **The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History**, New York, Palgrave, 2018.
- SHARP, Paul "Revolutionary States, Outlaw Regimes and the Techniques of Public Diplomacy", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Ed. by Jan Melissen, London, Palgrave Macmillan, 2005, ss. 106-123..
- SHAY, Shaul **Somalia in Transition Since 2006**, New Brunswick, Transaction Publishers, 2014.
- SNOW, Nancy, TAYLOR, Philip M. **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, New York, Routledge, 2009.
- SZONDI Gyorgy "Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences", **Discussion papers in Diplomacy**, The Hague, The Clingendael Institute, 2008.
- TANDOĞAN, Muhammet **Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti (1800-1922)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2013.

T.C. Başbakanlık Tanıtma
Fonu Genel Sekreterliği

"Hakkımızda",
<http://www.tanitmafonu.gov.tr/Kurumsal.aspx?id=1>
, 10 Ağustos 2018.

"Afrika -Tükiye Ortaklığı Ortak Eylem Planı 2015-2019", <http://afrika.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2019.pdf>, 28 Temmuz 2018.

"Mısır'ın Siyasi Görünümü",
<http://www.mfa.gov.tr/misir-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 5 Temmuz 2018.

"Türkiye'nin İnsani Yardımları",
http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-_insani-yardimlari.tr.mfa, 8 Ağustos 2018.

"Türkiye'nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları",
http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-_insani-yardimlari.tr.mfa, 8 Ağustos 2018.

"Türkiye-Afrika İlişkileri",
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, 26 Temmuz 2018.

T.C. Dışişleri Bakanlığı

"Türkiye-Nijerya İlişkileri",
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-nijerya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 5 Temmuz 2018.

"Türkiye Somali Siyasi İlişkileri",
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 4 Ağustos 2018.

"Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı",
<http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, 10 Ağustos 2018.

"II. İstanbul Somali Konferansı-Somali'nin Geleceğine Hazırlık: 2015 için Hedefler",
<http://www.mfa.gov.tr/2-istanbul-somali-konferansi.tr.mfa>, 4 Ağustos 2018.

"The Second İstanbul Conference on Somalia, Final Declaration, 1 June 2012, İstanbul",
http://www.mfa.gov.tr/the-second-istanbul-conference-on-somalia_-_final-declaration_-_1-june-2012_-_istanbul.en.mfa, 5 Ağustos 2018.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç
İdaresi Genel Müdürlüğü

"İstatistikler/Geçici Koruma",
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, 9 Ağustos 2018.

TEPECİKLİOĞLU, Elem
Eyrice

"Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2012, s. 59-94.

The American Marketing
Association

"Brand", (Çevrimiçi)
<https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=B>, 29 Nisan 2018.

Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017.

TİKA

"TİKA'nın Somali'de Yaptığı Sivil Havacılık Uygulamalı Eğitim Merkezi Hizmete Açıldı", http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_somali%27de_yaptigi_sivil_havacilik_uygulamali_egitim_merkezi_hizmete_acildi-38274, 11 Ağustos 2018.

"Somali", 2016, s.14 (Çevrimiçi), <https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/SOMAL%C4%B0%20YEN%C4%B0.pdf>, 11 Ağustos 2018.

TUCH, Hans N.

Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas, New York, St.Martin's Press, 1990.

TÜİK

"Dış Ticaret İstatistikleri / Ülkelere Göre Dış Ticaret", (Çevrimiçi), <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5808>, 28 Aralık 2018.

"Kimlik", (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af04b6fd2f683.96060587, 7 Mayıs 2018.

Türk Dil Kurumu Güncel
Türkçe Sözlük

"Rekabet", (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af1f2975daad1.70421654, 8 Mayıs 2018.

"Yardım", (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af88b9086e495.58932369, 13 Mayıs 2018.

Türk Kızılayı

"Tarihçemiz", <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>, 8 Ağustos 2018.

Türk Silahlı Kuvvetleri

"Somali Türk Görev Kuvvetinin Mogadişu/SOMALİ'de Göreve Başlaması", <http://www.tsk.tr/Home/Detay/413>, 6 Ağustos

2018.

UL HAQ, Mahbub

Reflections On Human Development, New York, Oxford University Press, 1995.

UNDATA

<http://data.un.org/en/reg/g2.html>, 12 Eylül 2018.

UNDP

"Human Development Index", (Çevrimiçi), <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>, 22 Mayıs 2018.

UNFPA

"Population Estimation Survey 2014", October 2014, (Çevrimiçi) <https://somalia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Population-Estimation-Survey-of-Somalia-PESS-2013-2014.pdf>, 3 Ağustos 2018.

UNHCR

"Somalia Fact Sheet", (Çevrimiçi) <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/63403.pdf>, 4 Ağustos 2018.

"Somalia Situation 2017", May 2017, p.6, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/591ae0e17.pdf>, 4 Ağustos 2018.

A/RES/46/182, December 19, 1991, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm>, 24 Mayıs 2018.

"Our Common Future", 1987, (Çevrimiçi), <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, 23 Mayıs 2018.

"Somalia UNOSOM I, background", <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom1backgr2.html#three>, 4 Ağustos 2018.

United Nations

"The Sustainable Development Agenda", (Çevrimiçi), <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>, 23 Mayıs 2018.

United Nations Operational Portal: (Çevrimiçi) <https://data2.unhcr.org/en/situations/horn/location/220>, 21 Kasım 2018.

Birleşmiş Milletler: "Binyıl Kalkınma Hedefleri", (Çevrimiçi), <http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf>, 23 Mayıs 2018.

US Department of State	"Reestablishment of a Permanent Diplomatic Presence in Somalia", 04.12.2018, (Çevrimiçi), https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/12/287876.htm , 15 Ocak 2019.
US Energy Information Administration	"Today in Energy: Three important oil trade chokepoints are located around the Arabian Peninsula", 4.8.2017, (Çevrimiçi), https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32352 , 10 Kasım 2018.
USIA	"Definitions of Public Diplomacy", (Çevrimiçi), http://dosfan.lib.uic.edu/usia/usiahome/USIA-S~1/PUBLIC.HTM , 28 Nisan 2018.
VIOTTI, Paul R., Mark V. KAUPPI	International Relations Theory , Boston, Longman, 2012
WASUGE, Mahad	"Youth Migration in Somalia: Causes Consequences and Possible Remedies", The Heritage Institute for Policy Studies , Mogadishu, April 2018.
WESTAWAY, Kyle	"Turkey is poised to cash in on a stable Somalia", Quartz , 17 Eylül 2013, http://qz.com/124918/turkey-is-poised-to-cash-in-on-a-stable-somalia/ , 27 Nisan 2016.
WILSON III, Ernest J.	"Hard Power, Soft Power, Smart Power", The Annals of the American Academy of Political and Social Science , Volume.616, No.1, March 2008, pp. 110-124.
	"Country Profile/Somalia", (Çevrimiçi) http://databank.worldbank.org/data/views/reports/eportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=SOM , 3 Ağustos 2018.
World Bank	"Piracy in Somalia", (Çevrimiçi), http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Africa/Somalia/pirates-of-somalia-infographic.pdf , 10 Kasım 2018.
	"World Bank Makes Progress to Support Remittance Flows to Somalia", 10.06.2016, (Çevrimiçi), http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/06/10/world-bank-makes-progress-to-support-remittance-flows-to-somalia , 19 Kasım 2018.

World Bank, Databank: (Çevrimiçi),
<https://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=BX.KLT.DINV.CD.WD&country=SOM>, 12 Aralık 2018.

"About Turkey Home", (Çevrimiçi),
<https://hometurkey.com/en/pages/about-turkey-home>, 11 Ekim 2018.

"Afrika Doğal Kaynaklar Haritası", **Anadolu Ajansı**, 26.07.2017,
<https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/6573>, 3 Mayıs 2018.

"Alshabab says Turkey leading new western conspiracy to colonize Somalia", **Hiiran Online**, 09.03.2012, (Çevrimiçi),
https://hiiraan.com/news4/2012/Mar/23139/alshabab_says_turkey_leading_new_western_conspiracy_to_colonize_somalia.aspx, 1 Ocak 2019.

"Bab al-Mandeb incident highlights chokepoint risk", 27.07.2018, (Çevrimiçi),
<https://www.argusmedia.com/de/news/1724967-bab-almandeb-incident-highlights-chokepoint-risk?backToResults=true>, 10 Kasım 2018.

"BM Konuşmasının Tam Metni", **USA Sabah**, 23.09.2011,
<http://www.usasabah.com/Guncel/2011/09/23/erdoganin-bm-konusmasin-tam-metni>, 11 Ağustos 2018.

"Ben Stiller. Turkish airlines help somalia",
<https://www.youtube.com/watch?v=b9xFFPQyImQ>, 11 Ağustos 2018.

Harry S. Truman's 19. Inaugural Address: (Çevrimiçi),
<https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1030>, 22 Ekim 2018.

"Neden 2018 Troya Yılı", (Çevrimiçi),
<http://www.troya2018.com/neden-2018-troia-yili/>, 11 Ekim 2018.

"Opening remarks by H.E. Ban Ki-moon, Secretary General, the UN",
<http://somalikonferansi.mfa.gov.tr/opening-remarks-by-ban-ki-moon-secretary-general-the-un.en.mfa>, 11 Ağustos 2018.

"Opening remarks by H.E. Recep Tayyip Erdoğan, Prime Minister, the Republic of Turkey", <http://somalikonferansi.mfa.gov.tr/somali-konferansi-acilis-konusmasi.en.mfa>, 5 Ağustos 2018.

Puntland Government of Somalia: "About Puntland", (Çevrimiçi), <http://plgov.com/government/about-puntland#>, 4 Ağustos 2018.

"Should Puntland count on Turkey Somalia promises?", **Garowe Online**, 01.04.2016, (Çevrimiçi), <https://www.garoweonline.com/en/news/puntland/editorial-should-puntland-count-on-turkey-somalia-promises>, 20 Aralık 2018.

"Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud Türkiye'de", 29.08.2014, (Çevrimiçi), <https://www.haberler.com/somali-cumhurbaskani-hasan-seyh-mahmud-turkiye-de-6430281-haberi/>, 16 Ocak 2019.

"Somali'de bakanlığa bomba yüklü araçla saldırı", **Anadolu Ajansı**, 7.7.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalide-bakanliga-bomba-yuklu-aracla-saldiri/1197283>, 3 Ağustos 2018.

"Somali'deki bombalı saldırıda ölü sayısı 300'ü aştı", **Anadolu Ajansı**, 16.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalideki-bombali-saldirida-olu-sayisi-300u-asti/938875>, 4 Ağustos 2018.

"Somali'deki bombalı saldırıda ölü sayısı 27'ye yükseldi", **Anadolu Ajansı**, 29.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalideki-bombali-saldirida-olu-sayisi-27ye-yukseldi/951061>, 4 Ağustos 2018.

"Somali'ye Yatırımlar 100 Milyon Dolara Ulaştı", **TRT Haber**, 22 Şubat 2016, (Çevrimiçi), <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/somaliye-yatirimlar-100-milyon-dolara-ulasti-236549.html>, 28 Aralık 2018.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 1, 10 Temmuz 2018.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 14, 24 Temmuz 2018.

"#TurkishAirlinesHelpSomalia",
<https://www.youtube.com/watch?v=xWS5v-Gclow>,
11 Ağustos 2018.

"Turkey's Divine Mission", **Somalia Report**,
02.08.2012 (Çevrimiçi),
http://piracyreport.com/index.php/post/2731/Turkeys_Divine_Mission_, 18 Aralık 2018.

"The Cocoyoc Declaration", **International Organization**, Vol.29, No.3, International Responses to Technology (Summer, 1975), pp. 893-901.

The Public Diplomat: "Simon Anholt: Identity vs. Brand", 3.12.2013 (Çevrimiçi),
<https://soundcloud.com/thepublicdiplomat/simon-anholt-identity-vs-brand>, 4 Mayıs 2018.

Türk Hava Yolları resmî Twitter hesabı,
https://twitter.com/TK_TR/status/862919150221393920?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E862919150221393920&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.yenisafak.com%2Fekonomi%2Fthy-somali-kampanyasinin-hikayesini-paylasti-2657755, 11 Ağustos 2018.

EK

TÜRKÇE HABERLER LİSTESİ / ANADOLU AJANSI

Haber no.	Yayın Tarihi	Haber Başlığı
1	17.03.2010	Somali Parlamento Başkanı TBMM'de
2	22.05.2010	'BM İSTANBUL SOMALİ KONFERANSI" SONA ERDİ (3)
3	25.08.2011	Somali Başbakanı Ali:
4	26.11.2011	Başbakan Yardımcısı Bozdağ Somali'de - 1
5	26.11.2011	Başbakan Yardımcısı Bozdağ Somali'de - 2
6	29.12.2011	Somali Eğitim Bakanı İbrahim AA'ya konuştu
7	19.01.2012	"Çocuklar ölüm sırası beklemekten kurtuldu"
8	09.02.2012	Erdoğan'ın ziyaretiyle Somali'de yaşanan değişim
9	16.04.2012	Somali, Türk eğitimcileri bekliyor
10	24.04.2012	Davutoğlu-Mbonjo ortak basın toplantısı
11	15.05.2012	BM'den Türk Kızılayı'na "Somali" teşekkürü
12	15.05.2012	Somali Milli Eğitim Bakanı Barre, Polatlı'da
13	18.05.2012	Başbakan Yardımcı Bozdağ, Washignton'da
14	24.05.2012	Somali Devleti'nden AA'ya teşekkür plaketi
15	02.06.2012	Türkiye-Somali ilişkileri
16	26.09.2013	Başbakan Yardımcısı Bozdağ, Somali Başbakanı Shirdon ile görüştü
17	27.09.2013	Somali Başbakanı Şerdun'un Türkiye ziyareti

	3	
18	15.04.2014	Somali'den Türk Kızılayına "Üstün Hizmet Beratı"
19	28.08.2014	Somali Cumhurbaşkanı'ndan AA Enerji Terminali'ne övgü
20	29.08.2014	Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud Türkiye'de
21	29.08.2014	Somali Cumhurbaşkanı Şeyh Mahmud'dan Erdoğan'a övgü
22	31.03.2015	Kurtulmuş, Somali Başbakan Yardımcısı Galib ile görüştü
23	25.02.2016	Somali Cumhurbaşkanı Mahmud
24	25.02.2016	Somali Cumhurbaşkanı Mahmud
25	03.06.2016	Erdoğan-Mahmud ortak basın toplantısı
26	10.11.2016	"O gün sabaha kadar bütün Somali Türkiye için dua etti"
27	29.03.2017	"Somali'ye insani yardımda 'Türkiye modeli' başarılı örnek"
28	11.05.2017	Londra'da Somali Konferansı
29	05.10.2017	"Türkiye, Somali'ye sunduğu destekle sözüne güvenilir bir ortak"
30	26.10.2017	Yıldırım-Hayri ortak basın toplantısı
31	28.10.2017	"Somali halkı sonsuza kadar Türkiye'ye minnettar kalacak"
32	27.11.2017	"Türkiye mezunları sağlanan burslar için minnettar"
33	21.12.2017	"Somali Örneğinde Türkiye'nin Afrika Açılımı" Konferansı
34	01.01.2018	"Türk hastaneleri, Somali halkına umut oldu"
35	01.01.2018	Yeni Somali'nin inşası için stratejik ortak: Türkiye

36	20.01.2018	"Türkiye, Somali'de modern kurumlar inşa etme konusunda dünyada ilk sırada"
37	26.05.2018	"Türkiye, Afrika'nın stratejik müttefiki"
38	14.08.2018	"Türkiye, BM'nin saygın bir üyesidir"
39	31.08.2018	"Hiç kimse Türk yardım kuruluşlarının kalitesine erişemedi"
40	26.10.2018	Somali'de dürüstlük ve kardeşliğin adı Türkiye
41	27.10.2018	"Türkiye, insani yardımda dünyaya örnek"
42	31.10.2018	"Türkiye'nin desteği paha biçilmez"
43	01.12.2018	Somalili Bakan'dan Türk yatırımcılara çağrı
44	06.12.2018	"Kızılay Talks 2018" konferansı
45	16.01.2019	İçişleri Bakanı Soylu, Somalili mevkidaşıyla görüştü
46	17.01.2019	"Türkiye en büyük stratejik ortağımız"

İNGİLİZCE VE FRANSIZCA HABERLER LİSTESİ

Haber no.	Yayın tarihi	Basın kuruluşu	Haber başlığı
1	17.08.2011	AFP	La Turquie au chevet de la Somalie
2	19.08.2011	SlateAfrique	Somalie, famine et pétrodollars

3	26.01.2012	The Guardian	Only Turkey is showing solidarity with Somalia's people
4	22.02.2012	Reuters	Somalie, famine et pétrodollars
5	22.02.2012	BBC	Turkey-Somalia aid pioneers?
6	25.05.2012	SlateAfrique	L'Afrique, eldorado de la Turquie
7	02.08.2012	Somalia Report	Turkey's Divine Mission
8	27.03.2014	IRIN News	Les ambitions de la Turquie, le bailleur de fonds qui monte
9	15.12.2014	BBC	The unlikely love affair between two countries
10	21.01.2015	Al Jazeera	Erdogan: The hero of Somalia
11	13.02.2015	Le Point Afrique	Afrique - Turquie : Erdogan fait ses emplettes en Somalie
12	02.03.2016	RFI	Erdogan poursuit l'opération séduction de la Turquie en Afrique subsaharienne
13	04.03.2016	Le Monde Afrique	La Turquie, puissance montante en Afrique
14	01.04.2016	Garowe Online	EDITORIAL: Should Puntland count on Turkey Somalia promises?
15	19.05.2016	Foreign Policy	The U.N.'s World Humanitarian Summit Is a Total Mess
16	19.03.2017	Al Jazeera	Ending famine in Somalia, the Turkish way
17	23.04.2017	BBC	Target Somalia: The new scramble for Africa?
18	03.10.2017	Reuters	Somalia gets new Saudi aid but stays neutral in Gulf crisis
19	16.10.2017	Huffington Post	Attentat de Mogadiscio en Somalie: Aide matérielle, soins... pourquoi la Turquie est si présente
20	04.12.2017	Al Bawaba News	Turkey's Big Play in Africa Starts with Somalia
21	10.01.2018	Wardheer News	The Secrets Behind the Turkey's Success in Somalia